

Betalingskortloven

***Konkurrenceforholdene
på betalingskortmarkedet***

Forord

Konkurrencestyrelsen offentliggør hermed en redegørelse om konkurrenceforholdene på betalingskortmarkedet. Redegørelsen er et led i opfølgningen på den ændring af betalingskortloven, der blev vedtaget i april 1999.

Som foreskrevet i loven blev redaktionen af redegørelsen afsluttet 1. april, hvor redegørelsen blev fremsendt til erhvervsministeren og umiddelbart herefter til betalingskortpanelet. Dette panel, som består af de vigtigste interessenter på markedet for betalingskort, har afgivet bemærkninger, der er indarbejdet. Ansvar for redegørelsen er dog fortsat alene Konkurrencestyrelsens.

Færdiggørelsesdatoen 1. april betyder, at redegørelsen ikke tager stilling til Finansrådets og PBS' plan for "Fremtidens Kortmarked", som blev offentliggjort den 1. maj 2000.

Redegørelsen giver en oversigt over det danske betalingskortmarked, og brugen af betalingskort i Danmark sammenlignes med forholdene i 15 andre lande. Formålet med ændringen af betalingskortloven var at fremme e-handelen i Danmark. E-handelen har derfor en fremtrædende plads i redegørelsen. I et særligt afsnit er der redegjort for Konkurrencestyrelsens indtil nu begrænsede praksis med styrelsens tilsyn på området.

På baggrund af redegørelsen skal panelet inden 1. juni afgive en udtalelse til erhvervsministeren. Udtalelsen kan både vedrøre redegørelsen og forholdene på betalingskortmarkedet.

Efter loven skal der inden november 2001 fremsættes et forslag til revision af betalingskortlovens § 20, der fastlægger regler for betaling af gebyr i forbindelse med brug af betalingskort. Styrelsens næste rapport skal foreligge til 1. april 2001, og skal sammen med nærværende rapport og panelets udtalelser indgå i vurderingen af, om forholdene på markedet for betalingskort betinger den nævnte revision af § 20.

Indholdsfortegnelse

Oversigt over bilag.....	5
Oversigt over figurer	5
Oversigt over tabeller.....	6
Oversigt over bokse.....	7
Kapitel 1 Resumé og konklusioner	8
1.1 Baggrund og hovedkonklusioner.....	8
1.2 Udviklingen på betalingskortmarkedet.....	9
1.3 Følgerne af lovændringen.....	13
Kapitel 2 Hvordan fungerer betalingskort?	16
2.1 Rapportens baggrund	16
2.2 Hvad er et betalingskort?	17
Hævekort.....	18
Debetkort.....	19
Kreditkort.....	19
Forudbetalte kort og electronic purse.....	19
Anden anvendelse af betalingskort.....	20
Terminaltyper.....	20
2.3 Opbygningen af betalingskortmarkedet	21
Transaktion mellem tre parter.....	24
Transaktion mellem fem parter.....	24
Kapitel 3 Udenlandske betalingskortmarkeder	29
3.1 Nationale markeder	29
3.2 Udbredelsen af betalingskort.....	30
3.3 Anvendelsen af betalingskort.....	32
3.4 Udstedelsen af betalingskort.....	35
3.5 Indløsning af betalingskort.....	41
Indløserne.....	41
Forretningerne	42
3.6 Infrastruktur og databehandling.....	44
Kapitel 4 Gebyrer og betingelser i andre lande.....	46
4.1 Forbrugere og betalingsmodtagere	46
Tab på betalingskort.....	49
4.2 Interbankgebyrer.....	52
4.3 Konkurrenceretlig regulering i EU.....	53
EU-Kommissionen.....	54
Sverige	55
Andre EU-lande	56
Norge.....	57
Kapitel 5 Betalingskortmarkedet i Danmark.....	58
5.1 Brug og udbredelse af betalingskort.....	58
5.2 Markedet for betalingskort.....	59
Kortudstedere.....	60
Ydelser.....	63

5.3 Markedet for indløsning	63
PBS' betalingskort	65
Andre betalingskort.....	66
5.4 Infrastruktur	67
Den danske betalingsinfrastrukturens opbygning.....	67
Den danske betalingsinfrastruktur i tal i 1998	69
Baggrunden for PBS' dominans på infrastrukturuområdet i Danmark ..	70
Kapitel 6 Gebyrer og betingelser	72
6.1 Den danske betalingskortlovs bestemmelser om gebyrer	72
6.2 Gebyrer over for betalingsmodtagere.....	72
6.3 Kortudstedernes betaling til infrastrukturen, licensafgifter og interchange fee.....	73
Kapitel 7 E-handel.....	78
7.1 Definition og baggrund.....	78
Baggrunden for de særlige bestemmelser for e-handel.....	79
7.2 Betalingskort, indløsning og infrastruktur ved e-handel.....	79
7.3 E-handel i Vesteuropa og USA	82
7.4 Den danske e-handel i omfang og udvikling.....	83
7.5 Danskernes brug af betalingskort ved e-handel.....	87
7.6 Priser og vilkår for den danske e-handel med betalingskort	90
Oprettelsesafgift	90
Abonnement.....	90
Transaktionsafgift	91
Kapitel 8 Tilsyn og praksis efter betalingskort-	93
lovens §§ 20 og 20 a.....	93
8.1 Gebyrerne ved e-handel.....	93
8.2 Diners Club's klage over PBS' priser	94
8.3 Forbrugerrådets klage over opkrævning af gebyr ved taxikørsel.....	96
Kapitel 9 Vurdering af lovændringen.....	98
9.1 Markedsudviklingen.....	98
9.2 Betingelserne i betalingskortloven.....	98
9.3 Beføjelserne i betalingskortloven.....	100

Oversigt over bilag

Betalingskortloven §§ 20 og 20 a.....	102
Panelets kommissorium.....	103
Hvad er et chipkort?	105
Fremtidens betalingsmiddel.....	106
Forskellen mellem magnetstriben og chip	106
Forskellen på magnetstriben- og chipkort.....	107
Chipbaserede debet- og kreditkort	107
Chipbaserede ”pursekort”.....	108
Digital identitet og digitale relationer	108
Udbredelse af chipinfrastrukturen.....	109
Fremtidens chipterminal – hvad kan den?	109
Hvor langt er Danmark?.....	109
Chipkort og andre indløsningsmuligheder	110
Ordliste	112
Litteraturliste	116

Oversigt over figurer

Figur 2.1 Transaktion mellem tre parter	23
Figur 2.2 En elektronisk kortbetaling mellem fem parter	25
Figur 2.3 Gebyrer og afgifter i et betalingskortsystem.....	27
Figur 3.1 Antal af betalingskort pr. 1.000 indbyggere i 1998	31
Figur 3.2 Anvendelsen af betalingsmidler bortset fra kontanter. Andel af transaktioner i 1998	34
Figur 3.3 De internationale betalingskorts globale markedsandele.....	37
Figur 4.1 Variation i betalingsmodtagers gebyrer ved modtagelse af kreditkort	49
Figur 5.1 Køb med betalingskort i procent af det samlede private forbrug	58
Figur 5.2 Antallet af betalingskort i Danmark pr. 1000 indbyggere	59
Figur 5.3 Dankortsystemet	68
Figur 7.1 Forhold mellem kunde, forretning og indløser ved SSL.....	80
Figur 7.2 Forhold mellem kunde, forretning og indløser ved SET.....	81
Figur 7.3 Vækst i e-handlen i procent i 1999	85
Figur 7.4 E-handelens andel af den samlede detailhandel i 1999	86
Figur 7.5 E-handelens sammensætning i Norden i 1999.....	87
Figur 7.6 Brug af betalingskort ved e-handel.....	88

Oversigt over tabeller

Tabel 1.1 Betalingskort i forskellige lande, 1998.....	12
Tabel 3.1 Udviklingen i antal betalingskort pr. 1.000 indbygger.....	32
Tabel 3.2 Antallet transaktioner pr. indbygger og den gennemsnitlige omsætning pr. transaktion i 1998 i detailhandelen.....	33
Tabel 3.3 Udviklingen i den årlige omsætning pr. indbygger.....	35
Tabel 3.4 Antallet af hæve- og POS-terminaler pr. 1 mio. indbyggere samt antal POS-terminaler pr. butik i 1998.....	43
Tabel 4.1 Transaktionsgebyr i danske kroner for betalingsmodtager ved at modtage debit- og kreditkort.....	48
Tabel 4.2 Interbankgebyrer i pct. og danske kr.	53
Tabel 5.1 Kortudstedere og markedsandele, 1998	61
Tabel 5.2 Betalingskort og rettighedshavere i Danmark.....	62
Tabel 5.3 Strukturen på markedet for indløsning i Danmark.....	64
Tabel 5.4 Den danske infrastruktur i 1999	70
Tabel 6.1 Tilslutningsafgift for deltagelse i PBS-systemet, pr. 1. januar 1998...	74
Tabel 6.2 Vægte ved beregning af pengeinstitutternes ”korrigerede arbejdende kapital”.....	75
Tabel 7.1 Privat e-handel, primo 1999	84
Tabel 7.2 Andel af virksomhedens omsætning fra ordrer via Internettet.....	85
Tabel 7.3 Antal kortbetalinger i danske internetforretninger fra april 1999- januar 2000.....	89
Tabel 7.4 Antal danske internetforretninger, der tilbyder betalinger med betalingskort.....	89
Tabel 7.5 Antal danske internetforretninger med SET- og SSL-aftaler med PBS.....	90
Tabel 7.6 Internetforretningers årlige abonnementsafgift for internetbetalinger.....	91
Tabel 7.7 Internetforretningers transaktionsafgift for kortbetalinger på Internettet.....	92

Oversigt over bokse

Boks 3.1 Belgien.....	40
Boks 3.2 Finland.....	41
Boks 4.1 Årlige gebyrer på betalingskort.....	46
Boks 4.2 Tabene på det engelske betalingskortmarked.....	50
Boks 5.1 Infrastrukturen bag Dankortsystemet.....	68
Boks 6.1 Kortudstedernes betalinger til PBS	76
Boks 8.1 Ansvar for tab ved betaling med betalingskort	93

Kapitel 1 Resumé og konklusioner

1.1 Baggrund og hovedkonklusioner

Folketinget vedtog i april 1999 en revision af betalingskortloven. Den åbnede op for, at udbydere af betalingskort (herunder PBS, som er den helt dominerende udbyder i Danmark) må opkræve gebyr af forretningerne, når betalingskort bliver anvendt i den såkaldte e-handel. Det har de ikke måttet tidligere. Baggrunden var bl.a., at Folketinget ønskede, at der skulle kunne opkræves betaling til at finansiere en udvikling af betalingsformer, der kunne understøtte en voksende e-handel.

Folketinget besluttede samtidig, at det fortsat – indtil videre – ikke var tilladt for kortudstederne at opkræve betaling af forretningerne, når de modtager betaling i den almindelige, fysiske handel. Det bør først tillades, når der er skabt de nødvendige forudsætninger for, at der kan blive konkurrence på området.

Det blev også besluttet, at reguleringen af gebyrer mv. for at bruge betalingskort indtil videre ikke skulle følge konkurrencelovgivningen men en særlovgivning. Der kan opstå særlige problemer, når man går fra en situation med et de facto monopol skabt af lovgivningen til fri konkurrence. Derfor er der i en periode brug for et skærpet tilsyn. Men slutmålet skal være fri konkurrence med samme regler – nemlig konkurrenceloven – som i alle andre erhverv.

Folketinget besluttede desuden, at Konkurrencestyrelsen i foråret 2000 og 2001 skulle udarbejde en rapport til erhvervsministeren om udviklingen på området – herunder, om udviklingen går mod en situation, hvor der enten er konkurrence eller i hvert fald konkurrencemuligheder. Man kan godt tænke sig en situation, hvor PBS fortsat er dominerende, men hvor alene truslen om, at konkurrenter går ind på markedet, holder priserne nede og presser udviklingen frem.

Denne redegørelse er den første af de to redegørelser, som Konkurrencestyrelsen skal udarbejde.

Redegørelsens første konklusion er negativ. Der er ikke sket væsentlige ændringer, der betyder, at der er skabt bedre konkurrence eller bedre konkurrencemuligheder på betalingskortmarkedet.

Det må også konkluderes, at Danmark fortsat er bagud i udviklingen af e-handelen, ligesom Danmark ikke ligger først med at indføre ny teknologi – især chip-teknologi – på området.

Sammenligninger med andre lande viser imidlertid også, at de danske kortbrugere – både forbrugerne og forretningerne - har nogle fordele. Forbrugerne og forretningerne betaler ikke gebyrer, når der betales med Dankortet. Gebyrerne for de øvrige kort ligger i den lave ende. Det tyder på, at dankortsystemet er effektivt. Man kan betale med kort næsten overalt, og samtidig behøver danskerne forholdsvis få kort i pengepungen sammenlignet med andre lande.

Der er en naturlig sammenhæng mellem disse forhold. Det er billigt – normalt gratis – for forbrugerne at få et betalingskort og at anvende det. Det har øget udbredelsen, og næsten alle voksne danskere har et betalingskort. Forretningerne skal, som nævnt, heller ikke betale gebyr, når forbrugerne betaler med et Dankort. Derfor vil alle forretninger gerne modtage betaling med Dankort, og forbrugerne behøver kun et kort, når de skal betale for de daglige køb. Det har imidlertid ført til, at Dankortet, der er finansieret af pengeinstitutterne primært via deres rentemarginal, stort set har fået monopol, og derfor har PBS og PBS' ejere - pengeinstitutterne - ikke haft nogen tilskyndelse til at investere i ny teknologi eller til at investere i, at Dankortet kan anvendes i e-handelen.

Målsætningen for de kommende år er en udvikling, så Danmark fortsat har effektive og dermed billige betalingskortsystemer, samtidig med at udbydere og brugerne tilskyndes til at investere i ny teknologi og nye anvendelser af betalingskort. En sådan udvikling kræver bl.a. en hensigtsmæssig regulering af området. Og det er med henblik på en drøftelse af fremtidens regulering, at styrelsen har udarbejdet denne redegørelse. Redegørelsen skal vurderes af og danne baggrund for drøftelser i et betalingskortpanel, som erhvervsministeren har udpeget efter indstillinger fra organisationer, der repræsenterer både forbrugere og udbydere af betalingskort samt andre væsentlige interessenter.

Hvis Danmark vælger at tilslutte sig ØMU'en, vil konkurrencemulighederne for udenlandske kortudbydere blive bedre. Et sådant større konkurrencepres vil øge presset på PBS og andre danske aktører og fremme udviklingen samt holde omkostninger og gebyrer nede. Dette tema vil blive taget op i næste års redegørelse.

1.2 Udviklingen på betalingskortmarkedet

Forbrugerne anvender navnlig betalingskort, når de betaler for varer og tjenester i detailhandelen, og når de skal hæve kontanter. Disse handler, hvor kortholdere (forbrugerne) og betalingsmodtagere er til stede samtidig ved betalingen benævnes ofte som *fysisk handel*. Den *ikke-fysiske handel* om-

fatter navnlig handel på Internettet (e-handel) men også betaling i automater, hvor betalingsmodtageren ikke er fysisk til stede, fx ved betaling ved Store Bælt og ved brug af visse telefon- og benzinautomater.

Der findes forskellige slags betalingskort. Pengeinstitutterne udsteder *hævekort*, som forbrugerne kan bruge i pengeinstitutternes egne automater (hævekortautomater), når de skal hæve kontanter eller overføre beløb mellem pengeinstitutkonti. Pengeinstitutterne og andre finansielle virksomheder udsteder også *debitkort*. Mest kendt er Dankortet. Når man betaler med et debitkort, vil pengeinstituttet trække beløbet på forbrugerens konto, lige så snart det får besked om betalingen. Ved et *kreditkort* yder det selskab, der har udstedt kortet, kredit af en vis varighed. Kreditkort udstedes både af pengeinstitutterne, af særlige kreditkortselskaber, af benzinselskaber og af detailforretningerne. Blandt vigtige kreditkort i Danmark er MasterCard, Eurocard, Diners Club og en bred vifte af centerkort og benzinkort. Endelig er der *forudbetalte kort*, som fx Danmønt. Brug af et forudbetalt kort i stedet for almindelige kontanter kræver ikke særlig legitimation. De forskellige kort kan give adgang til andre ydelser, fx til rabat i forretninger eller deltagelse i arrangementer.

Redegørelsen drejer sig især om de kort, som er udstedt af pengeinstitutterne og andre finansielle virksomheder. Betalingskortlovens forudsætninger for fuld konkurrence sigter navnlig til vilkårene for pengeinstitutternes kort - ikke mindst Dankortet. Pengeinstitutternes kort er de mest udbredte. De kort, som centerforeninger, benzinselskaber mv. udsteder, har normalt en begrænset anvendelse - nemlig til de butikker, der er tilknyttet den pågældende forening eller virksomhed.

Forbrugerne kan anvende deres kort til at betale med næsten alle steder, de køber ind i det daglige. Der er en tæt dækning med terminaler i detailhandelen. Der er næsten 13.000 elektroniske terminaler pr. 1 mio. indbyggere. Det er dobbelt så mange som gennemsnittet for de lande, der er sammenlignet med i rapporten Kun Spanien har flere terminaler pr. indbygger. Danskerne er samtidig det folk, der bruger terminalerne i detailhandelen mest, nemlig 62 gange om året. Detailhandelen i Danmark accepterer, at forbrugerne hæver kontanter fra de almindelige dankortterminaler. Det kan forklare, at der er forholdsvis få hæveautomater her i landet - ca. 310 pr 1 mio. indbyggere mod i gennemsnit over 530 i de andre lande i sammenligningen.¹

Forretningernes kortterminaler står typisk i forbindelse med kasseapparaterne. Samtidig er de i elektronisk forbindelse med en indløser. I Danmark er det næsten altid PBS. Når forbrugerne anvender deres Dankort i forretning-

¹ Antallet af hæveautomater i Danmark er i virkeligheden højere, jf. tabel 5.4. Ved sammenligning mellem landene er der imidlertid lagt vægt på opgørelserne fra Den Europæiske Central Bank ("Blue Book"), der opgør det sammenlignelige antal til 310.

gerne, kalder terminalen op til PBS, der kontrollerer, at kortet er gyldigt og registrerer betalingen. PBS indløser alle betalinger med Dankort og med ca. 30 andre danske kort. PBS' system sørger også for, at betalingerne cleares mellem pengeinstitutterne og for, at forretningens og forbrugerens konti bliver ført ajour. Bortset fra Diners Club og Amex indløser PBS også de internationale kort i Danmark

Indløsningen af kortbetalinger er organiseret lidt forskelligt fra land til land. Fx er der i Sverige adskillige pengeinstitutter, der fungerer som indløsere. Data fra forretningernes terminaler samles ind via en datacentral, og herefter udveksles de fornødne informationer enten direkte mellem indløser og kortudsteder eller via en fælles datacentral, der ejes og drives af de store banker. Clearingen foregår direkte mellem bankerne eller via den svenske Riksbank.

I Finland indløser de største pengeinstitutter selv betalinger med deres debetkort. Clearingen af betalinger med debetkort, kreditkort og forudbetalte kort sker efter tre forskellige systemer. Fx er der ikke nogen central clearing af betalinger med debetkort, den er aftalt gennemført bilateralt mellem de store pengeinstitutter.

Omsætningen med betalingskort i Danmark i den fysiske handel udgjorde i 1998 ca. 166 mia. kr. Det er godt 3 gange så meget som i 1990. Dermed ligger Danmark højt blandt de lande, vi normalt sammenligner os med, når det drejer sig om brug af betalingskort i detailhandelen mv., jf. tabel 1.1.

Tabel 1.1 Betalingskort i forskellige lande, 1998

	Omsætning med betalingskort pr. indbygger, DKK	Antal kort pr. 1.000 indbygger
Luxembourg	27.050	1.308
Danmark	22.510	626
Norge	21.720	1.679
Finland	16.809	742
Belgien	13.661	1.177
Frankrig	12.628	517
Holland	12.158	261
Sverige	8.783	776
Portugal	5.411	1.055
Italien	3.802	471
Spanien	3.652	980
Tyskland	2.593	1.136
Østrig	1.826	758
Irland	n.a.	492
UK	n.a.	1.420
Canada	n.a.	1.376
Gennemsnit	6.892	1.147

Kilde: se tabel 3.1 og 3.4.

Derimod har hver dansker ikke ret mange forskellige typer betalingskort sammenlignet med andre lande.

En forklaring på dette findes i Dankortets store udbredelse i Danmark. Der er 2,8 mio. Dankort (inkl. Visa/Dankort, der fungerer som Dankort ved indløsning her i landet). Over 80 pct. af transaktionerne med betalingskort er dankortbetalinger. Rettighederne til Dankortet tilhører PBS. Det er alene PBS, der indløser dankortbetalinger, men alle pengeinstitutter kan få tilladelse til at udstede Dankortet.

At Dankortet er så udbredt skyldes bl.a., at forbrugerne ikke skal betale for det, og at forretningerne, der skal modtage kortet, alene skal betale for installation og vedligeholdelse af terminaler mv. Selve brugen af kortet (indløsningen) er gratis for forretningen. I andre lande skal forretningerne gennemgående betale. Gebyret ligger på samme niveau – eller højere – som i Danmark gælder for de internationale kort, hvor forretningerne skal betale 0,75 pct. + op til 5,00 pct. af beløbet.

Sammenlignet med andre lande hører PBS' omkostninger til indløsning mv. til i den lave ende. Sammenligningen af omkostningerne i forhold til andre lande er dog usikker.

Den ikke-fysiske handel, dvs. især handel og betaling med Dankort via Internet i Danmark, er kommet langsomt i gang. Fra april 1999, hvor PBS begyndte at tegne denne type aftaler, til udgangen af februar 2000, dvs. på godt 10 måneder, har der været 154.000 transaktioner². Til sammenligning var der i hele 1999 362 mio. transaktioner i dankortterminalerne. Antallet af butikker med aftale om indløsning var ved udgangen af februar 2000 oppe på 940. Til sammenligning er der 57.000 forretninger med elektroniske terminaler.

Den samlede danske e-handel ligger fortsat en del under niveauet i fx Sverige, men næsten på niveau med de øvrige nordiske lande.

1.3 Følgerne af lovændringen

Ændringen af betalingskortlovens § 20, hvorved kortudstederne fik adgang til at opkræve gebyrer af betalingsmodtager i den ikke-fysiske handel, har ikke ændret konkurrenceforholdene i den fysiske handel mærkbart. Dankortet er fortsat det helt dominerende betalingskort med en markedsandel på over 80 pct. Der er ikke kommet nye, uafhængige udbydere af debetkort. Der er heller ikke kommet nye aktører, der kan tilbyde indløsning af betalingskort.

Forarbejderne til betalingskortloven nævner fire nødvendige *forudsætninger, som i hvert fald skal være opfyldt for at fuld og reel konkurrence er til stede*:

- Der skal være flere udstedere af betalingskort. Blandt disse skal flere uafhængigt af hinanden udstede debetkort.
- Der skal være flere virksomheder, der tilbyder betalingsmodtagerne indløsning af bl.a. Dankortet.
- Indløsere af dankortbetalinger må ikke stille tekniske krav, der hindrer, at forretningernes terminaler kan bruges til andre betalingskort.
- Indløsere af dankortbetalinger må ikke stille tekniske krav, der hindrer, at forretningernes Dankort-terminaler kan kobles op på andre indløser/operatører end pengeinstitutterne og PBS.

Der er – ligesom for et år siden - flere udstedere af betalingskort. Over 300 virksomheder i Danmark udsteder betalingskort, herunder detailkæder, benzinselskaber og pengeinstitutter. Dankortet er imidlertid – hvis der ses bort fra rene hævekort - det eneste debetkort, der udbydes på det danske marked. Det udstedes af næsten alle pengeinstitutter. Gennem det samarbejde, der

² Der er alene tale om danskernes køb på danske web-sider.

sker i PBS og i Finansrådet sker en samordning af betingelserne for dankorttydelser, men pengeinstitutterne er indbyrdes uafhængige virksomheder og vil selv kunne fastlægge de forretningsmæssige vilkår for anvendelsen af deres Dankort. Det første krav er derfor opfyldt.

Det andet krav om, at der skal være flere virksomheder, der tilbyder indløsning af bl.a. Dankortet, er ikke opfyldt, så længe det kun er PBS, der må udføre denne opgave.

PBS, der i dag er eneste indløser af dankortbetalinger, stiller ikke tekniske krav, der hindrer, at andre betalingskort bruges i dankortterminalerne. Allerede i dag kan fx benzinselskabernes kort og de internationale kort, Visa, Diners Club og MasterCard anvendes i terminalerne. Det tredje krav er derfor opfyldt.

De tekniske krav, som PBS stiller til de dankortterminaler, der benytter PIN-koder, betyder, at de kun kan kobles op på én indløser. Det fjerde krav er derfor ikke opfyldt. Underskriftsbaserede terminaler vil derimod kunne kommunikere med flere indløsere.

Lovbemærkningerne lægger endvidere op til, at det kan drøftes, om de fire nævnte betingelser er tilstrækkelige til at sikre fuld og reel konkurrence på betalingskortmarkedet. Da betingelserne ikke er opfyldt endnu, og der endnu ikke er sket nævneværdige ændringer på betalingskortmarkedet, har styrelsen endnu ikke - frem til 1. april 2000 - foretaget en sådan vurdering.

Konkurrencestyrelsens tilsyn har kun i et enkelt tilfælde ført til indgreb over for urimelige priser, jf. betalingskortlovens § 20 a. Nogle taxiselskaber opkrævede et gebyr på 5 kr., når kunderne betalte med Dankort. Med ændringen af betalingskortloven må betalingsmodtagerne (forretningerne) kun opkræve ekstra gebyrer af de kunder (kortholdere), der betaler med et kort, hvis forretningen selv skal betale gebyr til kortudsteder. Taxivognmændene skulle ikke selv betale gebyr til PBS. Det ville være i strid med betalingskortlovens § 20, stk. 1. Styrelsen meddelte derfor taxiselskaberne, at det var i strid med loven § 20 at opkræve gebyr hos taxikunderne.³

Med hjemmel i lovens § 20 a gav styrelsen et påbud til taxivognmændene om at ophøre med at opkræve gebyret. Det var begrundet med, at konkurrencen om betalingen i taxier er begrænset, og at gebyret var højere, end hvad der ville være tilfældet på et marked med virksom konkurrence.

Tilsynet med priser mv. har desuden omfattet de gebyrer, som PBS har indført for forretningerne i e-handelen, kr. 1,95 pr. transaktion + 0,15 pct. af beløbet. De 0,15 pct. i tillæg falder dog bort, hvis forretningen og kortholder

³ Ved ændringen af betalingskortloven i april 1999 blev der åbnet for at betalingskortmodtager og kortindløser kunne aftale en ændret fordeling af tab.

benytter SET-standarden. Det er den betalingsform, bl.a. PBS anser for mest sikker.

Indtil nu har anvendelsen af Dankortet i e-handelen dog været begrænset. PBS har afholdt betydelige investeringer til infrastrukturen, og man må vurdere gebyret på kr. 1,95 pr. transaktion på den baggrund. PBS argument for tillægget på de 0,15 pct. er risikoen ved e-handel. I perioden fra april 1999 til februar 2000 har der dog ikke været konstateret nogen tab ved e-handelen – heller ikke på den ret betydelige del, der er sket uden anvendelse af SET. På de internationale kort har PBS imidlertid haft et betydelig antal indsigelser.

Kapitel 2 Hvordan fungerer betalingskort?

2.1 Rapportens baggrund

Med ændringen af betalingskortloven i april 1999 kom der nye regler for priser og gebyrer ved brug af betalingskort. Det blev tilladt at opkræve et gebyr af betalingsmodtager ved elektronisk handel. Formålet var at udbrede e-handelen og gøre det muligt for forbrugeren at betale med Dankort på Internettet. Dankortbetalinger på nettet er nu en realitet.

Et andet og mere generelt formål med lovændringen var at skabe forudsætninger for reel konkurrence om kortbetalinger i Danmark. Reel konkurrence kræver imidlertid, at betalingskortlovens § 20 helt ophæves. § 20 bestemmer, at kortudsteder ikke kan få dækket sine driftsomkostninger ved betalingssystemet ved at opkræve gebyrer hos betalingsmodtager. Det er derfor vanskeligt for andre kortsystemer end de pengeinstitutfinansierede at få finansieret deres omkostninger. Dankortsystemet, der er ejet og drevet af pengeinstitutterne i fællesskab gennem PBS (Pengeinstitutternes Betalings-Systemer), er derfor blevet helt dominerende.

At § 20 ikke er ophævet fra starten, så vi kunne få fri konkurrence, skal ses på baggrund af, at kortbetalingerne i Danmark hidtil har været et reguleret marked. Og på et reguleret marked er det normalt ikke problemfrit at ophæve alle reguleringer fra dag til dag. Der går altid nogen tid, før et reguleret marked tilpasser sig til et konkurrencemarked. Der ville derfor i udgangssituationen være risiko for, at dankortsystemets aktuelle dominans kunne føre til samfundsmæssigt uacceptable vilkår og priser samt vanskeligheder for de potentielle konkurrenter i overgangsfasen.

Det er derfor fastsat, at fire konkurrenceforudsætninger skal være opfyldt for, at § 20 kan ophæves helt.

For det første skal der være en flerhed af udstedere af betalingskort. Blandt disse skal flere uafhængigt af hinanden udstede debetkort.

For det andet skal der være flere virksomheder, der tilbyder betalingsmodtagerne indløsning af blandt andet Dankortet.

For det tredje må indlødere af dankortbetalinger ikke stille tekniske krav, der hindrer, at forretningernes terminaler kan bruges til andre betalingskort.

For det fjerde må indlødere af dankortbetalinger ikke stille tekniske krav, der hindrer, at forretningernes terminaler kan kobles op på andre indlødere end pengeinstitutterne og PBS.

Samtidig med lovændringen blev det besluttet, at Konkurrencestyrelsen skal føre tilsyn med betalingskortmarkedet ved overgangen fra et reguleret marked til et marked med reel konkurrence. En del af denne opgave består i at analysere konkurrencen på markedet og samtidig vurdere, om de fire forudsætninger er opfyldt.

Styrelsen har med den nye § 20 a fået mulighed for at gribe ind over for urimelige gebyrer og priser for brug af betalingskort. Konkurrencestyrelsens praksis indgår i denne rapport, da den er med til at give et billede af, om indgrebsmulighederne er tilstrækkelige for at sikre, at der kan skabes et konkurrencepræget marked i Danmark.

Muligheden for opkrævning af gebyr ved betaling på Internettet var et første skridt mod at nedbryde de barrierer, der hidtil har hindret konkurrence om kortbetalinger i Danmark. Udviklingen i e-handelen giver et præj om konkurrencesituationen på markedet for betalingskort. Derfor har e-handelen en selvstændig plads i rapporten.

For bedre at kunne vurdere konkurrencesituationen i Danmark, indgår udenlandske forhold også i rapporten. Ændringen af loven skal medvirke til, at det danske samfund ikke kommer bagud med hensyn til udnyttelse af teknologien, bl.a. i e-handelen. Det er derfor naturligt at sammenligne udviklingen i Danmark med andre lande. Der er lande, som har en mere intensiv konkurrence, end tilfældet er i Danmark. Derfor er det interessant at prøve på at se, hvilke nationale forhold der gør, at andre markeder fungerer mere effektivt end det danske.

2.2 Hvad er et betalingskort?

Ideen til betalingskort blev født i 1950 i New York. Forretningsmanden Frank McNamara havde netop spist frokost, da han opdagede, at han havde glemt sin tegnebog på kontoret. For at undgå opvasken signerede han sit visitkort, gav det til tjeneren og bad om at få sendt regningen.

Betalingskort indeholder et legitimationsbevis og kan bruges til betaling for varer og tjenesteydelser, fx i detailhandlen. I de fleste tilfælde kan man også benytte betalingskortet til at hæve kontanter og fx i Danmark som ID-kort, når man betaler med check. Et betalingskort er i konkurrence med andre betalingskort, kontanter, (giro)overførsler og check.

Det er ofte nemmere for en kunde at betale med betalingskort end med kontanter. Kontantbetalinger indebærer, at forbrugeren før købet skal hæve penge i et pengeinstitut. Forretningen skal efter købet i et pengeinstitut for at sætte pengene ind på sin konto. Da det blev muligt at betale med check, skete der først og fremmest en forenkling for forbrugerne. De slap for hele tiden at have kontanter på sig. Men betalingsmodtagerne skulle stadig hen i et pengeinstitut for at indløse checken.

Betalingskortets nytte afhænger af, om der er almindelig accept af samme kort i mange forretninger.

Et betalingskort er i dag typisk lavet af plastik med en magnetstribe eller en microchip. I magnettriben og chip'en er lagret oplysninger om kortnummer, udløbsdato og i flere tilfælde også kortindehavers navn. Lagring af magnettribens oplysninger sker ved fremstillingen af kortet. Hvis man senere ønsker at ændre oplysningerne, må man lave et kort med en ny magnetstribe. Chip'en indeholder et elektronisk kredsløb, der kan opsamle og lagre data. Oplysninger og informationer på disse kort kan man løbende opdatere. Med den seneste generation af chipkort - de såkaldte smart cards - kan man yderligere programmere chip'en til at udføre beregninger mv. og til at indeholde specielle funktioner, sikkerhedsnøgler mv.⁴.

Når kortholder anvender sit kort, skal han i de fleste tilfælde bekræfte betalingen/transaktionen ved hjælp af en underskrift eller ved at indtaste en PIN-kode. En PIN-kode er personlig. Koden må kun være kendt af den retmæssige kortholder. Alle betalingskort er udstyret med et felt med kortholders underskrift.⁵ Nogle betalingskort, fx Dankortet, er desuden forsynet med et billede af kortholderen.

Betalingskort kan indeholde forskellige funktioner, som er aftalt mellem forbrugeren (kortholderen) og kortudstederen. Udover den generelle betalingsfunktion, kan kortholder for eksempel have ret til at hæve kontanter, få kredit, opnå rabat på afgrænsede produkter og få adgang til udvalgte tjenester.

Der er flere typer af betalingskort: Hævekort, debetkort, kreditkort og forudbetalte (betalings)kort.

Hævekort

En type betalingskort er de såkaldte hævekort. Det er pengeinstitutter, der udsteder hævekort til brug for instituttets kunder i egne hæveautomater.

⁴ Chip er nærmere beskrevet i rapportens bilag.

⁵ Det gælder dog ikke visse benzinselskabers kort (der bruger PIN-kode) samt de forudbetalte kort, fx Danmønt.

Hævekortene er således begrænset i brugen. Man kan alene benytte dem til at hæve kontanter eller til at overføre penge.

Nogle pengeinstitutter har indgået aftaler med andre pengeinstitutter (enten bilateralt eller multilateralt) om, at deres automater stilles til rådighed for de andres kunder. Disse aftaler er som regel indgået nationalt, men der er også indgået aftaler mellem flere landes pengeinstitutter, der gør, at hævekortene kan bruges i andre lande. Fx kan kort fra Portugal bruges i Spanien og omvendt .

Debetkort

Et debetkort er et betalingskort, hvor beløbet trækkes direkte fra kortholders konto. Dankortet er et debetkort. Transaktioner med Dankortet trækkes på kortholders konto i et pengeinstitut straks eller inden for nogle få dage, afhængigt af om der er tale om en PIN-terminal, underskriftsbaseret terminal eller en ”fluesmækker”.

Kreditkort

Kreditkortene giver kortholderen en vis kredittid inden betalingen skal foreligge. I Danmark er de internationale betalingskort (bl.a. MasterCard, American Express og Diners Club) alle kreditkort. Det samme gælder de betalingskort, som detailhandlen og benzinselskaberne udsteder. Kredittiden er aftalt på forhånd mellem udstederen af betalingskortet og kortholderen. Der er typisk to former for kreditkort: Det såkaldte charge kort og kort med revolverende kredit.

Charge kortet giver kortholder udskudt betaling inden for en vis periode – typisk en måned. Ved periodens udløb skal kortholder betale hele beløbet til udsteder på én gang. Det er normal praksis, at kortudsteder ikke opkræver nogen direkte rente på charge kort, men får sine renteomkostninger dækket ved gebyrer mv. (eller ved gebyrer over for betalingsmodtager eller en tilsvarende forsinket betaling).

Revolverende kredit giver kortholder en nærmere fastsat kredit i en vis periode. Ved periodens udløb skal kortholder som minimum indbetale et aftalt afdrag på gælden. For revolverende kredit betaler man typisk renter af gælden. Revolverende kredit er ikke lige så anvendt i Europa som i USA.

Forudbetalte kort og electronic purse

Forudbetalte kort er også betalingskort. Disse kort er udstedt med et beløb på forhånd, som kortholder løbende kan bruge. Eksempler i Danmark på forudbetalte kort er Danmønt og telekort. For nogle af disse kort gælder, at

kortet er værdiløst, når værdien er opbrugt. Andre kan man genoplade i særlige terminaler. De genopladelige kort kaldes electronic purses.

Kortene er praktiske betalingsmidler, fx i telefonbokse eller ved køb af billetter og frimærker. Disse kort er normalt ikke personlige. De har samme status som kontanter – alle kan benytte dem, og det kræver ingen kode eller underskrift.

I forhold til debet/kreditkort er mange af de forudbetalte kort begrænsede i brugen, fx alene til telefonopkald eller transportformål. De er ligeledes afgrænset til kun at kunne bruges inden for afgrænsede geografiske områder, fx udelukkende til nationalt brug.

Anden anvendelse af betalingskort

Nogle af de nævnte betalingskort har andre funktioner end den at kunne gennemføre en betaling. Der kan være knyttet forskellige ydelser til betalingskortene, fx rabatter på køb i bestemte forretninger eller opsamling af bonuspoint. Til nogle kort er knyttet forsikringsydelser, som fx en personlig ulykkesforsikring til kortholderen. Et kreditkort kan også være et alternativ til et lån i et pengeinstitut eller hos en detailforretning. Nogle betalingskort har status af ”luksuskort”. Kortholder skal igennem en nærmere kreditvurdering for at blive godkendt til at få et kreditkort.

Terminaltyper

Når forbrugerne betaler med et betalingskort i en forretning, sker det ved hjælp af en terminal eller manuelt ved hjælp af en ”fluesmækker”. Hertil kommer pengeinstitutternes hævekortautomater.

I hævekortautomaterne kan kortholder med en PIN-kode hæve kontanter, betale regninger eller overføre penge mellem konti. Hævekortautomaterne er tilknyttet et mere eller mindre omfangsrigt on-line netværk. Nogle automater er i et lukket netværk inden for samme pengeinstitut, andre i netværk med automater fra andre pengeinstitutter og bogføringscentraler. I Danmark er alle hævekortautomater knyttet til et landsdækkende netværk, som igen er koblet til de internationale netværk med fx Visa, Eurocard/MasterCard.

Hævekortautomaterne er forholdsvis bekostelige at installere. Prisen kan løbe op i 150.000 – 200.000 kr. Pengeinstitutterne ejer ofte automaterne. I nogle lande er der dog særlige selskaber eller organisationer, der går ind og udbyder netværksydelser samt ejer og driver hævekortautomaterne. Pengeinstitutterne lejer så disse automater.

Der er forskellige typer terminaler i forretningerne. Elektroniske terminaler benævnes ofte POS- eller EFTPOS-terminaler = Electronic Funds Transfer

at Point Of Sale. POS-terminalerne kan være integrerede med forretningernes kasseapparater.

POS-terminalerne kommunikerer elektronisk via indløser eller processingsselskab med kortudsteder eller et datacenter, som godkender betalingen på vegne af kortudsteder. Ved de PIN-baserede terminaler godkendes PIN-koden, og det checkes, at kortet ikke er spærret.

I Danmark kan PIN-terminalerne håndtere Dankort, dansk udstedte Eurocard og MasterCard, flere lokale kort samt internationalt udstedte Maestro-kort. Det er p.t. ikke muligt at bruge internationalt udstedte Eurocard, MasterCard og Visa i PIN-terminalerne. Derfor bruges PIN-koder på udenlandsk udstedte Eurocard, MasterCard og Visa kun, når kortindehaver hæver i danske kontantautomater.

Andre terminaler er baseret på kortholders underskrift. Terminaler af den type leverer ved brug af betalingskortet en nota, som kortholderen skal underskrive. Betalingsmodtager sender elektronisk notaen til afregning via det indløsningsnetværk, betalingsmodtager er en del af. Først når kortudsteder elektronisk modtager nota-kravet, bliver kortindehavers konto debiteret. Betalingsmodtager afregnes ifølge aftale med indløser.

Nye typer terminaler er ved at vinde indpas i flere lande. Disse terminaler kan læse microchips. Sådanne terminaler vil ændre terminalstrukturen væsentligt. En chip kan ved kontakt med en terminal aflæse og verificere sin egen PIN-kode. Dvs. at terminalen ikke nødvendigvis, hver gang kortet benyttes, skal foretage en opringning til et centralt sted for at få kortet godkendt. Dertil kommer, at chip'en løbende kan opdateres og indeholde flere forskellige funktioner.

2.3 Opbygningen af betalingskortmarkedet

Det er ikke bare forbrugerne, men også forretningerne og pengeinstitutterne, der oplever fordele ved kortbetalinger. Forretningerne har mindre besvær, når kunderne betaler med betalingskort i stedet for kontanter. Flere elektroniske betalinger betyder en mindre kontantbeholdning. Og det kan have flere fordele. Først og fremmest mindsker det risikoen for røveri. Men de elektroniske betalinger kan også lette optælling og afstemning af dagens omsætning og sikre likviditet til uforudsete køb.

Den elektroniske betaling er også mere sikker for forretningen og pengeinstitutterne end betaling med check. Ved kortbetalinger har forretningen en garanti for at få betalingen. I Danmark er garantien for Dankort afhængig af, om betalingen er godkendt med PIN-kode eller underskrift.

Pengeinstitutterne har oplevet store administrative besparelser i forbindelse med, at Dankortet vandt mere og mere indpas. Det skyldes bl.a., at Dan-

kortet har trængt de administrative tunge checkbetalinger i baggrunden. Dankortet har formentlig også reduceret pengeinstitutternes omkostninger til transaktioner ved institutternes kasser.

Forretningen og forbrugeren ser en kortbetaling som en meget enkel proces. Pengene bliver hævet på forbrugers konto og sat ind på forretningens konto. Det er imidlertid noget mere kompliceret.

Der er brug for flere forskellige processer for at kunne gennemføre en betaling med kort. Det betyder også, at en kortbetaling giver aktivitet på flere forskellige markeder.

Først er der markedet for selve kortet, der bliver efterspurgt af forbrugerne og udbydes af pengeinstitutter, benzinselskaber, detailhandlen og finansielle institutter. Der er også et marked for indløsning af de kortbetalinger, en forretning modtager. Det er forretningerne, der efterspørger indløsning, og kortudstederne eller virksomheder med tilstrækkelig datakraft, der udbyder den.

Der er behov for at transportere oplysninger om købet og oplysninger om betalingen mellem forretninger, kunden og pengeinstitutterne. Det forudsætter en infrastruktur. Udbyder af infrastrukturen er en virksomhed med tilstrækkelig datakraft, mens det er kortudstederne, der efterspørger infrastrukturen.

Kortholderen (forbrugeren) kan købe varer og tjenester med sit betalingskort. Købet registreres på en købsnota eller overføres elektronisk til en indløser. Hvis købet er sket med et debetkort, bliver beløbet trukket umiddelbart efter på kortholderens konto. Hvis købet er sket med et kreditkort, afregner kortholderen senere, afhængig af kredittiden.

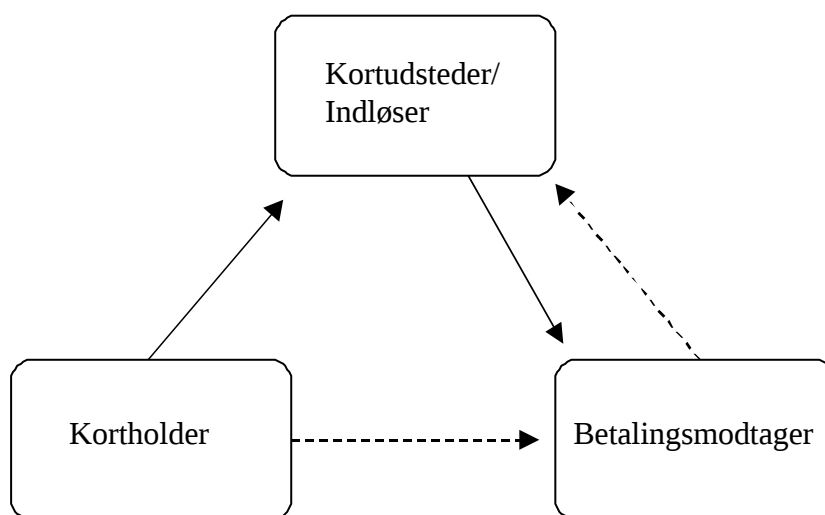
Kortudstederen er typisk et pengeinstitut, et finansselskab, fra detailhandlen eller et benzinselskab der udsteder debet- og/eller kreditkort. De enkelte kortudstedere afgør selv, hvilke betingelser og ydelser, der er knyttet til kortet. Fx længde på kredittiden, kortets udseende, gebyrer, renter og bonusordninger. I de fleste tilfælde vil både betingelserne og ydelserne være ens for alle, der har det samme kort, men være forskellig fra kort til kort. Fx er betingelser og ydelser for alle, der har Acceptcard ens. Men der er forskel på de betingelser og ydelser, der er knyttet til hhv. et Acceptcard og et MasterCard. Dog kan betingelserne for kortholderne af det samme kort variere. Fx kan renten på den konto et Dankort er knyttet til, variere fra kunde til kunde.

Betalingsmodtageren er en forretning, der handler med varer eller tjenester og tager imod betaling med kort. Betaling med kort forudsætter, at forretningen har en aftale med en indløser. Betalinger med kort kan enten ske i elektroniske terminaler eller ved hjælp af manuelle købsnotaer. Kortbetalin-

ger ved hjælp af købsnotaer kræver kun, at forretningen har en såkaldt fluesmækker. Elektronisk overførsel af data kræver, at forretningerne har en betalingsterminal i forretningen. I Danmark var der ca. 87.000 forretninger, der ultimo 1999 tog mod betalinger med Dankort. Godt 65 pct. af disse havde elektroniske betalingsterminaler. Som regel har forretningerne en betalingsterminal pr. kasseapparat. I Danmark ejes terminalerne normalt af forretningerne.

Indløseren er det pengeinstitut eller finansielle virksomhed, der har en aftale med den enkelte forretning om overførsel af penge fra kunden til forretningen. I figur 2.1 er illustreret et eksempel på brug af kort. For enkelthedens skyld er det antaget, at kortudstederen og indløseren er den samme. Hvis det er en aftale om brug af debetkort, kan indløseren hæve et beløb svarende til købet på kundens konto. Indløserens opgave består så i at overføre betalingen fra kundens konto til forretningens konto. Hvis det er en aftale om kreditkort, er indløserens opgave at opkræve kunden betalingen fx på girokort, hvorefter betalingen overføres til forretningens konto.

Figur 2.1 Transaktion mellem tre parter

Kilde: Konkurrenceverket (1999), *Konkurrence på bankmarknaden*

Note: De heloptrukne linier viser betalinger. De stiplede linier viser overførsel af en del af den information, der er behov for ved en kortbetaling.

Transaktion mellem tre parter

For at indløseren kan overføre penge fra en kunde til en forretning, skal indløseren have en række informationer. Indløseren får informationerne enten fra en købsnota eller elektronisk gennem terminalerne. Hvis informationerne skal hurtigt frem, skal transporten ske elektronisk, og så er der behov for en infrastruktur, der kan håndtere dette på en sikker måde. Der er derfor behov for et datanet og en datacentral, der kan levere den krævede datakapacitet. Det gælder, både når informationen om en betaling skal fra betalingsmodtageren til indløseren, og når indløseren skal overføre pengene fra kunden til forretningen.

I Danmark kan informationerne til indløseren overføres på to måder. Informationerne kan komme fra de PIN-baserede terminaler, eller fra underskriftsbaserede løsninger som teleterminaler og fluesmækkere.

Underskrift og PIN-kode er med til at sikre mod misbrug af kortet. Men der er forskel på, hvordan de enkelte terminaler sikrer mod misbrug af kortet. Hvis forretningen har en dankortterminal, skal kunden først indlæse kortet og indtaste sin PIN-kode. Inden betalingen sker, kontrollerer systemet hos udbyderen, om PIN-koden og kortet passer sammen, og om kortet er spærret.

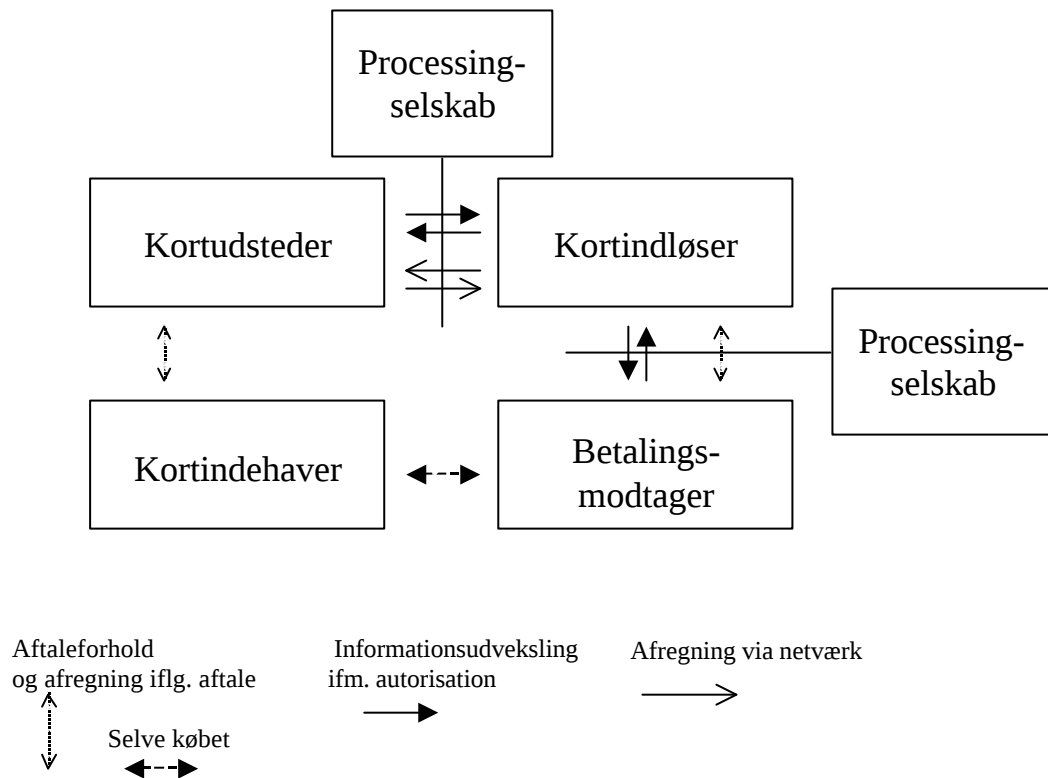
Ved brug af teleterminaler skal kunden ikke indtaste PIN-koden. Godkendelsen af kortet sker hos kortudsteder. Kortudsteder kontrollerer, om magnetstriben er valid og om kortet er spærret. Kortindløser kontrollerer, om forretningen er autoriseret til at modtage betaling fra kortet. Den underskrevne bon opbevares i forretningen, og transaktionen fremsendes elektronisk til indløser.

Transaktion mellem fem parter

Kommunikationen mellem forretning og kortindløser kan ske via kortindløserens egen infrastruktur eller en infrastruktur, som er stillet til rådighed af et processingselskab. Ligeledes kan der, ud over kortudsteder og indløser, også være en række serviceudbydere indblandet, som udbyder en eller flere deler i forbindelse med kortbetalingen.

Kortudsteder og kortindløser er ikke altid samme selskab, som i figur 2.1. Fx er det pengeinstitutterne i Danmark, der udsteder Dankort, mens det er PBS, der er indløser.

PBS fungerer også som processingselskab for flere indløser, f.eks. for Diners Club, Acceptcard og diverse benzin- og kontokortselskaber, jf. afsnit 5. PBS formidler (router) således godkendelser og betalinger mellem betalingsmodtager og indløser.

Figur 2.2 Fem parter i betalingsformidlingen

Note: Der er oftest endnu flere parter involveret i en kortbetaling. Fx kan flere af parterne gøre brug af et "serviceprovider-selskab", som kan udføre visse ydelser på deres vegne.
Kilde: PBS

Når kunden køber en vare og kører sit betalingskort gennem en terminal, sender terminalen besked til indløser via et processingselskab, jf. figur 2.2. Ligeledes kan kommunikationen mellem kortindløser og kortudsteder ske via et processingselskab.

For at kommunikation og afregning kan ske uden afbrydelse, er det nødvendigt, at der er aftaler mellem alle involverede parter.

Når forskellige systemer skal "tale sammen" kræver det et fælles sæt af tekniske specifikationer. For at kunne gennemføre en elektronisk betaling, skal terminalen kunne læse de informationer, der er på kortet. Betalingskortene og terminalerne skal altså have samme tekniske standard. Næste skridt er, at terminalen skal sende informationerne om kortholderen, kortudstederen, hvilket kort betalingen er sket med og betalingens størrelse, til en indløser, som herefter skal kunne bearbejde datasættet og sende svar tilbage. Hele dette samspil kaldes systemernes interoperabilitet.

Lige som der er mange forskellige pengeinstitutter, benzinselskaber, finansielle selskaber og detailhandlere, der udsteder betalingskort, er det også fle-

re virksomheder, der tilbyder indløsning af betalingskort. Det stiller dog specielt ét teknisk krav til de terminaler, der er i forretningerne: Terminalerne skal kunne ringe op til ikke bare én men flere forskellige indlødere, evt. via en central indsamler, der viderefordeler transaktionerne til de forskellige indlødere.

Hvis forretningen har aftaler med flere forskellige indlødere, skal terminalen registrere, hvilket kort der er brugt til at betale forretningen med og sende informationen til indløseren af netop dette kort. Fx kan en forretning have to aftaler om indløsning. En med indløser A. Og en med indløser B. Hvis kunden bruger kort A til at betale med, skal terminalen sende informationerne til indløser A. Men hvis det er kort B, der er brugt til at betale med, skal terminalen sende informationerne til indløser B. I dag kan forretningen via PBS som omstillingscentral (processingselskab) kommunikere mellem forskellige indlødere, f.eks. med PBS ifm. Dankort og med Diners Club ifm. Diners' kort.

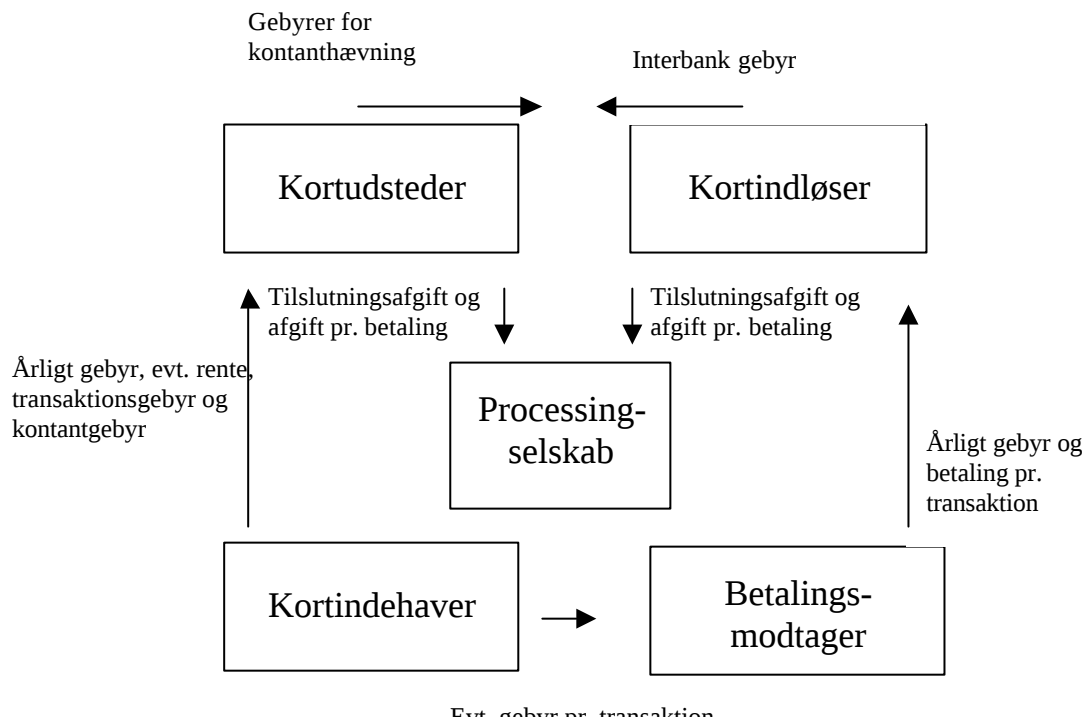
Virkelighedens verden er endnu mere kompliceret, end det er beskrevet i figur 2.2. Kortudstederen overfører ikke penge til forretningens pengeinstitut hver eneste gang en kunde bruger sit kort. Langt de fleste pengeinstitutter er både udstedere af kort, og pengeinstitut for forretninger, der tager imod kort. I stedet for at overføre betalingerne en for en, bliver de opsamlet centralt for samlet – en gang om dagen - at blive udlignet (clearet) mellem udsteder og forretningens pengeinstitut.

Flere betalingskort kan også bruges til at hæve kontanter med i såkaldte hævekortautomater. Både Dankortet og flere internationale kort som MasterCard og Visa kan bruges til at hæve penge i de danske pengeinstitutters automater. For at en kortholder kan bruge sit kort til at hæve penge i et "fremmed" pengeinstitut, kræver det, at pengeinstitutterne har en aftale om dette. Det er derfor ikke alle betalingskort, der kan bruges til at hæve penge i pengeinstitutternes automater.

Når en kortholder vil hæve kontanter på sit Dankort i en dansk hæveautomat, skal PIN-koden først indtastes. Herefter sendes informationerne krypteret til datacentralen i det pengeinstitut, som hæveautomaten er knyttet til. Her afkrypterer pengeinstituttet oplysningerne og kontrollerer dem. Hvis kortholderen er kunde i et andet pengeinstitut, bliver oplysninger om transaktionen sendt videre til PBS, som godkender hævningsen og sender svar tilbage til hæveautomaten. Kortholderne får nu pengene og kortet tilbage.

Som nævnt er der flere forskellige processer forbundet med markedet for betalingskort, og ligesom der er mange processer, er der mange gebyrer og afgifter i et betalingskortsystem, jf. figur 2.3.

Figur 2.3 Gebyrer og afgifter i et betalingskortsystem

Kilde: PBS

Anm.: Figur 2.3. bygger på de systemer, der findes i dag i Europa. Dansk Handel & Service har oplyst, at der fx i Australien findes systemer, hvor betalingen sker på en lidt anden måde. Der er tale om et debetkortsystem med PIN-kode. Forbrugeren betaler et gebyr pr. transaktion til deres pengeinstitut, men ofte opnår de en rabat. Betalingsmodtager kan vælge mellem at købe infrastruktur og terminaler selv eller at låne det af indløser.

Kortholderen skal betale kortudstederen for at have kortet (årligt gebyr), og eventuelt også for at bruge kortet, dvs. en betaling pr. transaktion jf. figur 2.3. I nogle tilfælde skal kortholderen betale forretningen for brug af kortet. I Danmark må forretningen dog ikke kræve et større gebyr af kunden, end forretningen skal betale for transaktionen til kortindløser.

I Danmark må kortindløser ikke opkræve gebyr af forretningerne for hver transaktion med betalingskort, jf. § 20, stk. 1. Dog gælder der særlige regler for kort udstedt af de internationale kortselskaber. MasterCard, Eurocard m.fl. har dispensation fra bestemmelsen i § 20 for så vidt angår valutaudlændinges brug af kortene i Danmark. For alle internationale kort betaler forretningerne desuden et gebyr på 0,75%, som bl.a. dækker kortudstedernes markedsføring af den enkelte forretning.

Forretningen betaler for den del af infrastrukturen, som er hos forretningen, fx terminalerne.

Typisk betaler kortudstederen et beløb for at kunne tilslutte sig infrastrukturen (tilslutningsgebyr), og en løbende betaling for have adgang til infrastrukturen. Den løbende betaling kan bestå af både et årsabonnement og en omkostning pr. transaktion.

Betalingen fra kortudsteder til indløser for anvendelse af pengeautomater afhænger af de enkelte aftaler, og indløserens omkostninger i forbindelse med udbetalingerne.

Betalingen fra indløser til kortudsteder (interbankgebyr eller interchange fee) sker med henblik på at dække udsteders omkostninger. Idet udsteders forretning giver værdi for indløser. Det hænger sammen med, at indløseren har mulighed for, at opkræve betaling af forretningen.

Kapitel 3 Udenlandske betalingskortmarkeder

3.1 Nationale markeder

Udbredt anvendelse af betalingskort er i alle lande noget forholdsvis nyt. Landene er kommet i gang på lidt forskellige tidspunkter og med forskellige forudsætninger. Det afspejler sig i den udvikling, der har været også i de seneste 5-10 år.

Udviklingen er blevet fremmet ved den tekniske udvikling, der har gjort betaling med kort hurtigere, mere sikker og billigere. Moderne telekommunikation og databehandling har ført til, at anskaffelse af en POS-terminal er økonomisk overkommelig for næsten alle forretningsdrivende.

En mere udbredt anvendelse af betalingskort i detailhandelen forudsætter samarbejde mellem pengeinstitutterne, forretningerne og andre om bl.a. standarder, der kan bringe de forskellige dele af systemerne til at fungere sammen og derudover opfylde de basale krav til sikkerhed, dokumentation, fortrolighed osv.

I de fleste lande er det ikke fra starten sikret, at disse standarder kan arbejde sammen kortsystemerne imellem og med kortsystemer fra andre lande. Men bl.a. ønsket om at kunne anvende internationale kort i forretningerne rundt omkring i verden har trukket i retning af nogle fælles mindstekrav, som skal være opfyldt. De forskellige netværk for databehandling og for clearing og afvikling er dog opbygget nationalt. Internationale kort som fx Visa og MasterCard kan i dag anvendes udbredt i næsten alle lande. Når valutaændringer bruger kortene - dvs. fx danskere i Danmark - sker indløsningen i det enkelte land, mens afregningen for valutaudlændinge normalt sker via internationale clearingcentre.

At markederne indtil nu er nationale fremgår også af, at en stor gruppe af de vigtigste aktører, nemlig pengeinstitutterne, primært opererer nationalt, navnlig når det drejer sig om 'retail banking'. Tilsynet med pengeinstitutterne er også nationalt.

Gennem EU er der imidlertid kommet gang i en vis harmonisering og liberalisering af de nationale regelsæt og dermed også større mulighed for grænseoverskridende virksomhed. Kommissionens liberalisering af kapitalmarkederne har også betydning for betalingskortmarkedet, og Kommissionen har taget flere initiativer til at fremme udviklingen af fælles betalingssystemer, samt fremme forbrugernes tillid til og forretningernes accept af disse

systemer. Den nationale basis betyder dog, at der fortsat er væsentlig forskel på udbredelsen og anvendelsen af kort. Nationale betalingsvaner og -mønstre spiller også en rolle.

Talangivelserne i det følgende er baseret på oplysninger først og fremmest fra Den Europæiske Central Bank ("Blue Book") og fra Bank for International Settlements ("Red Book"). Disse to publikationer søger at sikre gode sammenlignelige tal for de enkelte lande, for så vidt angår de kort, der udstedes af pengeinstitutsektoren.

Derudover er inddraget oplysninger fra andre kilder, bl.a. fra EuroCommerce og fra henvendelser direkte til de enkelte virksomheder og myndigheder i de forskellige lande. Dækkende og sammenlignelige oplysninger om kort udstedt fra andre virksomheder end pengeinstitutterne er det imidlertid vanskeligt at få frem.

Der er også en vis usikkerhed knyttet til datamaterialet fra "Red Book" og fra "Blue Book". Fx synes afgrænsningen af de forskellige typer af kort (hævekort, debetkort osv.) ikke at ligge helt fast. Fremstillingen og konklusionerne søger at tage hensyn til det. Data omfatter så vidt muligt samtlige EU-lande bortset fra Grækenland, hvor data for en stor dels vedkommende ikke forelå, samt Norge og Canada.

3.2 Udbredelsen af betalingskort

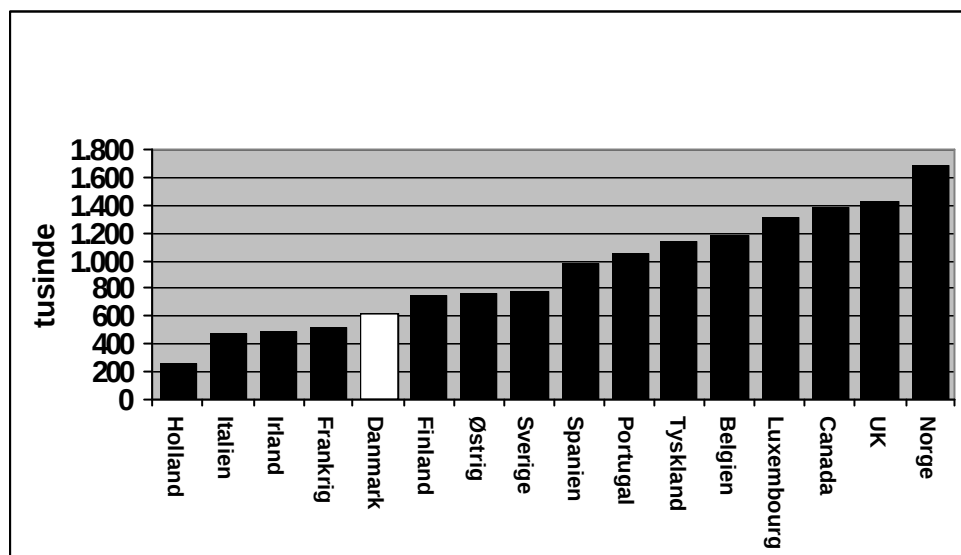
Betalingskort har i de fleste lande næsten erstattet brugen af check som betalingsmiddel i den almindelige dagligvarehandel. Betalinger med kontanter har også været faldende, men det er dog stadig det mest benyttede betalingsmiddel i de fleste lande.

Mange danskerne har et betalingskort. Der regnes med, at i alt 92 pct. af danskere over 18 år har et betalingskort⁶. Den typiske danske kortindehaver har mere end 1 kort, fx et Dankort, et benzin- eller detailkort og evt. et internationalt kort.

Når man kun ser på de betalingskort, der er udstedt af pengeinstitutter og andre finansielle institutter, hvor der er sammenlignelige tal, er Danmark langt fra det land, der har flest betalingskort. Med udgangen af 1998 var der udstedt 626 pengeinstitutkort pr. 1000 indbygger. I Norge og England er der dobbelt så mange kort pr. indbygger. Mens Irland, Italien og Holland ligger noget lavere end Danmark, jf. figur 3.1.

⁶ Oplysningerne stammer fra PBS

Figur 3.1 Antal af betalingskort¹⁾ pr. 1.000 indbyggere i 1998

1) Kun de betalingskort, der er udstedt af pengeinstitutter og andre finansielle institutter

Kilde: Blue Book fra European Central Bank, den norske nationalbank og den canadiske nationalbank.

Danmark hører også sammen med Finland, Frankrig, Spanien og Belgien til landene med den laveste vækst i udbredelsen af betalingskort i 90'erne, jf. tabel 3.1. I flere lande er udbredelsen fordoblet, mens danskerne kun har øget antallet af kort med ca. 20 pct. For landene som helhed er antallet af betalingskort gennemsnitligt steget fra ca. 0,6 kort til 0,9 kort pr. indbygger, hvilket svarer til en stigning på 61 pct., jf. tabel 3.1.

Forklaringen på at vi har forholdsvis få pengeinstitutkort, men mange kort i alt sammenlignet med andre lande, ligger i Dankortets store udbredelse. Når alle pengeinstitutterne udsteder det samme kort – Dankortet, der kan bruges over alt – er behovet for at have flere pengeinstitutkort begrænset.

Et andet forhold er, at detailhandlen og benzinselskaberne i flere andre lande udsteder betalingskort i samarbejde med pengeinstitutter, fx i UK, hvor detailhandelskæden J. Sainsbury udsteder betalingskort i samarbejde med Bank of Scotland. I Danmark gælder dette kun for nogle få mindre betydningsfulde detailkort, fx Ikea's kort, der er udstedt i samarbejde med Ikano Bank. Endelig spiller det en rolle, at brug af Dankort er gratis både for forbrugeren og for forretningerne. Omkostningerne ved brug af de internationale kort eller af handlens egne kort dækkes ved gebyr på forbrugeren eller af handlen selv.

Tabel 3.1 Udviklingen i antal betalingskort¹ pr. 1.000 indbygger

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	Stigning fra 1993 til 1998
							%
Holland ²	82	82	96	118	243	261	218
Italien	280	318	357	392	426	471	68
Irland	246	250	339	272	398	492	100
Frankrig	372	384	406	437	472	517	39
Danmark	522	543	562	585	583	626	20
Finland	617	620	625	638	692	742	20
Østrig	464	501	549	590	661	758	63
Sverige	395	403	537	636	691	776	96
Spanien	833	818	809	842	897	980	18
Portugal	617	684	719	786	921	1.055	71
Tyskland	552	581	910	982	1.038	1.136	106
Belgien	836	880	951	1.040	1.115	1.177	41
Luxembourg	987	1.044	1.189	1.242	1.267	1.308	33
Canada	637	751	841	900	1.083	1.376	116
UK	888	933	1.010	1.132	1.270	1.420	60
Norge	853	1.025	1.155	1.319	1.498	1.679	97
Genne msnit³	577	612	694	753	831	931	61

1) Kun de betalingskort, der er udstedt af pengeinstitutter og andre finansielle institutter.

2) For Holland undervurderer indberetningerne til European Central Bank formentlig den hollandske betalingskortstruktur, da de ikke medtager det hollandske PIN-Card. Ifølge styrelsens oplysninger er der ca. 15 - 20 mio. PIN-Card eller mere end 1 pr. indbygger.

3) Samlet antal betalingskort i forhold til samlet antal indbyggere.

Kilde: Blue Book fra European Central Bank, den norske nationalbank og den canadiske nationalbank.

3.3 Anvendelsen af betalingskort

Den beskedne udbredelse af pengeinstitutkort sammenlignet med de andre lande, betyder dog ikke, at vi ikke bruger disse kort i det daglige. Tværtimod er danskerne sammen med nordmændene den nation, der anvender kortet oftest – næsten 3 gange så meget som landene i gennemsnit, jf. tabel 3.2. Danskerne har i gennemsnit mindst en transaktion om ugen.

Når man omregner tallene i tabellen til at gælde antal transaktioner pr. kort – og ikke pr. person – benytter danskerne pengeinstitutkort 103 gange pr. år eller ca. 2 gange om ugen. I flere lande, fx Spanien, Italien og Tyskland, bruger man kortet mindre end én gang om måneden. Den gennemsnitlige betaling i Danmark ligger lidt under gennemsnittet i de andre lande, men betalingsmønstret landene imellem varierer betydeligt. Der er ikke nogen

sammenhæng mellem kortets anvendelsen, og de beløb, der betales, jf. tabel 3.2.

Tabel 3.2. Antallet transaktioner pr. indbygger og den gennemsnitlig omsætning pr. transaktion i 1998 i detailhandelen¹⁾

	Antal transaktioner pr. person	Antal transaktioner pr kort	Omsætning pr. transaktion danske kroner²⁾
Danmark	64,2	102,6	351
Norge	62,2	37,0	484
Finland	52,4	70,6	321
Luxembourg	51,8	39,6	522
Canada	44,1	32,0	1212
Holland	37,9	14,5	321
Frankrig	36,8	71,1	343
Belgien	32,7	27,8	418
Portugal	27,9	26,4	194
Sverige	19,3	24,9	455
Spanien	10,2	10,4	358
Italien	5,6	11,9	679
Østrig	4,8	6,3	380
Tyskland	4,4	3,9	589
Irland	n.a.	n.a.	n.a.
UK	n.a.	n.a.	n.a.
Gennemsnit	20,5	22,0	543

1) Omfatter betalinger med kort gennem POS-terminaler.

2) EUR-kursen pr. 31.12.1998 kr. 7,46.

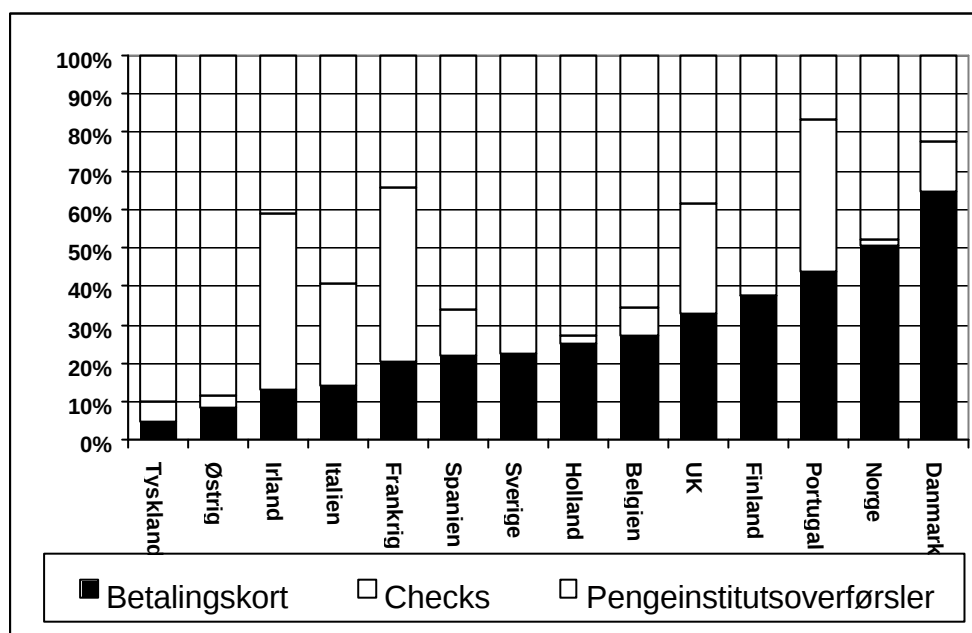
Kilde: Blue Book fra European Central Bank, den norske nationalbank og den canadiske nationalbank.

Den udbredte anvendelse af betalingskort i Danmark afspejler sig også i, at check og pengeinstitutoverførsler spiller en mindre rolle i betalingsformidlingen end i andre lande. Check har historisk været det vigtigste betalingsmiddel i lande som UK, Italien og til dels Frankrig, når man ser bort fra kontant betaling. Anvendelsen af check er stadig mest udbredt i disse lande, mens der næsten ikke længere sker betaling med check i Finland og i Sverige, jf. figur 3.2.

De øvrige lande har traditionelt i højere grad anvendt pengeinstitutoverførsler (giro mv.), og denne betalingsform er stadig dominerende i lande som Tyskland, Holland og Sverige. Danmark hører sammen med Norge,

Finland og Portugal i dag til betalingskortlandene, hvor 40 pct. eller mere af betalingsoverførslerne sker ved hjælp af kort.

Figur 3.2. Anvendelsen af betalingsmidler bortset fra kontanter. Andel af transaktioner i 1998¹

1) For Norge er oplysningerne fra 1997.

Kilde: Blue Book fra European Central Bank, Electronic Payment Systems in Europe Countries, (Country Synthesis Report)

Dette betalingsmønster fører samlet til, at omsætningen ved pengeinstitut-kort i Danmark er høj, 22.510 kr. pr. indbygger i 1998. Kun Luxembourg ligger højere, jf. tabel 3.3.

Betalingskortene har vundet markedsandele i alle lande. Overalt har der været vækst i kortomsætningen – i gennemsnit er den mere end fordoblet siden 1993, 134 pct. I Danmark er omsætningen steget med 177 pct. fra 1993 til 1998. Den eneste undtagelse er Frankrig, hvor omsætningen kun er steget med 39 pct., jf. tabel 3.3.

Der er imidlertid meget stor forskel imellem landene. Luxembourg, Danmark og Norge omsætter pr. indbygger mere end 3 gange så meget som gennemsnittet af EU-landene. Ved vurderingen af de meget store forskelle skal man huske, at detailkædernes og benzinselskabernes betalingskort ikke indgår i tabellen. Benzinselskabernes kort er almindeligt udbredt, mens detailhandlens anvendelse af særlige kortordninger varierer stærkt. I lande som UK og Sverige har disse kort fx en væsentlig udbredelse. Alligevel er der

ikke tvivl om, at danskerne ligger højt med hensyn til udbredelsen og anvendelsen af kort.

Tabel 3.3 Udviklingen i den årlige omsætning pr. indbygger. Omregnet til danske kroner

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	Stigning fra 1993 til 1998
							%
Luxembourg	10.881	15.030	18.566	19.817	24.708	27.050	149
Danmark	8.115	9.976	16.164	18.302	19.800	22.510	177
Norge	4.640	7.034	8.815	12.280	16.956	21.720	368
Finland	8.674	10.599	13.316	14.820	16.830	16.809	94
Belgien	6.284	7.654	9.199	10.519	11.769	13.661	117
Frankrig	9.101	9.650	11.494	12.517	11.256	12.628	39
Holland	1.641	3.242	5.573	7.845	9.976	12.158	641
Sverige	3.062	4.464	4.810	6.807	8.184	8.783	187
Portugal	1.814	2.172	2.914	3.151	3.975	5.411	198
Italien	310	443	531	863	3.085	3.802	1.126
Spanien	1.861	2.037	2.416	2.798	3.151	3.652	96
Tyskland	309	524	980	1.552	1.358	2.593	739
Østrig	227	345	512	780	1.209	1.826	704
Irland	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
UK	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Canada	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Gennemsnit	2.948	3.447	4.382	5.192	5.724	6.892	134

Kilde: Blue Book fra European Central Bank, den norske nationalbank, og den canadiske nationalbank.

3.4 Udstedelsen af betalingskort

Danmarks placering hænger i væsentlig grad sammen med Dankortets udbredelse. Ca. 82 pct. af kortomsætningen sker med Dankort, jf. tabel 5.1. Det er *pengeinstitutter*, der udsteder Dankort. Næsten alle pengeinstitutter i Danmark udsteder Dankort til deres kunder. Også i Frankrig, Belgien og Portugal er der samarbejder mellem pengeinstitutterne om udstedelse af ét betalingskort.

I Frankrig er pengeinstitutterne gået sammen om at udstede ét debetkort (Carte Bleue). Der er tale om et chipkort, der kan bruges i alle POS-terminaler og hævekortautomater⁷.

⁷ Chip og dens betydning for betalingskort er nærmere beskrevet i et bilag til rapporten.

I Portugal udbyder pengeinstitutterne tilsvarende ét nationalt debetkort, Multibanco kortet, der kan benyttes i alle automater og i POS-terminaler i landet. Portugiserne kan også bruge Multibanco kortet i andre europæiske lande, fx i Spanien og Italien.

I Belgien udbyder en række pengeinstitutter et PIN-kort, Bancontact, der er koblet på et stort antal terminaler i detailhandlen. En væsentlig del af omsætningen med Bancontact sker i dag i hævekortautomaterne. Det kan i den forbindelse spille en rolle, at en række detailhandlere opkræver gebyr, når forbrugerne betaler med kort.

Frankrig ligger på linie med Danmark med en forholdsvis lille antal kort i gennemsnit pr. 1.000 indbyggere, men franskmændene bruger ikke kortet helt så ofte som danskerne, jf. tabel 3.2. Portugiserne har det omvendt. De har væsentligt flere kort (69 pct.), men bruger dem kun 1 gang, hver gang danskerne bruger dem 4 – og de gennemsnitlige beløb er væsentligt lavere, jf. tabel 3.2.

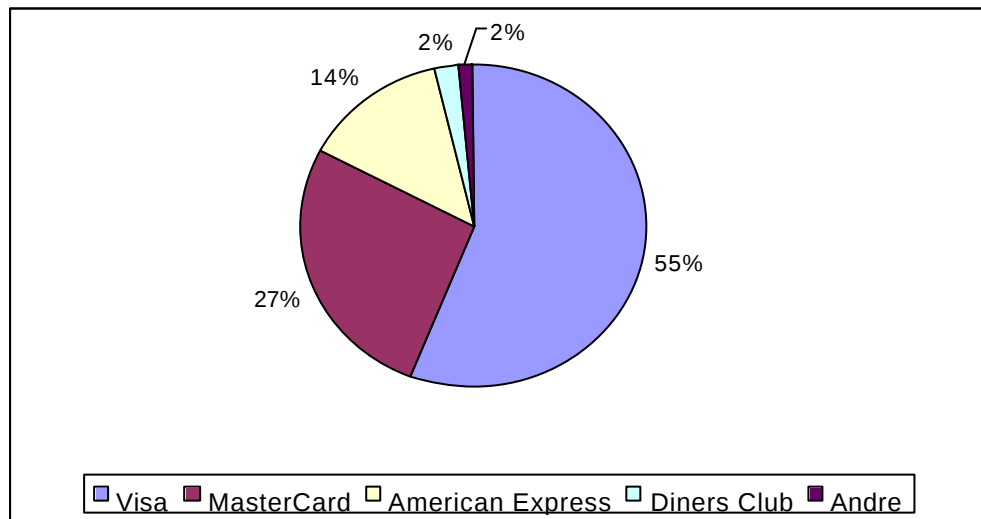
Pengeinstitutter har en naturlig interesse i at udstede betalingskort. Debetkort med direkte træk på kundernes konti er således en nær substitut til checks og kontanter. Indførslen af Dankort i begyndelsen af 80'erne hang sammen med, at pengeinstitutterne derigennem dengang kunne opnå besparelser sammenlignet med bl.a. check. Samtidig har kortindehaver nødvendigvis en konto hos pengeinstituttet, der kan benytte sig heraf til at markedsføre andre finansforretninger.

Blandt landene i tabel 3.3 er debetkort klart dominerende i Frankrig, Portugal, Norge, Danmark og Belgien. Det er alle lande, der bruger betalingskort i udbredt grad. Til samme gruppe hører Sverige og Holland. I Sverige har detailhandlen lov til at modtage et indskud på op til 15.000 SEK. Kunderne kan herefter ved at hæve på kortet i de pågældende forretninger bruge af disse penge. Det gælder fx ICA. Kortet får derved væsentlig lighed med debetkort.

Pengeinstitutter kan også udbyde kreditkort. Fx udbyder flere pengeinstitutter i Danmark MasterCard og Eurocard som kreditkort. Blandt de internationalt mest kendte kreditkort er udover MasterCard og Eurocard, Visa og Diners Club. Ydelserne på kortene kan variere fra land til land og i nogle lande, fx UK, Spanien og Belgien, udbyder Visa eller Europay også debetkort (under mærkerne Delta og Maestro).

De *internationale kort*, Visa, MasterCard, Eurocard, Diners Club og American Express ejes af internationale selskaber. I Danmark udbyder pengeinstitutter disse kort - på nær Diners Club. Den totale omsætning for hele verden er for de internationale kort vurderet til 17.700 mia. kr. i 1998. Heraf er Visa det stærkeste, jf. figur 3.3. Ca. 16 mio. forretninger over hele verden tager imod et eller flere af de internationale kort.

Figur 3.3 De internationale betalingskorts globale markedsandele¹⁾

1) Målt på det samlede købsvolumen betalt af internationale betalingskort .

Kilde: PBS

Visa International i Europa opererer fra London. Selskabet er ejet af over 21.000 selskaber over hele verden. Kun pengeinstitutter og andre finansielle institutter under finansielt tilsyn i de enkelt lande kan blive medlemmer.

I 1998 var udstedt over 800 mio. Visa-kort, og de accepteres i over 16 mio. forretninger over hele verden. Visa udsteder såvel debet- som kreditkort. Visa har stor udbredelse bl.a. i UK og Spanien.

I Danmark udbydes Visa kun gennem pengeinstitutter. Selskabet benytter et koncept, som også anvendes i andre lande fx i Frankrig og i Finland, hvor det kobles sammen med et nationalt kort - i Danmark Dankortet. Når et Visa/Dankort benyttes i Danmark, fungerer det som Dankort, mens det i andre lande – hvor Dankortet ikke indløses – fungerer som et Visa-kort. Selskabet samarbejder ofte med andre kortudstedere om at lave kombinerede kort, de såkaldte brandede eller co-brandede kort, hvor selskabet samarbejder med fx et flyselskab eller en detailkæde.

Anvendelsen af Visa-kortet i terminalerne forudsætter, at terminalerne opfylder bestemte tekniske standarder. Visa International har udviklet generelle standarder for betalingskort, bl.a. for sikkerhed, i samarbejde med Europay International og nationale selskaber fra flere lande, herunder PBS. Bl.a. har Visa været involveret i udviklingen af SET, og Visa er også sammen med Europay toneangivende i det fremtidige arbejde med en ny chip-baseret terminalstruktur.

Europay International har ligeledes tilknyttet nationale pengeinstitutter og finansielle institutter, der er under finansielt tilsyn. Europay udsteder ikke selv kort, men tillader co-brandede programmer for selskabets produkter, herunder Eurocard. I 1996 indgik Europay en samarbejdsaftale med MasterCard, og det har øget fokuseringen på MasterCardproduktet. I 1998 var der over 200 mio. betalingskort med et af Europays mærker. 16 mio. forretningssteder modtager Europays betalingskort. I 1998 havde selskabet en omsætning på over 5.000 mia. DKK.

American Express tilbyder internationale kreditkort i de fleste lande, oftest gennem egne afdelinger, men i nogle lande har American Express indgået et samarbejde med større pengeinstitutter i form af joint ventures, fx General Bank i Belgien eller gennem licensaftaler, fx med Den Danske Bank. Amex-kortene er generelt ikke så udbredte som Visas og Europays kort. Konceptet markedsføres som luksuskort, og der er lidt strammere betingelser for at få et kort. Også American Express samarbejder om udstedelse af brandede og co-brandede kort bl.a. med hotelkæder, biludlejningsfirmaer etc.

Indløsning af American Express kort sker dels gennem nationale indlødere, dels gennem selskabets eget internationale netværk.

Diners Club International ejes af Citybank og drives som franchise, opdelt i "regionale" klubber ofte gennem en afdeling af Citibank i det pågældende land. Skandinaviska Enskilda Banken, SEB Banken ejer franchiserettigheder til Diners Club Nordic, der har aktiviteter i Sverige, Norge, Danmark og Finland. Diners Club adskiller sig fra de øvrige kort ved selv at indløse.

Blandt andre vigtige kortudstedere findes *benzinselskaber og detailhandlere* (herunder hotelkæder). Der findes ikke gode data til sammenligning landene imellem for disse kort. I Danmark har kort fra benzinselskaberne og detailhandelen tilsammen en markedsandel på 7 pct. I Norge er der udstedt 1,8 mio. betalingskort af olieselskaberne i 1998. Detailhandelskort står stærkt i Sverige, i 1994 var der 9 mio. detailkort mod ca. 3 mio. betalingskort udstedt af finansielle institutter. I UK er detailkort ligeledes udbredt med ca. 18 mio. kort. I Tyskland var der i 1997 ca. 5 mio. detailkort bl.a. fra detailkæder som Hertie/Karstadt, mens på den anden side lavpriskæder som fx Aldi ikke modtager betalingskort eller check, men alene kontanter.

Detailhandleres og benzinselskabers interesser i at udbyde betalingskort svarer til pengeinstitutternes – besparelser i forhold til håndtering af check og kontanter samt kundeloyalitet. Kundeloyalitet kan styrkes ved rabatter, særlige tilbud, konkurrencer mv. Når kæder som fx Aldi i Tyskland ikke vil modtage betalingskort er begrundelsen, at deres udgifter til indløseren af kortene er høje sammenholdt med kædens handelsmarginal som discount-kæde.

Detailhandlens og benzinselskabernes kort er helt overvejende kreditkort. Debetkort kræver, at kortudsteder har adgang til at trække betalingen direkte på en konto, og det er normalt forbeholdt pengeinstitutter. I Sverige kan detailhandelsforretningerne dog modtage indskud fra kunder på op til 15.000 SEK. Men detailhandlen/benzinselskaber vil kunne indgå i et samarbejde med pengeinstitutter om at udstede betalingskort.

Dette er fx tilfældet med Ikea og Ikano Bank, der er et svensk pengeinstitut. I UK har supermarkedskæderne Tesco og J. Sainsbury indgået aftale om at udstede betalingskort med hhv. Royal Bank of Scotland og Bank of Scotland. I Danmark har FDB forsøgt at få et tilsvarende samarbejde i gang om udstedelse af et FDB-betalingskort. I Frankrig må detailkæder ikke udbyde kreditkort til offentligheder. Derfor er det nødvendigt for detailhandlen at samarbejde med et finansielt institut for at kunne udbyde kreditkort.

Kortholder kan normalt ikke hæve kontanter på et detailkort/benzinkort. Derimod er der i flere lande indgået aftaler, så et pengeinstitutkort kan bruges til at hæve kontanter både i det udstedende pengeinstitut og i hæveautomater i andre pengeinstitutter.

I Danmark er det endvidere almindeligt, at Dankortet kan benyttes til at hæve kontanter i detailhandelens POS-terminaler. Det hænger sammen med, at betalingsmodtager ikke må opkræves transaktionsafgift. Desuden garanterer PBS betalingsmodtager et beløb på op til 3.000 kr. pr. transaktion, hvis der benyttes PIN-kode, ellers er det 1.000 kr. I andre lande opkræver indløser typisk en transaktionsafgift, der er en procentdel af transaktionsbeløbet.

Pengeinstitutternes kort kan man normalt også bruge til at hæve kontanter i hævekortautomater opstillet ved pengeinstitutterne som "gennem-mur-automater" eller i trafikterminaler osv. Der er også særlige *hævekort* til brug i hævekortautomaterne eller til at hæve kontanter med ved kassen. Når man bruger hævekort i automaterne i Danmark, kræver det en PIN-kode. Pengeinstitutterne i Danmark har besluttet, at man kan hæve op til 2.000 kr. pr. døgn, når man bruger et Dankort i et fremmed pengeinstituts hæveautomater. Der er lignende grænser i andre lande.

Forudbetalte kort er også betalingskort. De fleste forudbetalte kort på markedet i dag har imidlertid kun begrænsede anvendelsesmuligheder. Fx kan man kun bruge et telekort til at telefonere med, og et billetkort til busser kan kun betale for brug af busser og undergrundsbaner. Forudbetalte kort med generelle anvendelsesmuligheder (Multi-purpose-cards) er dog ved at vinde indpas i flere lande. Belgien og Finland har haft disse kort i flere år, og de har fået en vis udbredelse (Se boks 3. 1 og boks 3. 2). I Danmark har vi flere forudbetalte kort, fx telekort og Danmønt.

Forudbetalte kort har en række fordele frem for andre betalingskort. Kortudsteder får sine penge ved kundens køb af kortet. Der er ingen risiko for ud-

stederen, der tværtimod får en rentefordel. Kortene er som oftest ikke personlige, alle kan benytte dem og man kan frit overdrage dem. For kortholder gælder derfor, at tabte kort ikke erstattes. Samtidig sker der ikke nogen registrering af kortindehaver som bruger, den enkelte betaling er helt anonym. Det betyder også, at personer, der ikke kan få udstedt almindelige betalingskort, fx unge under 18 år, vil kunne have glæde af at bruge et forudbetalt kort. Danmønt, buskort mv. er værdiløse, når de er brugt, men for en del forudbetalte kort i andre lande gælder, at der kan ske en genopladning i specielle automater.

I princippet vil et forudbetalt kort kunne benyttes de samme steder som andre betalingskort, hvis terminalerne opfylder de nødvendige krav. De forudbetalte kort, der er på markedet i dag, indeholder en forholdsvis lille værdi, bl.a. fordi kortene kan bruges af alle. Det er muligt at give kortene større værdi og at gøre dem personlige. Man kan også forestille sig, at funktionen som forudbetalt kort placeres på samme plasticplade som det almindelige betalingskort. Flere af de forudbetalte kort, der er på markedet i dag, bl.a. Danmønt-kortet, er chipkort, så det kræver en terminal med chiplæser at kunne modtage et forudbetalt kort.

Boks 3.1 Belgien

Belgien har siden 1995 haft et nationalt forudbetalt kort PROTON. PROTON er et multi-purpose kort til brug for betaling i en række situationer, fx parkering, telefon etc.

Formålet med kortet er at erstatte kontanter til de mindre indkøb, hvor betalingskort er for dyre. Man kan oplade kortet til en værdi på 5.000 BEF (ca. 900 DKK) og der kan ske en genopladning af kortet. PROTON kan applikeres på debetkort som Bancomat og Mister Cash.

I slutningen af 1998 var der udstedt 5,6 mio. PROTON kort, svarende til 550 kort pr 1.000 belgiere. Der var 45.000 terminaler, der kunne modtage disse kort og 18.000 terminaler, der kunne genoplade dem. Kortene blev brugt knap 3 gange pr. indbygger i gennemsnit, svarende til at hvert kort blev brugt 5 gange.⁸

PROTON er udformet efter en international standard for forudbetalte kort (electronic purse). Standarden er udarbejdet af det belgiske Banksys, Visa og Amex et ERG (Australien).

⁸ Danmønt blev i 1999 brugt 1,4 gange pr. indbygger.

Boks 3.2 Finland

I Finland udbyde Avant Finland Ltd kortet "Avant". Bag dette selskab står de tre største pengeinstitutter i Finland. Kortet skal erstatte kontanter til brug ved småindkøb. Avant har været på markedet siden 1993. Man kan bruge kortet til at betale med ved telefonering, parkering, offentlig transport, postservice etc.

Kortet er enten genopladeligt et kort eller et såkaldt "white card", der ikke kan genoplades. Kortet er et multi-purpose kort. Man kan også bruge kortet ved handel på Internettet. Genopladning kan ske via Internettet.

Der var i 1997 udstedt 48 kort pr. 1.000 indbygger. Kortet blev brugt 51 gange pr. 1.000 finne.

Kortet er opbygget ud fra en nationalt udviklet standard, men man sigter på at gå over til den nationale standard, CEPS (Common Electronic Purse Specification), der er udviklet af Visa og Europay i samarbejde med andre betalingssystemer og udbydere af teknologi.

3.5 Indløsning af betalingskort

Når forretningerne modtager betaling med et betalingskort forudsætter det, at de er sikre på, at betalingen kan effektueres. Derfor indgår de aftale med en indløser - oftest et pengeinstitut eller anden finansiell virksomhed. Aftalen fastlægger også rammerne for sikkerhed omkring betalingen. Forretningen skal fx sikre sig, at kortet er gyldigt, og at kunden er den, han udgiver sig for – legitimation. Der gælder forskellige tekniske krav til terminaler, forsendelse osv. I nogle tilfælde garanterer indløser en betaling af en vis størrelse over for betalingsmodtager. Ønsker en forretning at kunne modtage flere forskellige betalingskort, kan det være nødvendigt at indgå aftale med flere indlødere

Kommunikationen mellem forretningen, der skal modtage betalingen, og indløser kan ske pr. post eller – mere almindeligt – elektronisk fra en terminal via et telenet, evt. det almindelige telefonnet. Mellem forretningen og indløser(e) kan være indskudt en indsamler (typisk en datacentral), der indsamler oplysninger fra et stort antal forretningerne og dernæst sorterer dem og sender dem videre til de forskellige indlødere.

Indlødere

Indløser og kortudsteder er ofte den samme. Fx er det almindeligt at benzin-selskaberne og store detailhandlere indløser deres kort selv. For at være indløser af Visa eller MasterCard er det et krav, at man også udsteder korte-

ne. Pengeinstitutterne er i alle lande blandt de vigtigste indlødere, ofte indløser de kort for andre udstedere. Flere steder er der dog ved at ske en koncentration på færre hænder.

I UK er der fx mellem 400 og 500 pengeinstitutter, der indløser kort, men efterhånden har to virksomheder – Nat West og Barclays – overtaget over 60 pct. af opgaverne med at indløse kort. I Belgien indløser Banksys, der er ejet af 55 pengeinstitutter, hovedparten af debetkortene, herunder Visa og Europays kort, mens The Bank Card Company, der er ejet af de største udstedere af Visa og Europays kort, indløser størsteparten af kreditkortene. Desuden indløser andre pengeinstitutter og detailhandlen også kort.

I Finland indløser alle pengeinstitutterne betalingskort. Benzinselskaber og store forretninger er ligeledes indlødere. Indløsning i Sverige sker decentralt gennem de enkelte pengeinstitutter og i Holland indløser Interpay stort set alle nationale kort samt Europays kort.

Danmark skiller sig ud ved, at ingen af pengeinstitutterne selv foretager indløsning. Denne opgave har de overladt til PBS. Derimod indløser danske benzinselskaber selv deres kort. Det gør nogle af detailkæderne også, fx Magasin.

Opgaven med at være indløser kan være attraktiv, fordi man kan tiltrække nye kunder og fastholde dem. Samtidig kan der være omkostningsmæssige stordriftsfordele. Udviklingen af telekommunikationen betyder, at geografiske afstande ikke spiller nogen væsentlig rolle længere. Liberaliseringen af de internationale regler, så de forretninger, der opererer i mere end to lande inden for EU, frit kan vælge hvilket selskab, der skal indløse deres internationale kortbetalinger, har ført til, at de nationale grænser for indløserne nedbrydes. PBS har fx indgået en rammeaftale med SAS hotellerne i Nord-europa, der giver adgang for PBS til at indgå aftaler med hotellerne i de enkelte lande.

Forretningerne

Spanien skiller sig ud fra andre lande i Europa ved et meget stort antal kortterminaler – kasseterminaler og hæveautomater, jf. tabel 3.4. Samtidig er Spanien et land, hvor man bruger betalingskort forholdsvis lidt sammenlignet med kontantbetaling. I Spanien er det kortudstederne, der opstiller og finansierer POS-terminalerne. Forretningerne og kunderne vil gerne have terminalerne, men de er tilbageholdende med at bruge dem, fordi de mener, at gebyrerne for at bruge dem er høje, sammenlignet med at hæve kontanter i automaterne.

Tabel 3.4 Antallet af hævekortautomater og POS-terminaler pr. 1 mio. indbyggere samt antal af butikker pr. 1.000 indbygger og antal POS-terminaler pr. butik i 1998

	Antal hæve- kortautomater pr. 1 mio. ind- byggere	Antal POS- terminaler pr. 1 mio. indbygge- re	Butikker pr. 1.000 ind- byggere	Antal POS- terminaler pr. butik
Spanien	962	18.351	14,18	1,29
Danmark	310	12.936	7,36	1,75
Canada	783	12.766	n.a.	n.a.
Luxembourg	666	11.892	7,14	1,66
Finland	428	11.044	4,52	2,44
UK	415	10.301	3,36	3,06
Frankrig	500	9.958	5,93	1,68
Belgien	562	9.122	11,04	0,83
Norge	n.a.	8.642	10,46	0,82
Holland	419	8.569	6,55	1,30
Sverige	281	8.405	6,21	1,35
Portugal	716	7.136	12,46	0,57
Italien	482	5.976	15,91	0,38
Irland	332	3.992	8,19	0,48
Tyskland	556	2.815	5,01	0,56
Østrig	591	2.382	3,82	0,62
Gennemsnit	555	4.864	8,13	1,29

Kilde: Blue Book fra European Central Bank, den norske nationalbank, og den canadiske nationalbank og Eurostat: Retailing i EEA 1997.

Note: Antallet af butikker pr. 1.000 indbygger i kolonne 4 svarer ikke til de oplysninger, der findes om antallet af betalingskortmodtagere i Danmark, fx i tabel 5.4. De data, der er opgjort af Eurostat i kolonne 4 skulle imidlertid sikre sammenlignelighed landene imellem, og de må derfor anses for det bedste udgangspunkt for en sammenligning af terminaldækningen mellem landene.

Danmark hører til blandt landene med flest POS-terminaler, men er samtidig sammen med Sverige det land, der har færrest hæveautomater – 310 pr. indbygger. En forklaring på det lave antal automater er, at det er almindeligt for forbrugerne i Danmark at hæve kontanter på deres Dankort i butikkerne. Det er desuden forholdsvis dyrt for pengeinstitutterne at få opstillet en hæveautomat – 150.000 - 200.000 kr. Pengeinstitutterne kan spare penge ved at overlade opgaven til forretningerne. Det er butiksejerne selv, der betaler for at få POS-terminaler i forretningerne. Prisen er fra 3.000 kr. til 14.000 kr. plus installering og vedligeholdelse.

Forretningerne i Danmark har i gennemsnit 1,75 POS-terminaler. Danmark antages at være tæt dækket med kortautomater, og vi hører da også til blandt landene med den højeste terminaldækning - kun Finland og UK har væsentligt flere, når man tager hensyn til butikstætheden. I Finland anvender man også betalingskort, og herunder forudbetalte kort, i en række betalingssituationer uden for den almindelige detailhandel, fx ved busterminaler, til parkeringsbilletter og i spillemaskiner. I UK er antallet af POS-terminaler meget stort - i gennemsnit 3 pr. butik. Det kan hænge sammen med, at der er i UK kan være flere terminaler koblet på de enkelte kasseapparater. Lande som Tyskland, Italien og Belgien har forholdsvis få betalingsterminaler set i forhold til deres butiksnæ - under halvdelen af Danmark.

3.6 Infrastruktur og databehandling

I tilknytning til indsamlingen og indløsningen skal der ske databehandling af oplysningerne, kreditering og debitering af de rigtige konti og en clearing af betalingerne mellem indløser og kortudsteder/kortholder, jf. kapitel 2.3. I den elektroniske verden kræver det opbygning af et netværk og af infrastrukturer, og at den fornødne datakapacitet er til stede.

Disse opgaver er organiseret på forskellig måde. I Danmark er de koncentreret hos PBS. I andre lande er de ofte delt mellem forskellige enheder. Dog skal de forskellige udøvere være i stand til at snakke sammen. Derfor er det vigtigt, at der er defineret nogle fælles standarder og rutiner. I nogle lande sikres samarbejdet gennem aftaler mellem pengeinstitutterne og andre finansielle selskaber. I andre deltager centralbanken og/eller en central enhed aktivt i gennemførelsen af betalingsoverførslerne mv. I flere lande afvikles debetoverførsler, kreditoverførsler og hævekortekspeditioner efter hvert system. Til eksempel kan anføres følgende for nogle udvalgte lande:

I Sverige indsamler man transaktionerne til indløserne evt. via et servicebureau (en datacentral), der typisk kan været ejet af de store pengeinstitutter. Flere af pengeinstitutterne - Handelsbanken, MeritaNordbanken og Den Danske Bank - benytter den fællesejede virksomhed CEKAB⁹. Mere end 20.000 POS-terminaler er koblet direkte op på CEKAB.

Reglerne for overførsel af oplysninger er fastlagt ved aftaler mellem den svenske bankforening og de enkelte deltagere. En række pengeinstitutter har bilaterale aftaler om dataudveksling mv. eller de benytter CEKAB. Afviklingen af nettobetalingerne sker gennem Riksbankens afviklingssystem RIX.

I Finland er der ikke nogen central clearing af debettransaktioner. Finland har en koncentreret pengeinstitutsektor, og gennemførelsen af opgaverne sker bilateralt efter aftalte standarder. For det forudbetalte kort Avant sker clearing gennem et særskilt net, der drives af et selskab, der ejes af de tre

⁹ Centralen for Elektroniska Korttransaktioner AB

store pengeinstitutter i fællesskab. Der sker en samlet clearing af alle kreditkort centralt efter internationale standarder. Det omfatter også de internationale kort, Visa og MasterCard.

I Norge ejer pengeinstitutterne POS-terminalerne, og de lejer dem ud til forretningerne. Data indsamles efter aftalte standarder samlet gennem Bankenes Betalingssentral og Bankenes Datacenter, der også clearer betalingerne for alle undtagen Visa og Europay.

Holland har en koncentreret pengeinstitutsektor, og pengeinstitutterne afregner en stor del af transaktionerne in-house. For resten sker clearing og afregningen via Interpay Netherlands, der er ejet af pengeinstitutterne, i centralbanken. Betalinger med pengeinstitutternes debetkort (PIN-Card) afvikles på et fælles terminalnetværk og clearingen foregår gennem et fællesejet datacenter. Detailhandelens kortbetalinger afvikles for en dels vedkommende særskilt.

Portugals pengeinstitutter har koordineret deres forretninger gennem SIBS¹⁰ der er ejet af 29 pengeinstitutter. SIBS står for det dominerende nationale debetkort Multibanco og et omfattende netværk af hævekortterminaler og POS-terminaler. Samtidig står SIBS for indsamling, databehandling og clearing. Multibanco kan også via indløsningsaftaler benyttes i Spanien, Belgien, UK og Italien.

Et andet selskab, Unicre, der er ejet af 33 pengeinstitutter, indløser Visa, Diners Club og Europays kort og detailkort. Amex indløses af et andet pengeinstitut, Banco Commercial Português. Desuden udbyder CETELEM, der er et privat fransk kreditkortselskab, infrastrukturydelser, herunder clearing, databehandling og kontohåndtering til detailhandlere mv. CETELEM er også aktiv i bl.a. Belgien og Frankrig.

¹⁰ Sociedade Interbancária de Serviços

Kapitel 4 Gebyrer og betingelser i andre lande

4.1 Forbrugere og betalingsmodtagere

Forbrugeren betaler normalt gebyrer for at have betalingskort. Der er tale om et årligt gebyr for at kunne bruge kortet og en rente, hvis det er et kreditkort. I nogle tilfælde betaler forbrugeren også et transaktionsgebyr for hver betaling med kortet. Det er typisk tilfældet, når betalingskortet bruges til at hæve kontanter med.

I de fleste lande er det billigere for forbrugeren at anvende nationale betalingskort frem for internationale kort, som eksempelvis Visa, MasterCard og Eurocard. Nationale debetkort, der ligner Dankortet, er typisk de billigste. Det gælder både med hensyn til årsgebyr og transaktionsgebyr.

I enkelte lande er de internationale kort så stærke på markedet, at pengeinstitutterne også udsteder dem som debetkort. Det gælder fx i UK, hvor Visa udbyder et af de mest brugte debetkort.

Boks 4.1 Årlige gebyrer på betalingskort

Et bankudstedt debetkort koster i Finland omkring 60 DKK om året. Den belgiske forbruger betaler 42 DKK om året for Bancontact, som er det nationale debetkort, mens den hollandske forbruger betaler op til 67 DKK for sit debetkort.

Blandt kreditkortene er der stor forskel på, hvor meget det årligt koster forbrugeren. Generelt ligger Visa og MasterCard på samme niveau, mens Diners og American Express ofte er to til tre gange dyrere. Inden for hvert kortmærke varierer det årlige gebyr også. De store kortselskaber har flere forskellige klasser. Eksempelvis er det dyrere at have et guld- eller platin-kort end et "classic".

I Østrig betaler man årligt 405 DKK for et Visa Classic, mens Visa Gold koster 784 DKK. Et Diners eller American Express kort koster 513 DKK om året, og et guldkort fra American Express beløber sig til 1346 DKK. For Belgien tegner der sig et tilsvarende billede. Visa og Eurocard koster her 144 DKK i årsgebyr, Diners 414 DKK og American Express 450 DKK.

I Canada har konkurrencen mellem kortene medført, at forbrugeren ikke længere betaler et årligt gebyr for at have et kreditkort.

Betalingsmodtager betaler transaktionsgebyr til kortindløseren for at få forbrugers betaling overflyttet til forretningens bankkonto. I nogle lande er der brancher, som betaler lavere gebyrer end gennemsnittet. Eksempelvis betaler tankstationer i Italien kun 0,5% mod et gennemsnit på 3% for alle andre brancher. Det skyldes den lave avance på benzin. I Tyskland, har bl.a. supermarkeds kæden Aldi valgt hverken at modtage check eller betalingskort.

Gebyrets størrelse og beregningsmetode afhænger af flere faktorer. Betalingsmodtagers omsætning har betydning for de priser, som der skal betales til indløser. Forretninger med stor omsætning betaler lavere gebyrer end forretninger med lav omsætning. Det spiller også ind, om der er tale om et nationalt kreditkort, eller om det er en udlændings brug af et internationalt kort.

I de fleste lande beregnes gebyret for kreditkort som en procentsats af transaktionsbeløbet. Her afhænger det betalte beløb altså af, om kunden har handlet for et stort eller lille beløb. For debetkort er det næsten lige så almindeligt, at der opkræves et fast beløb pr. transaktion. Dermed betaler forretningen det samme gebyr, uanset hvor stor et beløb, kunden har handlet for. I nogle lande, fx Østrig og Sverige, er gebyret for hhv. debet- og kreditkort en kombination af et fast beløb og en procentsats.

Generelt er det billigst for forretningen at modtage betaling med debetkort. Gebyrerne går fra 0 til 14 DKK. Norge, Finland, Belgien, og UK har alle gebyrer på under 1 DKK pr. transaktion. I Portugal og Spanien skal betalingsmodtageren derimod betale over 10 DKK for at modtage et debetkort, jf. tabel 4.1. I Danmark er der ikke noget gebyr for betalingsmodtager, da betalingskortloven forbyder kortudsteder og -indløser at opkræve gebyr hos forretningerne.

Tabel 4.1 Transaktionsgebyr i danske kroner for betalingsmodtager ved at modtage debit- og kreditkort¹⁾

	Debetkort på 400 kr.	Gennemsnitlig gebyrsats	Kreditkort på 400 kr.	Gennemsnitlig gebyrsats
Danmark	0	0 kr.	11,60	2,9 % ²⁾
Norge	0	0 kr.	12,80	3,2 %
Finland	0,20	0,20 kr.	12,00	3,0 %
Belgien	0,45	0,45 kr.	11,60	2,9 %
Holland	0,67	0,67 kr.	14,00	3,5 %
UK	0,72	0,72 kr.	7,60	1,9 %
Sverige	1,00	1,00 kr.	10,40	2,1 % + 2,3 kr.
Tyskland	2,00	0,5 %	11,60	2,9 %
Italien	4,40	1,1 %	12,00	3,0 %
Frankrig	5,20	1,3 %	5,20	1,3 %
Østrig	7,10	1,5 % + 1,1 kr.	16,00	4,0 %
Irland	7,60	1,9 %	7,60	1,9 %
Spanien	12,60	3,15 %	12,80	3,2 %
Portugal	14,00	3,5 %	14,00	3,5 %

1) Konkurrencestyrelsens internationale undersøgelse viser, at det gennemsnitlige transaktionsbeløb ligger omkring 400 DKK for både debit- og kreditkort.

2) Gebyret vedrører internationale kort, der er udstedt i udlandet.

Kilde: Konkurrencestyrelsens internationale undersøgelse og Dansk Handel og Service.

Betalingsoverførslen tager længere tid på et kreditkort. Når der ikke sker direkte overførsel fra forbrugerens bankkonto til forretningen, er der samtidig også en større risiko for, at betaling ikke sker. Transaktionsgebyrerne er højere for kreditkort end for et debetkort udstedt af et pengeinstitut. Det hænger sammen med, at gebyret også skal dække en del af kreditrisikoen på et kreditkort, jf. afsnittet om tab nedenfor.

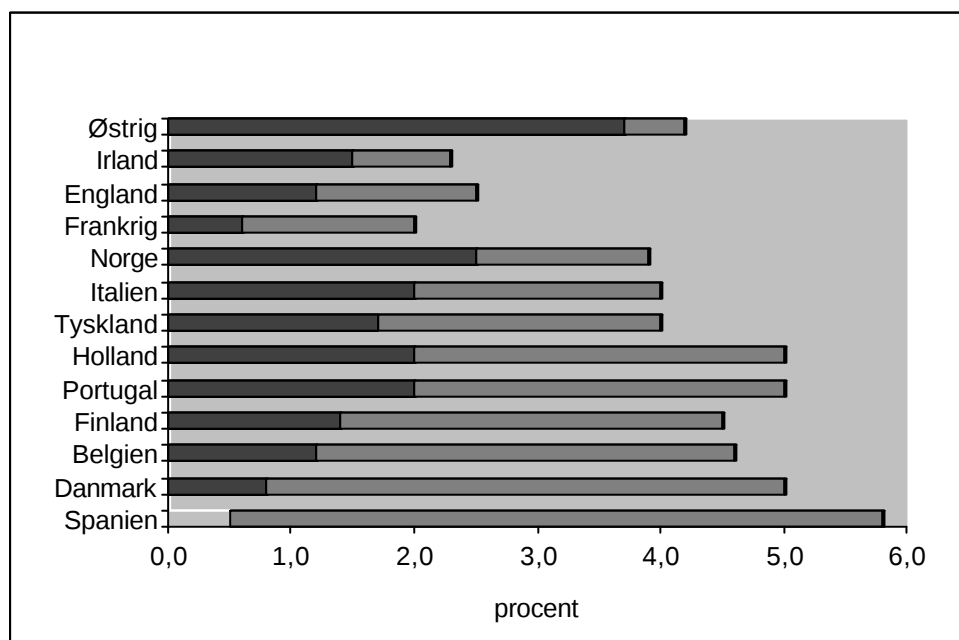
NDR-klausulen¹¹ har også indflydelse på gebyrernes størrelse. Klausulen er indeholdt i de fleste indløsningsaftaler mellem de internationale kortselskaber og betalingsmodtagerne. Betalingsmodtager er ofte alene om at bære udgiften til kortudsteder og –indløser. Kortholder ved ikke, at gebyret opkræves – eller hvor stort det er. Det gør indløser mere tilbøjelig til at sætte gebyret højt.

¹¹ No Discrimination Rule, som forbyder forretningen at overvælge transaktionsgebyret på forbruger, jf. afsnit 4.3.

De dyreste lande er Spanien, Holland, Østrig og Portugal. I den modsatte ende af skalaen ligger lande som UK og Frankrig, hvor betalingsmodtagere har de laveste omkostninger ved modtagelse af kreditkort.¹²

Der er store udsving i betalingsmodtagers gebyrer ved modtagelse af kreditkort. Der er generelt et stort spænd, og Danmark og Spanien har de største. I Østrig, Irland, UK og Frankrig har det dog mindre betydning for forretningen, om betaling sker med et nationalt eller udenlandsk kreditkort, jf. figur 4.1.

Figur 4.1 Variation i betalingsmodtagers gebyrer ved modtagelse af kreditkort

Kilde: Tabel 4.1.

Tab på betalingskort

Kreditrisikoen er større på tab ved kreditkort end debetkort. Det gør sig gældende ved fx detailhandelskort, hvor betalingsmodtager og kortudsteder er den samme. Ved betaling med et debetkort flyttes beløbet direkte mellem forretningens og kundens bankkonti. Men når et kreditkort bliver brugt, går der længere tid før forretningen modtager betaling. For alle betalingskort er der også risiko for misbrug og svindel i forbindelse med stjålne og tabte kort. Det er en del af transaktionsrisikoen.

¹² De fleste lande har angivet et interval ved oplysning af gebyrerne til Konkurrencestyrelsen. Det hænger sammen med, at det er væsentlig dyrere at få indløst en betaling på et udenlandsk kort. For at kunne sammenligne gebyrerne for modtagelse af kreditkort med debetkort er der brugt et gennemsnitsgebyr i tabellen.

Kortudsteder bærer kreditrisikoen og typisk også den største del af transaktionsrisikoen. Hvis kortholder har fået stjålet sit kort og misbrug har fundet sted, inden kortet bliver spærret, vil kortudsteder lide et tab.

Betalingsmodtager er typisk garanteret betaling, når denne har overholdt de sikkerhedsregler, som kortudsteder fastsætter. Det vil fx sige, at kortet ikke må være udløbet eller registreret stjålet, og at køb over visse beløb skal autoriseres, inden kortet accepteres. I de underskriftsbaserede systemer skal betalingsmodtager også sikre sig, at underskriften passer med den, der er på kortet. Hvis disse regler er overholdt, får betalingsmodtager normalt sine penge, selv om korthaver senere gør indsigelse mod transaktionen.

Størrelsen af tab varierer meget fra land til land. Det menes, at de kulturelle forskelle spiller en væsentlig rolle på størrelsen og misbrugets omfang. Frankrig er et land, som traditionelt har haft store tab i forbindelse med kreditkort. Indførslen af betalingskort med chip, som giver en større sikkerhed for identitet mellem korthaver og kortbruger, har mindsket tabene væsentligt¹³. Svindel og misbrug udgør i dag kun 1/10 af de tab som udstedere og betalingsmodtagere måtte bære for 10 år siden.¹⁴

Generelt må det dog siges, at der er meget få oplysninger til rådighed om tab på betalingskort. Selskaberne ønsker ikke at oplyse om størrelsen af deres tab. Det er et ømfindeligt emne. Tal fra Canada viser, at det totale tab på betalingskort udgjorde 757 mio. DKK i 1998. Et af kredikortselskaberne har oplyst, at deres tab på det danske marked ligger på 1-2% af omsætningen årligt. Selskabet søger at minimere sine tab ved en omfattende kreditvurdering og en højere rentesats over for de mere risikofyldte kunder.

Boks 4.2 Tabene på det engelske betalingskortmarked

Den engelske APACS, Association for Payment Clearing Services, laver nøje opgørelser over størrelsen af de årlige tab og deres årsager. APACS er en paraplyorganisation for pengeinstitutter, som udsteder og indløser betalingskort.

Organisationen oplyser, at tabene på grund af svindel beløb sig til 1,6 mia. DKK på det engelske betalingskortmarked i 1998. Det er en stigning på 11% i forhold til 1997, hvor tallet var tæt på 1,5 mia. DKK

Halvdelen af stigningen skyldes svindel med forfalskede kort. Tabene blev her opgjort til 324 mio. DKK Men størstedelen af tabene på betalingskort

¹³ For nærmere beskrivelse af chipkort, se bilaget til rapporten.

sker stadigvæk i forbindelse med tabte eller stjålne kort, hvor beløbet i 1998 udgjorde 795 mio. DKK

I UK forventes det, at indførelsen af chipkort vil give et drastisk fald i tabene på betalingskort, sådan som det er sket i Frankrig.

I forbindelse med den kommende overgang til chipkort skal der udstedes 84 millioner nye betalingskort og opgraderes over 610.000 terminaler i detailhandelen.

Internethandelen øger også tabene på betalingskort. Det er ofte lettere og mere fristende at svindle med betalingskort, når der ikke er personlig kontakt mellem forretning og kunde. Der er især tale om tab på kreditkort, som internationalt set er det mest brugte betalingsmiddel på nettet.

En undersøgelse foretaget af konsulentfirmaet Meridien viser¹⁵, at der sker svindel med betalingskort i op mod 10% af handlerne på nettet i USA. Til sammenligning sker der kun misbrug i omkring 1% af de handler, hvor køber og sælger er til stede på samme tid. Nogle forretningstyper på nettet er mere udsat for svindel end andre. For forretninger, der sælger software, kan misbrug forekomme i op til 30% af alle handler.

Meridien forventer, at tabene vil stige fra 11 mia. DKK i 1999 til mere end 224 mia. DKK i 2005. Af de 11 mia. bærer forretningerne på Internettet omkring 3 mia. DKK. Tabene kan fx stamme fra køb, hvor beløbet ikke er blevet autoriserede, eller køb hvor forbrugeren ikke betaler sin regning. Størstedelen af tabene bæres af kortudstederne. Det er typisk de tilfælde, hvor der er bedrageri inde med i billedet. Fx kan der være gennemført fiktive handler med forbrugers kort. Hvis forretningen i mellemtiden er "forsvundet", har kortudsteder ingen mulighed for at få det beløb tilbage, som allerede er udbetalt til forretningen igen.

Forbrugerne må sjældent selv bære tab ved misbrug af deres kort. Normalt er det kun, hvis de ikke har anmeldt, at kortet er blevet stjålet eller tabt. Men den megen tale om misbrug og svindel betyder, at forbrugerne let kan miste tilliden til handel på nettet. Undersøgelsen viser også, at mere end en tredjedel af forbrugerne i Europa er tilbageholdende overfor e-handel. Det kan skyldes, at forbrugerne oplever e-handel som særlig risikobetonet.

¹⁴ Jf. Retail Payments in Selected Countries, p. 7, Bank For International Settlements, Switzerland, September 1999.

¹⁵ Cards International, Issue 231, 21. January 2000.

4.2 Interbankgebyrer

Ved indløsning af en kortbetaling opkræves der et interbankgebyr mellem kortudsteder og indløser. Interbankgebyret betales normalt af indløseren af betalingskortet til den, som har udstedt det. I sådanne tilfælde er betalingen udtryk for kortudsteders andel af det gebyr, som indløser har opkrævet hos betalingsmodtager, jf. afsnit 2.3. På markeder med konkurrence om indløsning af betalingskort kan interbankgebyret også ses som prisen for at "få lov" til at indløse kortudsteders kort. Her vil indløser have en konkurrencemæssig fordel ved også at kunne tilbyde betalingsmodtagerne at indløse betalinger på de store internationale kort.

Betalingen kan dog også gå den anden vej. Det kan fx være tilfældet, når der er tale om debetkort. Her betaler kortudstederen gebyret til indløseren, da denne leverer en serviceydelse, som udstederen ellers selv skulle have udført i relation til kunden. Dette er eksempelvis tilfældet i Danmark, hvor kortholders pengeinstitut betaler gebyr til PBS for at få indløst dankortbetalinger. I Danmark hænger dette dog også sammen med, at betalingskortlovens § 20 forhindrer, at indløser opkræver gebyr hos betalingsmodtager. Kortudsteder betaler også gebyr til indløseren, når et udenlandsk hævekort bliver brugt i en hævekortautomat. Det er betaling for at få stillet automaten til rådighed for kortselskabets kunder.

Gebyrerne ligger mellem 0,4 og 5,1 procent af transaktionsbeløbet. Billigst er det i Frankrig, Belgien og Finland, hvor det koster mellem 1,60 og 2,60 DKK for et beløb på 400 DKK. I den modsatte ende af skalaen ligger lande som Norge, Østrig og Sverige. Her er interbankgebyrerne oppe omkring 6-7 DKK. Danmark ligger pænt placeret, når det gælder interbankgebyrer i forbindelse med udenlandske kort. Spanien har de højeste gebyrer, og det kan nemt koste over 11 DKK for en kortbetaling på 400 DKK, jf. tabel 4.3.

Tabel 4.2 Interbankgebyrer i pct. og danske kroner

	Indløsning af en betaling på 400 kr.	Gennemsnitlig gebyrsats
Frankrig	1,60 kr.	0,40 %
Belgien	2,60 kr.	0,65 %
Finland	2,60 kr.	0,65 %
Danmark	3,00 kr.	0,75 % ¹
UK	5,00 kr.	1,25 %
Norge	5,80 kr.	1,45 %
Østrig	5,80 kr.	1,45 % ²
Sverige	6,81 kr.	1,15 % + 2,21 kr.
Spanien	11,08 kr.	2,77 % ³
Portugal	12,80 kr.	3,20 %

1) Ved indløsning af internationale betalingskort, jf. afsnit 6.3.

2) Kreditkort, for debetkort er gebyret 0,95%.

3) I Spanien varierer gebyret fra 0,44-5,1%

Kilde: Dansk Handel & Service

Interbankgebyret er i udgangspunktet en pris, som parterne har forhandlet sig frem til. Markedet for indløsning er dog sjældent et konkurrencemarked. Parternes transaktionsmængde har derfor indflydelse på, hvor reel en forhandling, der har fundet sted. De store internationale kortselskaber bruger de såkaldte "fall-back" gebyrer, som gælder, hvis ikke andet er aftalt, jf. nærmere neden for.

4.3 Konkurrenceretlig regulering i EU

Der findes ingen regler i EU, der særligt angår betalingskort. Ingen andre lande inden for EU eller i Norden har regler, der svarer til § 20 eller § 20 a i den danske betalingskortlov.

I flere lande er der regler om fx sikkerhed, ansvars- og tabsbegrænsning og prisskiltning for så vidt angår betalingskort, men ikke om gebyrer eller andre forretningsbetingelser. Disse forhold er alene undergivet EU's og de enkelte landes almindelige konkurrencelovgivning

Ifølge EF-Traktatens art. 81, stk. 1, er det forbudt at indgå aftaler, der begrænser konkurrencen. Det kan fx dreje sig om aftaler om købs- eller salgspriser eller om andre forretningsbetingelser.

Kommissionen kan efter art. 81, stk. 3, fritage en aftale fra forbudet. Der er fire forudsætninger, som skal være til stede. Aftalen skal virke effektivitetsfremmende. Forbrugerne skal sikres en rimelig andel af fordelene herved. Aftalen må ikke pålægge virksomhederne unødvendige begrænsninger. En-

delig må aftalen ikke udelukke konkurrencen på en væsentlig del af markedet. Kommissionen kan knytte vilkår til en fritagelse.

Ifølge art. 82 er det forbudt at misbruge en dominerende stilling på markedet. Misbrug kan fx bestå i urimelige købs- eller salgspriser eller andre urimelige forretningsbetingelser.

Kommissionen kan afgive en såkaldt negativattest. Det er en erklæring om, at en aftale eller en given adfærd ikke er i strid med konkurrencereglerne. En negativattest svarer til det, der i den danske konkurrencelovgivning hedder en erklæring om ikke-indgreb.

De fleste medlemsstater har konkurrencelovgivning, der som den danske svarer til i EU's konkurrenceregler. Det samme gælder Norge.

En række sager om gebyrer og andre betingelser i forbindelse med betalingskort er eller har været under behandling i EU eller andre lande.

EU-Kommissionen

EuroCommerce har i 1997 klaget over en række betalingskortsystemer. EuroCommerce repræsenterer grossist- og detailhandelen inden for EU. Kommissionen har indtil videre koncentreret sig om to betalingskortsystemer, Visa International og Europay International. Visa og Europay har anmeldt deres vilkår til Kommissionen.

EuroCommerce's klage angår bl.a. multilaterale interbankgebyrer og de såkaldte NDR- og HACR-klausuler¹⁶. Herudover har Kommissionen også taget Visas og Europays regler om grænseoverskridende aktiviteter op til behandling.

Interbankgebyrer bruges i forholdet mellem kortudsteder og kortindløser. I de fleste kreditkortsystemer betaler kortindløseren gebyr til kortudstederen. I Visas og Europays internationale regler er der fastsat et multilateralt standard eller "fall-back" interbankgebyr. Dette gebyr gælder, hvis andet ikke er aftalt.

Aftaler mellem potentielle konkurrenter om multilaterale interbankgebyrer i et betalingssystem kan være omfattet af forbudet i artikel 81.1. Samtidig kan de indebære fordele og det kan føre til, at der konkret kan fritages fra forbudet i artikel 81.1. Det fremgår bl.a. af en sag om de hollandske bankers fælles giroopkrævningssystem (1999/687/EF).

¹⁶ HACR-klausulen (Honour All Cards Rule) er af EU-Kommissionen defineret som en klausul i indløsningsaftalen, der forpligter betalingsmodtageren til at acceptere alle typer betalingskort inden for et betalingskortsystem. I andre situationer defineres klausulen bredere, så betalingsmodtager tvinges til at acceptere betalingskort på tværs af betalingssystemer.

NDR-klausulen (No Discrimination Rule) er en regel, der bruges af betalingskortsystemerne i deres indløsningsaftaler. Klausulen forbyder betalingsmodtageren at tage højere pris eller et særligt gebyr hos de kunder, der betaler med kort. NDR-klausulen forbyder også rabat til kunder, der betaler kontant. Med andre ord kan betalingsmodtageren ikke overvælte transaktionsgebyret til kortindløseren på de kunder, der er årsag til gebyret.

I flere lande er brugen af NDR-klausuler blevet forbudt. Mest fordi klausulen er et indgreb i de handlendes frihed til selv at fastsætte deres priser. Det har også spillet ind, at NDR-klausuler begrænser konkurrencen mellem forskellige betalingskortsystemer. Transaktionsgebyret til kortindløseren er usynligt for kunden og påvirker ikke valget af betalingsmiddel. Gebyret kan derfor sættes højt, uden at kunden af den grund vælger en anden betalingsform.

NDR-klausulerne begrænser også konkurrencen inden for et betalingskortsystem. Betalingsmodtagerne kan ikke true med at overvælte sit gebyr på kortholderen. Brugen af klausulerne fratager på den måde betalingsmodtagerne muligheden for at presse den enkelte kortindløser til bedre vilkår.

Erfaringerne fra bl.a. Sverige viser, at et forbud mod NDR-klausulerne styrker betalingsmodtagerne over for kortindløserne. Det fører til øget konkurrence mellem kortindløserne og til lavere transaktionsgebyrer.

Visas og Europays regler lægger en række begrænsninger på både kortudsteders og kortindløseres grænseoverskridende aktiviteter. En kortudsteder kan kun udstede kort i et andet land, hvis udsteder har oprettet en filial i landet. En kortindløser kan som hovedregel ikke indgå aftale om indløsning med betalingsmodtagere i andre lande.

Den sidste regel er lempet fra 1. januar 1999. Herefter kan betalingsmodtagere, der har salgssted i mere end to EU-lande, frit vælge mellem kortindløserne inden for EU. Indløsningsaftalen skal i så fald omfattet alle salgssteder.

Kommissionen har endnu ikke afgjort sagerne om Visa og Europay.

Sverige

NDR-klausuler

I Sverige afslog Konkurrenceverket i 1994 at give en ikke-indgrebserklæring til Visa Sweden til en klausul om NDR i Visas kontrakter.

Konkurrenceverket fandt, at den begrænsede betalingsmodtagernes frihed til selv at fastsætte deres priser. Klausulen forhindrede betalingsmodtagerne i selv at afgøre, om og i hvilket omfang de ville overvælte omkostningerne ved betalingen på kortholderne. Der blev også lagt vægt på, at forbrugerne

med denne klausul ikke har fuld information om omkostningerne. Forbrugernes valg af betalingsmiddel burde basere sig på de samlede omkostninger ved betalingen. Brugen af NDR-klausulen kunne også have indflydelse på størrelsen af betalingsmodtagerens transaktionsgebyr til kortindløseren. Det samme gjaldt størrelsen af interbankgebyret.

I 1995 meddelte Konkurrenceverket også afslag til Europay Sweden. Europay havde ansøgt om ikke-indgrebserklæring for brugen af NDR-klausulen for så vidt angik Eurocard og MasterCard.

Forretningerne begyndte herefter systematisk at afkræve deres kunder ekstrabetaling for brug af Visas og Europays kort. Efter et halvt års tid havde forretningerne imidlertid fået nedbragt deres gebyrer til kortindløserne væsentlig og i 1998 var der kun ganske få forretninger, der opkrævede kunderne ekstrabetaling, når der betales med kort.

Interbankgebyrer

I Europay-sagen tog Konkurrenceverket også stilling til brugen den såkaldte fall-back-regel i forbindelse med interbankgebyrer. Konkurrenceverket afslog også her at give en ikke-indgrebserklæring.

Interbankgebyrerne skulle ifølge Europays betingelser aftales mellem de enkelte kortudstedere og kortindløserne. Hvis parterne ikke kunne blive enige, gjaldt en såkaldt "fall-back" pris. Fall-back prisen blev fastsat ud fra et vægtet gennemsnit af omkostningerne.

Konkurrenceverket fandt, at fall-back prisen var i strid med konkurrencebøven, fordi fall-back prisen kunne føre til en horisontal uniformering af interbankgebyrerne. Fall-back prisen kunne også påvirke størrelsen af betalingsmodtagernes transaktionsgebyrer til kortindløserne, idet dette gebyr normalt også skal dække interbankgebyret.

Andre EU-lande

Frankrig det eneste land inden for EU, hvor myndighederne har indtaget en positiv holdning til NDR-klausulen. Det franske konkurrenceråd meddelte i 1988 fritagelse til at anvende klausulen om ikke-diskrimination til det nationale debetkort, Carte Bleue. Rådet lagde vægt på, at brugen af betalingskort indebar et økonomisk fremskridt, og at klausulen fremmede brugen af betalingskort.

I UK blev brugen af NDR-klausulen for så vidt angik kreditkort forbudt i 1990. Begrundelsen var, at den begrænsede betalingsmodtagernes frihed til at fastsætte deres egne priser. Det blev dog tilladt at bruge klausuler, der forbyder betalingsmodtagerne at kræve større gebyrer end betalingsmodtagerens eget gebyr til kortindløseren. Indgrebet omfattede alene kreditkort. NDR-klausulen kan fortsat bruges for så vidt angår debetkort.

De hollandske myndigheder fandt i 1994, at brugen af klausulen i forbindelse med kreditkort begrænsede konkurrencen. Myndighederne lagde især vægt på, at den begrænsede forretningernes frihed til at fastsætte deres egne priser. Denne frihed blev anset for væsentlig for at sikre en effektiv priskonkurrence, både inden for det enkelte betalingskortsystem og mellem betalingskortsystemerne. Brugen af NDR-klausuler blev herefter forbudt. Afgørelsen er indbragt for retten og verserer nu for 3. instans.

Norge

I Norge ansøgte Visa Norge i 1995 om fritagelse for en bestemmelse om ikke-diskrimination i Visa Norges kontrakter. Visa anførte som sit hovedargument, at forbrugerne ellers ville opleve en forskelsbehandling i Norge i forhold til de øvrige europæiske lande, når de betalte med Visa-kort.

Konkurransetilsynet fandt, at NDR-klausulen begrænsede konkurrencen. Den ene part i aftalen (betalingsmodtageren) var ikke frit stillet med hensyn til at fastsætte sine egne priser. Tilsynet lagde vægt på mulighed for en omkostningsbestemt prissætning. Klausulen hindrede netop betalingsmodtagerne i at få dækket deres ekstraomkostninger ved kortbetalinger.

Samtidig fandt tilsynet det også væsentligt, at brugerne af de internationale betalingskort kan gøre brug af et system, hvor de internationale rammevilkår fremmer en effektiv betalingsformidling. I den forbindelse tog tilsynet i betragtning, at Visas internationale vilkår, også bestemmelsen om ikke-diskrimination, var anmeldt til EU med anmodning om negativattest, subsidiært om fritagelse. Tilsynet valgte derfor i sin afgørelse i 1997 at meddele Visa Norge fritagelse for en periode af to år. Men sagen ville blive taget op igen, så snart der forelå en afgørelse fra EU, jf. ovenfor.

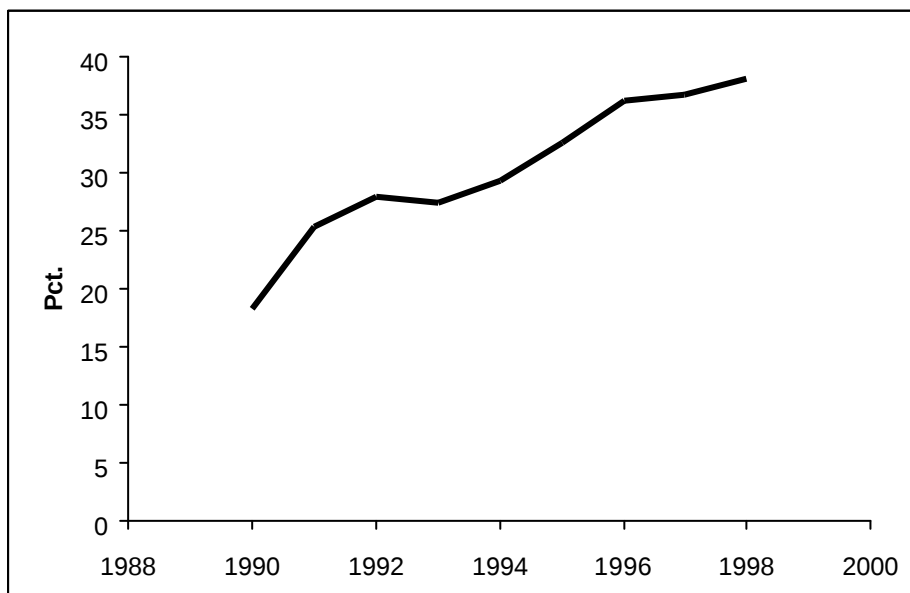
Kapitel 5 Betalingskortmarkedet i Danmark

5.1 Brug og udbredelse af betalingskort

De danske forbrugere har øget deres brug af betalingskort kraftigt i 1990'erne. Betalingskortene blev i 1998 brugt til at købe, hvad der svarer til knap 40 procent af det samlede danske private forbrug. I 1990 var det mindre end 20 procent, jf. figur 5.1.

I knap 82 procent af tilfældene var der tale om køb med Dankort. Køb med internationale betalingskort og benzinselskabernes betalingskort stod for hver 8 procent af købene, mens øvrige betalingskort som fx stormagasiner-nes kontokort stod for resten.

Figur 5.1 Køb med betalingskort i procent af det samlede private forbrug

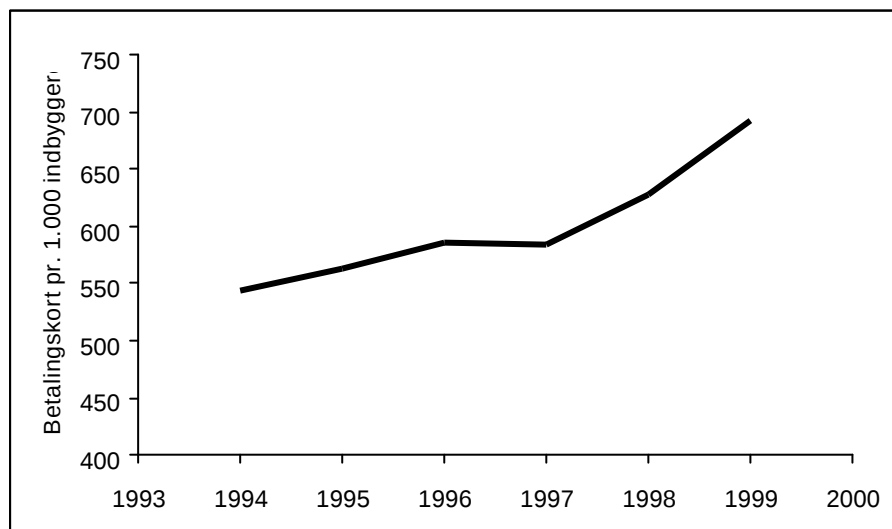
Kilde: Forbrugerstyrelsen og Danmarks Statistik, Diverse numre af Generel Erhvervsstatistik: Omsætning i byerhverv

Note: Kortbetalinger foretaget af danskere i udlandet er medregnet. Det private forbrug er ekskl. boligbenyttelse, elektricitet og brændsel.

Flere og flere af købene med betalingskort sker i elektroniske terminaler i forretningerne. I 1998 stod elektroniske terminaler for ca. 71 procent af den samlede omsætning med betalingskort. I 1992 var det kun 60 procent.

Også antallet af betalingskort pr. person er øget i det seneste årti. I gennemsnit havde 1.000 danskere tilsammen knap 700 betalingskort i 1999 mod cirka 550 i 1994, jf. figur 5.2. Af danskernes betalingskort var lidt over 75 procent Dankort.

Figur 5.2 Antallet af betalingskort i Danmark pr. 1000 indbyggere

Kilde: European Central Bank, Payment Systems in The European Union og Danmarks Statistik, Statistisk Tiårsstatistik 1999.

Modsat betalingskortene er brugen af check styrtdykket op gennem 1990'erne. I 1991 blev check og Dankort brugt omtrent lige meget, men i 1999 blev Dankort brugt mere end seks gange så meget som check.

Udviklingen i brugen af check og betalingskort skyldes bl.a., at pengeinstitutterne har øget prisen på at bruge check, mens det hele tiden har været gratis at betale med betalingskort.

5.2 Markedet for betalingskort

Efterspørgselssiden af markedet for betalingskort er relativt overskuelig. Stort set alle danskere over 18 år er efterspørgere eller potentielle efterspørgere af betalingskort. Ud over at man normalt skal være 18 år, er betalingskort nemlig generelt ikke forbeholdt bestemte grupper. Dog er nogle forbrugere af økonomiske grunde udelukket som efterspørgere, for "dårlige betalere" er uønskede kunder hos de fleste kortudstedere.

Udbudssiden er ikke helt så overskuelig som efterspørgselssiden. Udbydere eller kortudstederne er nogle helt bestemte slags virksomheder, og betalingskortenes ydelser er i høj grad forskellige.

Dette afsnit beskriver udbudssiden af det danske marked for betalingskort. Det ser først på, hvem der udsteder betalingskort i Danmark. Dernæst på de ydelser, der knytter sig til de danske betalingskort.

Kortudstedere

Antallet af kortudstedere på det danske marked var i 1998 omkring 300, jf. tabel 5.1. Blandt disse dannede de danske pengeinstitutter den væsentligste gruppe. Først og fremmest fordi kun de 233 pengeinstitutter kan udstede Dankort, som i 1998 havde en markedsandel på cirka 82 procent, jf. tabel 5.1. Men også fordi nogle af pengeinstitutterne oveni udsteder andre betalingskort. Herunder internationale betalingskort som MasterCard og Visa/Dankort.

Benzinselskaberne og detailhandlen tegnede en anden stor gruppe af kortudstedere. I alt var der i 1998 55 kortudstedere blandt benzinselskaber og i detailhandlen. De havde samlet en markedsandel på 8 procent, jf. tabel 5.1.

De internationale kortselskaber Diners Club og American Express tegnede sig for 2 procent af markedet, jf. tabel 5.1.

Resten af det danske marked for betalingskort tegnede forskellige finansselskaber sig for, jf. tabel 5.1. Fx kan nævnes, at Finax Finansservice A/S udsteder kreditkortene Acceptcard Classic og Acceptcard Independent, og at PBS International udsteder Eurocard.

Tabel 5.1 Kortudstedere og markedsandele, 1998

Gruppe af kortudstedere	Antal udstedere	Markedsandel	Betalingskort
Pengeinstitutter (dankortsystemet)	233	82	Dankort
Pengeinstitutter, PBS og andre finansselskaber.	9	7	Visa/dankort, MasterCard, Eurocard, Acceptcard,
Benzinselskaber og detailhandel m.v.	55	9	Shell kundekort, Statoil-kontokort, Jet-kort, Amager kortet, Århus City kort, Rosen konto, Fona-kortet, Fredgaard-kortet, m.fl.
Internationale kortselskaber	2	2	Diners Club, American Express

Note: Markedsandel beregnet som andel af omsætningen.

En række af kortudstederne i tabel 5.1 udbyder imidlertid de samme produkter og er i den forbindelse underkastet nogle fælles krav. Årsagen er, at mange kortudstederne på det danske marked udsteder deres betalingskort på licens. Rettighedshaverne bestemmer en række af de vilkår og betingelser, som kortudstederne skal tilbyde deres kortindehavere, jf. tabel 5.2.

Det gælder for de 233 pengeinstitutter, der deltager i dankortsystemet. Pengeinstitutterne udsteder Dankort på egne vegne og klarer selv alt det praktiske med at udstede Dankort, men de udsteder altid Dankort på grundlag af en licens, de har modtaget fra PBS. I praksis bestemmer og sætter PBS i disse licenser de tekniske specifikationer, garantigrænser og vilkår for anvendelsen af Dankort-logoet.

Det enkelte pengeinstitut kan bestemme udformningen af deres eget logo på Dankortet, og om der samtidig skal være et internationalt logo (Visa) på Dankortet, samt den øvrige forretningsmæssige anvendelse af kortet, herunder prissætningen i forhold til kunderne og kontobetingelserne.

Det samme er tilfældet for PBS og de pengeinstitutter, der udsteder MasterCard. MasterCard International SA og Europay International har rettighederne til henholdsvis MasterCard og Eurocard. Men PBS International har såkaldte principal-licensaftaler med de to selskaber for udstedelse af MasterCard og indløser af Eurocard i Danmark. Pengeinstitutter, der udsteder MasterCard, har en såkaldt affiliate-license under PBS' principal license til udstedelse af MasterCard. PBS' Eurocard licens er en eksklusiv licens, der

dog bortfalder pr. 1. maj 2000. Efter dette tidspunkt kan alle, der opfylder Europays krav få licens til at udstede og indløse Eurocard. MasterCard International har rettighederne til MasterCard og Cirrus. Maestro International har rettighederne til Maestro.

Vilkårene for udstedelse af MasterCard og Eurocard er imidlertid altid grundlæggende bestemt af henholdsvis MasterCard International SA og Europay International, uanset om det er PBS eller andre, som udsteder Eurocard og MasterCard.

Dertil kommer, at der er en tendens til, at flere forretninger går sammen om et fælles betalingskort. Fx kan man bruge Fona-kortet hos Electric City, The M&M Shop, Bauhaus, Spies, Shell, H&M, Tæppeland, IKEA og naturligvis Fona.

Tabel 5.2 Betalingskort og rettighedshavere i Danmark

Betalingskort	Rettighedshaver
Dankort	PBS Danmark
MasterCard	MasterCard International SA
Eurocard	Europay International
Cirrus ¹⁾	MasterCard International SA
Maestro ¹⁾	Maestro International
JCB ¹⁾	JCB International
Diners Club	CitiCorp
Acceptcard Classic og Acceptcard Independent	Finax Finansservice A/S (Gjensidabanken)
VISA	VISA International
American Express	AMEX
Forskellige detailkort (bl.a. IKEA konto og H&M konto)	IKANO
Magasin konto	Th. Wessel & Vett
Illum konto	Th. Wessel & Vett
Forbrugsforeningskortet	Forbrugsforeningen af 1886
Statoil Premium Club Plus	Statoil
Kuwait Petroleum kundekort	Kuwait Petroleum
OK-benzinkort	Olieselskabet – OK a.m.b.a.
Metax kundekort	Metax Olie
Hydro Texaco Kundekort	Hydro Texaco

1) Maestro, Cirrus og JCB udstedes ikke i Danmark, men nogle forretninger modtager dem, primært for at betjene udenlandske turister.

Ydelser

Ud fra de tilknyttede ydelser, kan man overordnet dele betalingskort op i to grupper. Den ene gruppe kan man udelukkende bruge til at betale med. Den anden gruppe kan man også bruge til andre funktioner, fx til at få rabat på varer eller forsikringer, til at få kredit med eller til at erstatte et lån i et pengeinstitut.

Til den første gruppe hører stort set kun pengeinstitutternes Dankort. Dankort står til gengæld for hovedparten af omsætningen med betalingskort i Danmark, jf. tabel 5.1. Med de såkaldte Visa/Dankort er der også mulighed at gennemføre internationale betalinger. Og pengeinstitutterne tilbyder i mange tilfælde også en kassekredit til deres Dankort.

Resten af de danske betalingskort hører til i den anden gruppe. Det vil sige, at der også er knyttet en eller flere andre services end betaling til betalingskortene.

Benzinselskabernes, detailhandlens og andres betalingskort giver udover betalingsfunktionen typisk mulighed for rabat på flere varer og ydelser. Og i mange tilfælde er der også kreditordninger knyttet til betalingskortene. Det gælder fx Statoil Premium Club Plus-kortet. Det kan bruges til kreditkøb hos Statoil, Favør, Sportsmaster, Fredgaard, Profil Optik og Tøjeksperten, og fra februar 2000 er der også mulighed for at gennem den svenske bank SEB at kombinere kortet med MasterCard. LIC-kortet og Forbrugsforeningen af 1886-kortet kombinerer ligeledes rabatter og kredit med betalingsfunktionen.

Også de internationale betalingskort er ofte forbundet med flere andre services end betaling. Typisk kredit, men også fx rabat på billeje, hoteller og forsikringer. Det gælder både de internationale kort, der er udstedt gennem pengeinstitutternes (fx Eurocard og MasterCard), og de kort, der udstedes gennem andre end pengeinstitutterne (fx Diners Club kort og American Express).

5.3 Markedet for indløsning

Stort set alle slags forretninger tager i dag imod et eller flere betalingskort. Næsten alle typer af danske forretninger er derfor efterspørgere af indløsningsaftaler - eller tilslutningsaftaler, som de også kaldes.

På udbudssiden af markedet for indløsning er kortudstederne afhængige af, at der kan laves indløsningsaftaler om accept af deres betalingskort med et antal forretninger. For ellers er deres betalingskort ikke attraktive for forbrugerne. Kortudstederne kan selv indløse, jf. figur 2.1, eller anvise forretningen en indløser.

Det typiske forløb omkring en indløsningsaftale er, at kortindløser og forretningen enes om en aftale (eller overenskomst), som begge parter underskriver. Nogle gange er der tale om et forhandlingsforløb, men i mange tilfælde er der tale om rene standardaftaler.

I indløsningsaftalen forpligter indløser sig kort fortalt til at betale forretningen for kortindehavernes køb med betalingskort på bestemte tidspunkter, fx straks eller d. 15. i hver måned. Derudover beskriver indløsningsaftalerne, hvad forretningerne skal betale for indløsningen.

Tabel 5.3 Strukturen på markedet for indløsning i Danmark

	Betalingskort	Kortudsteder	Indløser	Brug af PBS' terminalstruktur
PBS' betalingskort	Dankort, Visa/Dankort,	Pengeinstitutter	PBS	Ja
	MasterCard, Eurocard, JCB, Maestro, m.fl.	Pengeinstitutter ²⁾	PBS	Ja
Andre betalingskort ¹⁾	Diners Club	Diners Club Danmark A/S	Diners Club Danmark A/S	Ja. Dog har Diners Club International en offline-indløsningsaftaler med ca. 80 forretninger.
	Acceptcard Classic og Acceptcard Independent	Finax Finansservice A/S (Gjensidabanken)	Finax Finansservice A/S (Gjensidabanken)	Ja
	Forbrugsforeningen	Forbrugsforeningen af 1886	Forbrugsforeningen af 1886	Ja
	Statoil Premium Club	Statoil A/S	Statoil A/S	Ja. Dog sender Statoils benzinstationer deres betalinger direkte til Statoils datacentral via særlige terminaler

1) Tabellen omtaler langt fra alle betalingskort i denne kategori.

2) Det er PBS, der udsteder Eurocard

Kilde: Diners Club Danmark A/S, PBS Holding A/S, Forbrugsforeningen af 1886, Finax Finansservice A/S og Statoil A/S.

I Danmark spiller PBS' terminalsystem en central rolle på markedet for indløsning. Så godt som alle kortbetalinger sker i dag elektronisk. En indløsningsaftale om elektroniske betalinger kræver, at forretningen har en terminal, som kan acceptere kortudstederens betalingskort, og som er til-

sluttet en datacentral, der registrerer og holder styr på alle kortbetalingerne. I Danmark er stort set alle forretningernes terminaler koblet på PBS' datacentral og en del af PBS' betalingsinfrastruktur. Der findes et begrænset antal terminaler, der ud over PBS, også samtidig er koblet op på andre indlødere. Disse terminaler, der er PIN-baserede, findes bl.a. hos visse benzin-selskaber.

Det betyder, at stort set alle danske kortbetalinger bliver indløst gennem PBS' terminalinfrastruktur. På det danske marked for indløsning findes der derfor grundlæggende bare to slags indløsningsaftaler: Indløsningsaftaler for PBS' betalingskort, dvs. Dankort, Visa/Dankort, MasterCard, Eurocard, m.fl. Og indløsningsaftaler for andre kortudstederes betalingskort, fx Diners Club-kort, Forbrugsforeningen af 1886's betalingskort, Acceptcard Classic og Acceptcard Independent, Statoil Premium Club Plus-kortet, m.fl., jf. tabel 5.3.

PBS' betalingskort

PBS' betalingskort omfatter først og fremmest Dankort og Visa/Dankort i dankortsystemet. I dankortsystemet er det ofte forretnings pengeinstitutter, der formidler indløsningsaftaler med forretninger. Ellers kommer de i stand direkte mellem PBS og forretningerne.

Men rent praktisk er det uden betydning, om det er PBS eller forretningens pengeinstitut, der indgår indløsningsaftalerne i dankortsystemet. For det er formelt altid PBS, der forpligtes. Pengeinstitutterne kan nemlig kun indgå indløsningsaftaler for dankortbetalinger på vegne af PBS.

Konsekvensen er, at pengeinstitutterne ikke er herre over vilkårene i indløsningsaftalerne i dankortsystemet, og at der ingen konkurrence er mellem pengeinstitutterne om at indgå indløsningsaftaler med forretningerne. Selv om PBS ikke direkte underskriver alle indløsningsaftalerne med forretningerne, har PBS de facto monopol på indløsning af dankortbetalinger. I 1999 var der omkring 82.000 forretninger tilsluttet dankortsystemet.

PBS' betalingskort omfatter desuden Visa-kort, MasterCard og Eurocard, JCB, Maestro og Cirrus Plus. Indtil 1. januar 1999 gav PBS' licensaftaler med Visa International og Europay International¹⁷ også PBS eneret til at indgå indløsningsaftaler om alle disse betalingskort med de danske forretninger.

Efter d. 1. januar 1999 er PBS' eneret på indløsning af betalinger med Visa International's og Europay International's betalingskort imidlertid blevet indskrænket. Fra da af øgede Visa International og Europay International

¹⁷ Se afsnit 5.2.

mulighederne for grænseoverskridende indløsning af deres betalingskort. Betalingsmodtagere, der er registeret i mindst to lande i Europa, fik lov til frit at vælge at lave aftaler med indløserne af Visa International's og Europay International's betalingskort i et hvilket som helst europæisk land.

Og fra 1. maj 2000 sker der en yderligere indskrænkning af PBS' eneret på indløsning af mastercard-/eurocard-betalinger. Europay International har bestemt, at der fra da af skal være fri adgang til at udbyde indløsning af mastercard-/eurocard-betalinger på de nationale markeder.

Konsekvenserne af de to liberaliseringer for indløsningen af internationale kortbetalinger i Danmark er svær at vurdere. Men den første liberalisering har betydet tab af kunder for PBS til udenlandske indløserne, og karakteren af liberaliseringen betyder, at det er store og attraktive kunder, som PBS mister herved. Men PBS står uden tvivl fortsat for langt hovedparten af alle indløsningsaftaler med de danske forretninger for Visa-kort, MasterCard og Eurocard. Ifølge PBS drejede det sig i 1999 om 24.900 forretninger. Samtidig kan det afholde nogle fra at skifte til en udenlandsk indløser, at de stadig skal have en indløsningsaftale med PBS om dankortbetalinger, som udenlandske indløserne ikke kan tage sig af.

Desuden er PBS indløser af en række udenlandske betalingskort, som ikke udstedes på det danske marked, og som derfor først og fremmest bruges af udlændinge, der besøger Danmark, fx det japanske kreditkort JCB og det europæiske debetkort Maestro.

Andre betalingskort

Stort set alle andre betalingskort i Danmark bliver også indløst gennem PBS' betalingsinfrastruktur, jf. ovenfor.

Rent praktisk sker det ved, at kortudstederne både har aftale med PBS og en indløsningsaftale med de forretninger, som tager imod kortudstederens betalingskort.

Aftalen med PBS er en aftale om, at forretningernes terminaler, som er koblet på PBS' datacentral, kodes til at acceptere kortudstederens betalingskort. Aftalen med forretningerne er den egentlige indløsningsaftale, der garanterer, at forretningerne får deres penge fra kortudstederen, og at forretningerne accepterer betalingskort, som er udstedt af indløseren.

Blandt de mest kendte af de betalingskort, som på denne vis bruger via PBS' terminalinfrastruktur, er Diners Club-kortet, Forbrugsforeningen af 1886's betalingskort, Acceptcard, Statoil Premium Club Plus-kortet. Også lokale betalingskort som Århus City Konto-kortet, der kun kan bruges i ca. 300 århusianske forretninger, og diverse centerkort rundt om i landet, fx

Lyngby Storcenters og Frederiksberg Centerets kort, bruger PBS' infrastruktur.

Der er imidlertid undtagelser for nogle af de omtalte kortsystemer. Et eksempel er, at Diners Club International har offline-indløsningsaftaler med cirka 80 forretninger, jf. tabel 5.4. Disse forretninger sender transaktionerne direkte til Diners Club Danmark A/S på diskette, magnetbånd eller pr. e-mail. Et andet eksempel er, at Statoils benzinstationer sender betalinger med Premium Club Plus-kortet direkte til Statoils datacentral via særlige betalingsterminaler.

5.4 Infrastruktur

At gennemføre kortbetalinger, som de blev beskrevet i afsnit 2.3, kræver en såkaldt betalingsinfrastruktur. Dette afsnit beskriver først den danske betalingsinfrastruktur i opbygning og i tal. Dernæst fokuserer afsnittet på PBS' rolle på infrastrukturuområdet i Danmark.

Den danske betalingsinfrastrukturens opbygning

Generelt består en betalingsinfrastruktur af en fysisk og en ikke-fysisk del. Især den ikke-fysiske del indhold varierer, alt efter om der tale om et debet- og hævekort eller et kreditkort.

Den fysiske del består for både kredit-, hæve- og debetkort af datacentraler, forretningernes terminaler og det telenet, der slutter terminalerne på datacentralerne.

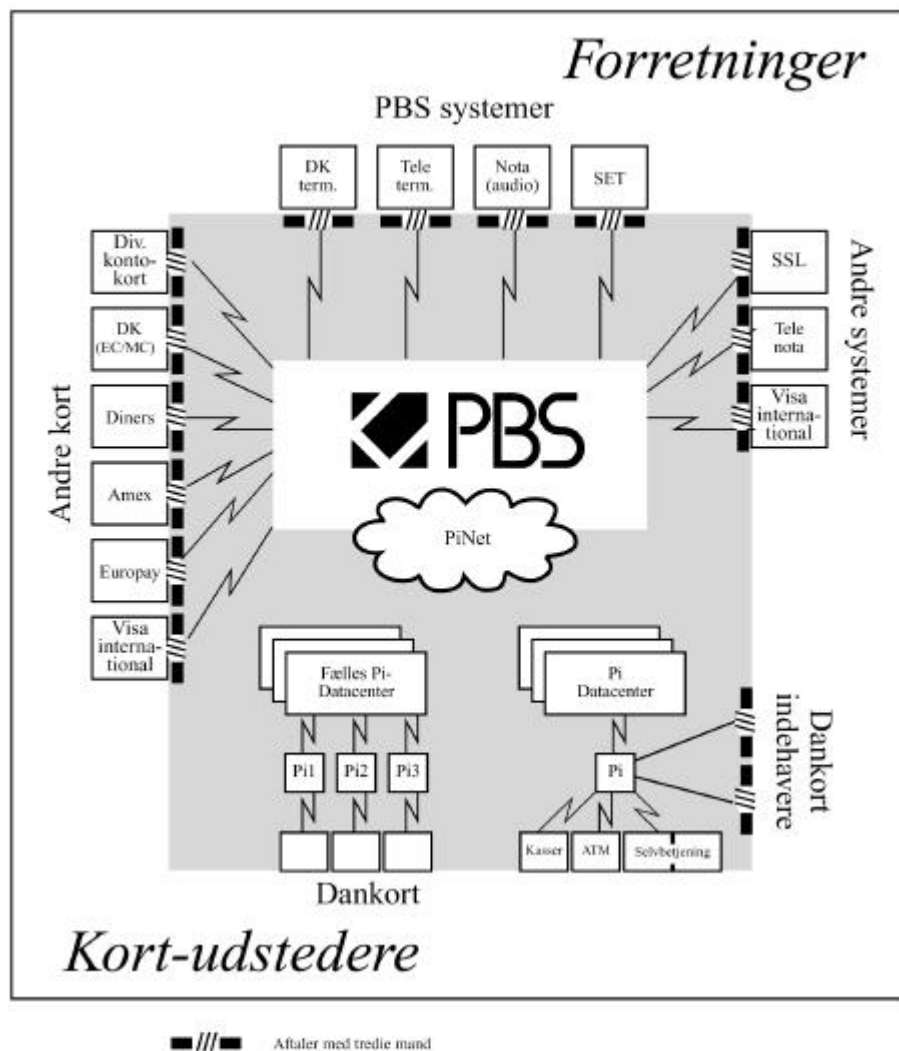
Hertil kommer, når det gælder hævekort og debetkort, pengeinstitutternes hævekortautomater og et særligt telenet mellem pengeinstitutternes datacentraler. I Danmark går dette telenet under navnet PiNet (Pengeinstitut-Net). PiNettet gør bl.a. pengeinstitutterne i stand til løbende at udveksle ajourførte data. Fx om spærrede Dankort og om nye Dankort i systemet.

Den ikke-fysiske del af den danske infrastruktur er ret begrænset, når der er tale om kreditkort. Stort set alle betalinger med kreditkort går i Danmark gennem PBS' terminalsystem, og den ikke-fysiske infrastruktur er her bare kortudstedernes indløsningsaftaler med PBS, samt de sikkerhedssystemer, der styrer og overvåger datacentralerne hos PBS i Ballerup.

For hævekort og debetkort er den ikke-fysiske infrastruktur mere kompliceret. Her indgår også et kompliceret aftalesæt mellem pengeinstitutterne og PBS. Aftalerne gør det kort fortalt muligt for pengeinstitutterne at udveksle, klare og afvikle kortbetalingerne.

Boks 5.1 illustrerer og beskriver både den fysiske og ikke-fysiske del af dankortsystemets infrastruktur.

Figur 5.3 Dankortsystemet

Kilde: PBS Holding A/S.

Boks 5.1 Infrastrukturen bag Dankortsystemet

Figur 5.3 viser den fysiske infrastruktur bag PBS' dankortsystem og dele af ikke-fysiske infrastruktur.

Forretningernes terminaler, som via telenettet er koblet på PBS, ses øverst i midten. Pengeinstitutternes datacentraler ses nederst i midten. Mellem PBS i midten og pengeinstitutternes ses det særlige PiNet, som bruges til løbende dataoverførsler mellem PBS og datacentralerne.

Af den ikke-fysiske infrastruktur viser figur 5.3, at der i dankortsystemet er aftaler mellem PBS og forretningerne, mellem PBS og andre kortsystemer og mellem PBS og andre betalingsnetværk. Samtidig ses,

at dankortholderne har aftaler med deres pengeinstitutter.

Figur 5.3 viser derimod ikke det aftalesæt, der gør det muligt for pengeinstitutterne og PBS at udligne og styre alle dankortbetalingerne mellem de forskellige forretninger og pengeinstitutter. Det drejer sig for det første om de ydelser, som PBS leverer som supplement til pengeinstitutternes egen infrastruktur. Fx udligning af pengebeløb mellem pengeinstitutter, internationale kortselskaber og datacentralerne - også kaldet clearing.

Figur 5.3 viser for det andet heller ikke aftalegrundlaget bag dankortsystemet i Finansrådets regi, som pengeinstitutterne skal tiltræde for at deltage i dankortsystemet. Det består kort fortalt af et sæt af forpligtigelser og rettigheder samt en række tekniske standarder, procedurer og forretningsgange, der fastlægger vilkårene for udvekslingen af informationer mellem parterne i dankortsystemet. Bl.a. kan nævnes Tiltrædelsesdokument vedrørende dokumentløs clearing og Aftale om konti med check og/eller Dankort.

Den danske betalingsinfrastruktur i tal i 1998

Det er kun PBS, der i Danmark råder over en landsdækkende betalingsinfrastruktur. Nogle benzinselskaber har deres egne lokale systemer. Fx har Statoil sit eget system til betalinger på deres benzinstationer med Premium Club Plus-kortet, jf. tabel 5.4. Men ingen af dem er i praksis et alternativ til PBS' betalingsinfrastruktur, hvis man som kortudsteder vil have stor volumen og bred dækning i Danmark.

I 1999 var der sluttet ca. 78.000 elektroniske terminaler til PBS' betalingsinfrastruktur, jf. tabel 5.5. Heriblandt var der ca. 41.000 såkaldte PIN-terminaler (også kaldet dankortterminaler), hvor identifikation af kortindehaveren sker med en pinkode. Ca. 34.000 var såkaldte teleterminaler, og ca. 3.000 terminaler var forskellige andre terminaltyper, som minder mest om teleterminalerne, dvs. identifikation sker med underskrift og måske foto.

PIN-terminalerne er bedre end de andre terminaler, når det gælder sikkerhed overfor misbrug af betalingskort. Men fra et konkurrencemæssigt synspunkt er der en fordel ved teleterminalerne fremfor PIN-terminalerne og de øvrige terminaltyper. Teleterminalerne kan kobles på andre datacentraler end PBS'. Det kræver blot en mindre teknisk omstilling af hver enkelt teleterminal. Modsat kan langt hovedparten af PIN-terminalerne¹⁸ og alle de øvrige ter-

¹⁸ Der findes en type PIN-terminaler, der kan kobles på to datacentraler, men denne type er ikke særligt udbredt. Den bruges kun af benzinselskaber, der ønsker selv at modtage deres korttransaktioner udenom PBS.

minaltyper af tekniske årsager ikke kobles på andre datacentraler end PBS'. Flere teleterminaler gør det derfor nemmere og billigere at etablere sig på markedet for infrastruktur, hvilket øger den potentielle konkurrence.

Endelig bestod den danske infrastruktur af 2.641 hævekortautomater rundt om ved pengeinstitutterne og 4.383 terminaler, der kunne tage imod forudbetalte kort, jf. tabel 5.5. I Danmark vil forudbetalte kort sige Danmønt-kort.

Tabel 5.4 Den danske infrastruktur i 1999

	Antal
Hævekortautomater	2.641
Totale antal elektroniske terminaler i forretninger (EFTPOS)	Ca. 78.000
• PIN-terminaler	Ca. 41.000
• Teleterminaler	Ca. 34.000
• Andre terminaler	Ca. 3.000
Elektroniske terminaler til forudbetalte kort	4.383

Kilde: PBS Holding A/S.

Jf. noten til tabel 3.4.

Baggrunden for PBS' dominans på infrastrukturuområdet i Danmark

At kun PBS har en landsdækkende betalingsinfrastruktur er ikke noget nyt. Det har været sådan lige fra betalingskortene kom frem i 1980'erne. Markedet for infrastruktur både er og har derfor i høj grad været domineret af PBS.

Baggrunden for PBS' langvarige dominans er, at en kombination af historiske, tekniske og lovmæssige forhold har gjort det vanskeligt at tage konkurrencen op med PBS.

Historisk har PBS fra starten haft et forspring på betalingskortområdet i Danmark. PBS investerede store summer, da tingene tog fart på betalingskortområdet i 1980'erne, og PBS var dermed drivkraften bag etableringen af den danske infrastruktur på betalingskortområdet. Pengeinstitutterne gjorde det attraktivt for kunderne at udskifte checks med Dankort. I 1996 indgik PBS aftale med detailhandlen. Forretningerne fik fordele af at investere i elektroniske terminaler og markedsføre Dankortet, ligesom PBS tog initiativ til de nødvendige aftaler på området.

Siden har tekniske forhold gjort det dyrt at bryde PBS' dominans. De mest sikre af forretningernes terminaler er PIN-terminalerne, men langt hovedparten af disse kan ikke kobles på andre (eller flere) datacentraler end PBS'. Både fordi der er tekniske forhold i terminalerne, der hindrer, at terminalerne samtidig er koblet på flere datacentraler. Men også fordi teleforbindel-

serne til terminalerne er indrettet efter, at de kun skal ringe op til PBS. Modsat er det med en mindre omstilling af hver terminal muligt at omstille de mindre sikre teleterminaler, så de kan kobles på andre datacentraler end PBS'.

Hvis forretningernes terminaler skal kunne ringe til andre datacentraler end PBS', skal der derfor både investeringer i nye terminaler og ændringer/omstillinger i terminalerne og i telenettet til. Og hvis man har haft i sinde at konkurrere med PBS på infrastrukturuområdet, har man i praksis været tvunget til at investere i et nyt terminalsystem i forretningerne. Med knap 70.000 butikker med terminaler og terminalpriser på flere tusinde kroner, er det en urealistisk investering.

Dertil kommer, at den danske betalingskortlov har dæmpet incitamentet til at tage konkurrencen op med PBS. Før ændringen af betalingskortloven i april 1999 forbød den danske betalingskortlovs § 20 generelt, at kortselskaberne tog gebyrer hos forretningerne, når forbrugene betalte med betalingskort. Dog har PBS længe måttet tage gebyrer for internationale kortbetalinger, men kun på baggrund af en individuel dispensation fra § 20, givet af erhvervsministeren. Den danske betalingskortlovs § 20 har derfor forringet mulighederne for reel priskonkurrence om ydelserne på betalingskortområdet i Danmark.

Kapitel 6 Gebyrer og betingelser

6.1 Den danske betalingskortlovs bestemmelser om gebyrer

Kortudstederen må ikke kræve et gebyr af forretningerne, når forbrugerne bruger et dansk betalingskort i forretningerne, jf. betalingskortlovens § 20, stk. 1. Men for de internationale betalingskort er det anderledes. Her har erhvervsministeren givet dispensation fra betalingskortlovens § 20 for fysisk handel i forretningerne, når der er tale om de såkaldte valutaudlændinge¹⁹. Indløser opkræver derfor et gebyr hos forretningerne, hver gang en kunde bruger et sådant kort i forretningen. Forretningerne kan indregne dette gebyr sine salgspriser, evt. i form af et særligt gebyr ved betaling med disse kort. Gebyret må dog ikke være større end det beløb, forretningen betaler til indløseren, jf. betalingskortlovens § 20, stk. 3.

6.2 Gebyrer over for betalingsmodtagere

For kort udstedt i andre lande end Danmark opkræves gebyr på op til 5,75 procent af transaktionsbeløbet. Forretningerne betaler desuden et abonnement på op til 1.000 kr. om året. Abonnementet og gebyrerne dækker indløsning af kortbetalingerne.

Forbrugerombudsmanden, der administrerede bestemmelserne i betalingskortlovens § 20 op til 1999, har accepteret, at de internationale betalingskort Eurocard, MasterCard og Visa mv., opkræver 0,75 pct. af transaktionsbeløbet i gebyr hos forretningerne, når disse kort bliver brugt til at betale med. Det gælder uanset, om kortet er udstedt i Danmark eller i udlandet. Beløbet skal dække udgifter til markedsføring af, at de pågældende forretninger tager imod kortet, fx ved optagelse i turistbrochurer, eksportkalendere, håndbøger osv. Beløbet anses som sådan ikke for en del af udgiften til drift af betalingskortsystemet. Derfor er det ikke omfattet af forbudet i § 20.

For dansk udstedte MasterCard og Eurocard er der et interbankgebyr på 0,75 pct. af beløbets størrelse. PBS betaler altså de 0,75 pct. af transaktionsbeløbet videre til kortudstederen. Hvis de MasterCard, der er udstedt af fx Den Danske Bank, er blevet brugt til at betale køb for 500 mio. DKK, betaler PBS altså (0,0075*500 mio.) 3,75 mio. DKK til Den Danske Bank.

¹⁹ Fx turisters brug af internationale kort, der er udstedt i udlandet.

Som nævnt betaler forretningerne ikke til PBS, når forbrugerne bruger deres Dankort i forretningerne. Men forretninger med elektroniske terminaler skal selv investere i terminalerne og skal selv betale for installation, igangsætning og service vedrørende terminalerne. Den billigste teleterminal kan fås til ca. kr. 3.000 plus installation og igangsætning. Den dyreste dankortterminal koster ca. kr. 14.000 plus installation og igangsætning. Hertil kommer betalingen for at have terminalen koblet op på en datacentral via telenettet.

På samme måde betaler forretninger, der stadig bruger papirnotaer til indløsningen, selv for køb og forsendelse af papirnotaer. Typisk vil det koste forretningerne omkring en krone pr. transaktion²⁰.

6.3 Kortudstedernes betaling til infrastrukturen, licensafgifter og interchange fee

Infrastrukturen omfatter det "system", der bruges fra kortudsteder kører sit kort gennem en terminal til betalingen ender på betalingsmodtagers konto.

PBS' indtægter for salg af infrastrukturydelser til fysisk handel kommer fra både kortudstederne og indløserne. Den enkelte betaling afhænger af, om kortudstederen er et deltagende pengeinstitut, en anden deltager i PBS-systemet eller en ikke-deltager i PBS-systemet. Desuden afhænger betalingen af, hvad det er for et betalingskort, der bruges.

Pengeinstitutter og alle andre kortudstedere, der optages som nye deltagere i PBS-systemet, betaler en tilslutningsafgift til PBS. Tilslutningsafgiften dækker PBS' omkostninger ved at tilslutte en ny deltager plus en del af PBS' investeringer i infrastrukturen. Den konkrete, samlede tilslutningsafgift afhænger derfor grundlæggende af, hvilke og hvor mange moduler den nye deltager bliver tilsluttet, jf. tabel 6.1.

²⁰ Tallet er baseret på et typisk regneeksempel foretaget af PBS i bladet Kort-Information.

Tabel 6.1 Tilslutningsafgift for deltagelse i PBS-systemet, pr. 1. januar 1998

Modul	Ydelse	Tilslutningsafgift
Basal infrastruktur	Ydelser i forbindelse med clearing og modtagelse af transaktioner fra diverse PBS-produkter (Betalings-Service, Dataløn, m.v.). Modtagelse af transaktioner fra kort er ikke med i den basale infrastruktur.	Kr. 2,60 mio.
Dankortsystemet	Udstedelse af Dankort og modtagelse af forretningstransaktioner.	Kr. 4,35 mio.
Internationale kort	Adgang til infrastrukturen vedrørende Visa/Dankort, Eurocard og MasterCard.	Kr. 2,20 mio. plus køb af licens til produkter
Alle moduller		Kr. 8,05 mio.

Note: Tilslutningsafgifterne er ikke ændret siden 1. januar 1998.

Det er kun pengeinstitutter, der har adgang til modulet Basal infrastruktur og Dankort. Det skyldes, at produkterne, der knytter sig til disse moduler, giver adgang til træk på pengeinstitutkonti. Pengeinstitutterne kan ikke tilslutte sig modulet dankortsystemet uden også at købe modulet Basal infrastruktur. Det skyldes, at clearing af bl.a. dankorttransaktionerne er knyttet til den basale infrastruktur. Hertil kommer, at pengeinstitutterne ikke kan tilslutte sig Basal infrastruktur og dankortsystemet uden også at tiltræde de relevante aftaler i Finansrådets regi. Med disse aftaler tilkendes gives på hvilke betingelser, pengeinstitutterne kan trække på hinandens conti.

Deltagende pengeinstitutter betaler udover tilslutningsafgiften til dankortsystemet i henhold til en særlig prismodel. Modellen trådte i kraft pr. 1. januar 1999, den gælder årene 1999, 2000 og 2001 og indeholder en abonnementsafgift og en transaktionsafgift.

Transaktionsafgiften betales hver gang en af pengeinstituttets kunder bruger sit Dankort i en forretning. Den er ens for alle deltagende pengeinstitutter og udgør 36 øre pr. transaktion.

Dankortsystemets abonnementsafgift betales årligt og udgør samlet for alle deltagende pengeinstitutter kr. 93,8 mio. pr. år i 1999, 2000 og 2001. De enkelte pengeinstitutters abonnementsafgifter findes ud fra deres relative andel

af hele den danske finansielle sektors såkaldte ”korrigeret arbejdende kapital”.

Begrebet ”korrigeret arbejdende kapital” er et vægtet udtryk for et pengeinstituts størrelse. Udtrykket findes ved at vægte den ”arbejdende kapital” som er defineret af Finanstilsynet (indlån, udstedte obligationer m.v., efterstillede kapitalindskud og egenkapital).

Ud fra pengeinstitutternes ”arbejdende kapital” opgør PBS en gang om året deres ”korrigerede arbejdende kapital”. Rent praktisk ganger de vægtene i tabel 6.2 på den opgjorte ”arbejdende kapital”, jf. boks 6.1.

Tabel 6.2 Vægte ved beregning af pengeinstitutternes ”korrigerede arbejdende kapital”

	Arbejdende kapital, mio. DKK		Vægte
	Minimum	Maksimum	
1. interval	0	100	100 procent
2. interval	100	250	90 procent
3. interval	250	1.000	75 procent
4. interval	1.000	2.000	60 procent
5. interval	2.000	5.000	50 procent
6. interval	5.000	15.000	40 procent
7. interval	15.000	100.000	15 procent

Note: Pengeinstitutter med en arbejdskapital over 100.000 betaler et abonnement på 7 mio. DKK.

Dog er der sat en øvre grænse på kr. 7 mio. for abonnementsafgiftens størrelse. Samtidig indføres der gradvist en nedre grænse. I 1999 betalte deltagerne i PBS-systemet mindst kr. 20.000, hvis de udstedte Dankort, og kr. 10.000, hvis de ikke udstedte Dankort. I 2000 hæves grænserne til henholdsvis kr. 40.000 og kr. 20.000 - for i 2001 at ende på henholdsvis kr. 50.000 og kr. 25.000. Pengeinstitutter, der ikke gør brug af dankortsystemet, får reduceret deres abonnementsafgift til 33 pct.

Kunder hos PBS, der kun efterspørger den basale infrastruktur (fx Dataløn: Beregning og overførsel af skatter, afgifter, pensioner og nettoløn), betaler altså en reduceret abonnementsafgift.

Boks 6.1 Kortudstederens betalinger

Et pengeinstitut med en "arbejdende kapital" på 200 mio. DKK har en "korrigeret arbejdende kapital" på 190 mio. DKK ($100 \cdot 100$ procent + $100 \cdot 90$ procent). Hvis den samlede "korrigerede arbejdende kapital" er på 200 mia. DKK, skal pengeinstituttet betale knap 90.000 DKK ($190/200.000 \cdot 93,8$). Hvis pengeinstituttets kunder har 100.000 dankorttransaktioner, bliver den samlede betaling pr. transaktion på de 36 øre plus 0,09/0,1 DKK. Det bliver i alt 126 øre pr. transaktion.

Et andet pengeinstitut, der er 1.500 gange større, har en "arbejdende kapital" på 300 mia. DKK og 150 mio. dankorttransaktioner. I dette tilfælde er den "arbejdende kapital" så stor, at abonnementet rammer loftet på de 7 mio. DKK. Den samlede betaling pr. transaktion bliver derfor de 36 øre plus 7/150 kr. Det bliver i alt 41 øre pr. transaktion. Det er 85 øre mindre end det lille pengeinstitut skal betale pr. transaktion.

For filialer af udenlandske pengeinstitutter, der deltager i dankortsystemet, bliver abonnementsafgiften opgjort efter samme princip som for de danske pengeinstitutter. Filialer af udenlandske pengeinstitutter skal en gang om året oplyse om størrelsen på deres indlån og udlån. PBS beregner den "arbejdende kapital" som filialens indlån plus 8 procent af filialens udlån. Filialens udlån bruges i den forbindelse som udtryk for en beregnet egenkapital.

Udenom dankortsystemet kan pengeinstitutterne – både indenlandske og udenlandske - udstede de internationale betalingskort Visa-kort, MasterCard og Eurocard. Men det kræver, at pengeinstitutterne er tilsluttet modulet Internationale kort, jf. tabel 6.1. Pengeinstitutter, der ikke ønsker at tilslutte sig PBS, kan få deres egen "principal license" og foretage deres egen processing. Det er der dog ikke eksempler på i Danmark.

Også her betaler pengeinstitutterne en transaktionsafgift og et abonnement. Transaktionsafgiften er 97 øre²¹, mens abonnementet koster kr. 250.000 pr. licens pr. år - uanset antallet af transaktioner.

Som alle andre kortudstedere kan pengeinstitutterne også udstede alle andre former for betalingskort, fx kreditkort og centerkort. Såfremt disse pengeinstitutter ønsker at anvende PBS' infrastruktur, sker det på vilkår, som når kortudsteder ikke deltager i PBS-systemet, fx Diners Club, Forbrugsforeningen og Finax.

²¹ 107 øre, hvis transaktionen skal autorisationsbehandles

Transaktioner med disse betalingskort koster i gennemsnit 85-135 øre, hvor den præcise afgift afhænger af antallet af transaktioner. Mange transaktioner giver en pris tæt på 85 øre, men få trækker den op mod 135 øre. Hertil kommer en minimumsbetaling pr. tilsluttet forretning. For forretninger, der bruger en dankortterminal, udgør den kr. 200 pr. år. For forretninger, der bruger en teleterminal, udgør den kr. 500 pr. år.

Kapitel 7 E-handel

7.1 Definition og baggrund

Med lovændringen i april 1999 introduceres begrebet ikke-fysisk handel i den danske betalingskortlov. Begrebet dækker over handel, som ikke kræver, at både kortindehaver og betalingsmodtager er til stede samtidig, eller ikke kræver fysisk brug af et ikke-forudbetalt betalingskort eller sikker identifikation. Ved et ikke-forudbetalt betalingskort forstås ifølge lovens bemærkninger et almindeligt betalingskort, fx et Dankort, mens Danmøntkort er et eksempel på et forudbetalt betalingskort. Ved sikker identifikation forstås fx underskrift eller PIN-kode.

Sondringen mellem fysisk og ikke-fysisk handel blev indført i betalingskortloven for at fremme udviklingen af den danske e-handel. I praksis er ikke-fysisk handel imidlertid mere end e-handel. Udover e-handelen er postordresalg og telefonisk handel de væsentligste eksempler på ikke-fysisk handel. Også kortbetalinger ved Storebæltsbroen og den kommende Øresundsbro samt ved benzinautomater og parkeringsanlæg er imidlertid omfattet af lovens definition på ikke-fysisk handel.

E-handel defineres i denne rapport som internet-baseret køb og salg af varer og tjenesteydelser. Dvs. definitionen på e-handel er helt uafhængig af betalingsmiddel, eller hvordan overførslen af værdier mellem køber og sælger finder sted.

Inden for denne definition sonderer man imidlertid normalt mellem tre handelsformer. For det første handler med forbrugere som købere og forretninger som sælgere (business-to-consumer). For det andet handler mellem to forretninger (business-to-business). For det tredje handler mellem to forbrugere (consumer-to-consumer)²².

Her koncentrerer man sig om forskellige e-handler mellem private forbrugere og forretninger. For det er især ved denne e-handelsform, der blev fokuseret på ved ændringen af betalingskortloven i april 1999.

²² Man kan tale om en fjerde, nemlig consumer-to-business, hvor det er forbrugeren, der afgiver et bud og hvor virksomheden så kan acceptere eller lade være. Et eksempel er www.priceline.com

Baggrunden for de særlige bestemmelser for e-handel

Efter ændringen af betalingskortloven i april 1999 er det lovligt for kortudsteder at tage gebyrer for kortbetalinger ved ikke-fysisk handel. For fysisk handel må kortudsteder stadig ikke generelt tage gebyrer for kortbetalinger hos betalingsmodtager.

Lovændringen kom primært, fordi man ville sikre, at den danske e-handel fik de samme vilkår og betingelser som i andre lande. Før lovændringen i april 1999 var det ikke muligt at bruge Dankort ved e-handel.

Årsagen var kort fortalt, at PBS ikke ville videreudvikle dankortsystemet og gøre Dankortet til et gyldigt betalingsmiddel på Internettet, når de ikke kunne tage gebyrer for kortbetalingerne hos forretninger. PBS pegede på, at indløsning af kortbetalinger krævede nye investeringer, og at kortbetalinger ved e-handel er forbundet med større risiko end almindelige kortbetalinger. Fra flere sider blev det forhold anset som en væsentlig årsag til, at e-handelen i Danmark ikke kom i gang for alvor.

7.2 Betalingskort, indløsning og infrastruktur ved e-handel

At indløsning af kortbetalinger kræver nye investeringer, og at kortbetalinger ved e-handel hævdes at være forbundet med større risiko end almindelige kortbetalinger, hænger sammen med, at kortbetalinger ved e-handel rent praktisk gennemføres på en anden måde end traditionelle kortbetalinger. Det betyder også, at visse forhold på de tre markeder på betalingskortområdet er lidt anderledes for e-handel end for handel i den fysiske verden.

For at tilbyde betaling med betalingskort ved e-handel, må forretningerne tegne en separat indlønsaftale med en kortindløser. Med fremkomsten af e-handelen kan man derfor sige, at der nu eksisterer to former for indløsning. Indløsning af kortbetalinger i forbindelse med traditionel fysisk handel i fysiske forretninger. Og indløsning af kortbetalinger, der sker ved e-handel i ikke-fysiske forretninger på Internettet.

Også infrastrukturen er anderledes for e-handel end for traditionel fysisk handel i fysiske forretninger. Infrastrukturen ude i butikkerne er anderledes, og opsætningerne på forbrugernes computere spiller en rolle.

Ved handel på Internettet kan forretningerne spare den traditionelle Dankort-terminal. Der skal dog fortsat sikres adgang til betaling. Dertil kommer, at forretningerne er nødt til at foretage IT-investeringer for at få deres varer udstillet på Internettet. Noget forenklet kan man sige, at det grundlæggende kan ske på to måder.

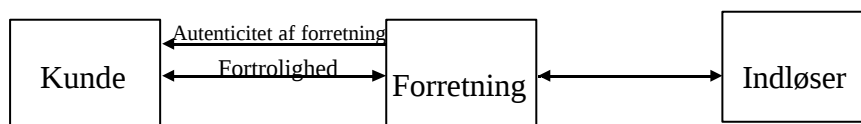
Forretningerne kan for det første udstille deres varer og ydelser hos et web-hotel. Dvs. forretningens varer udstilles i et "storcenter" på Internettet sammen med andre forretningers varer. Fordelen ved et web-hotel er, at det er en hurtig og billig måde at komme i gang med at drive forretning på Internettet. Ulempen er, at forretningen ikke selv kan udforme sin forretning på Internettet, hvilket kan gå ud over eksponeringen af forretningens varer.

Alternativt kan forretningen starte sin egen forretning på Internettet, hvilket også kan gøres på to måder. Den ene måde er at få en leverandør, der er godkendt og certificeret af indløseren (i Danmark er det PBS og Diners Club) til at udvikle og designe forretningen på Internettet. Den anden måde er, at forretningen selv udvikler og designer den forretning på Internettet og efterfølgende får den godkendt og certificeret af indløseren.

Det stiller krav til både forretningernes og forbrugernes IT-udstyr at gøre kortbetalinger på Internettet sikre. Begge kan vælge mellem to sikkerhedsstandarder, SSL (Secure Socket Layer) og SET (Secure Electronic Transaction). Men når de handler sammen, må de bruge samme standard.

Den mest udbredte sikkerhedsstandard er SSL. Den er en del af de kendte internet-browsere fra Netscape og Microsoft.

Figur 7.1 Forhold mellem kunde, forretning og indløser ved SSL

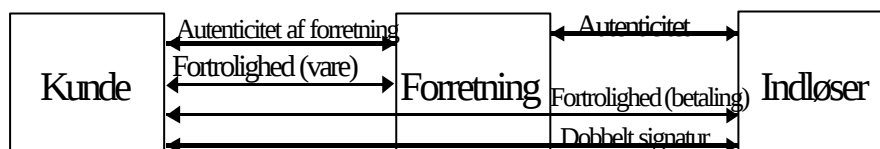
Kilde: Rapporten "E-betaling i Danmark – muligheder og udfordringer", april 1999, udarbejdet af konsulentvirksomheden Fischer & Lorentz (kan downloades på www.fl.dk).

SSL giver generelt autenticitet (ægthed) af forretningen over for kunden, jf. figur 7.1. Dvs. kunder kan være sikre på, at det er den rigtige forretning, der handles med. Samtidig giver løsningen fortrolighed af selve transaktionen, idet ingen umiddelbart kan læse indholdet, mens oplysningerne overføres via Internettet.

SSL giver imidlertid ikke autenticitet den modsatte vej. Forretningen kan med SSL ikke være sikker på, at kunden er den, som han/hun udgiver sig for at være. Med SSL kan hvem som helst ved at aflæse oplysningerne på et betalingskort og gennemføre en betaling med dette betalingskort via Internettet. Med SSL kan man derfor først afsløre evt. svindel med et betalingskort, når den rigtige kortholder afviser kortbetalingen. Det vil typisk først

ske, når indløseren trækker beløbet på den konto, der er knyttet til betalingskortet.

Figur 7.2 Forhold mellem kunde, forretning og indløser ved SET

Kilde: Rapporten "E-betaling i Danmark – muligheder og udfordringer", april 1999, udarbejdet af konsulentvirksomheden Fischer & Lorentz (kan downloades på www.fl.dk).

SET er en mindre udbredt standard end SSL. SET er udviklet af Visa International og MasterCard International specielt til elektroniske betalinger med betalingskort.

At SET er mindre udbredt, hænger bl.a. sammen med, at SET modsat SSL ikke er indbygget i nogle af de kendte internet-browsere. Det betyder, at brug af SET kræver, at både forbrugeren og forretningen har købt en speciel software og installeret den på deres computere, hvilket dog kan ske via Internettet.

Fordelen ved SET er, at der modsat SSL er autenticitet begge veje mellem kunden og forretningen, jf. figur 7.2. Dvs. at forretningen også kan være sikker på, at det er den rigtige kunde, der handles med. Det sker via en såkaldt dobbelt signatur.

Samtidig omfatter SET modsat SSL også en såkaldt sikkerhedsinfrastruktur, idet indløser skal have udstedt et SET-certifikat til kortholderen, inden han/hun kan bruge betalingskortet til SET-betalinger på Internettet. SET-certifikatet er i praksis forretningens garanti for, at den kan få kortbetalingen indløst hos kortudstederen.

Dertil kommer, at SET også sikrer anonymitet i forholdet mellem forretningen og kunden. Med SET får forretningen kun at vide, hvilke varer kunden bestiller, og det er alene indløseren, der får kortoplysningerne at se. Med SSL får forretningen også kundens kortoplysninger at se.

Med SSL kan andre imidlertid i teorien opsnappe oplysninger om kortholder, når oplysningerne om handlen sendes rundt i systemet. Det er der ingen fare for med SET, og risikoen for misbrug af betalingskortene er derfor større ved SSL end ved SET. I praksis undgår kunden med SET, at forretningen kan se, hvilken kortudsteder og/eller pengeinstitut kunden bruger, og pengeinstituttet kan ikke se, hvad kunden bruger penge på.

7.3 E-handel i Vesteuropa og USA

Overalt i Vesteuropa og USA vokser internethandelen eller e-handelen eksplosivt i disse år. Et væld af eksisterende og nyetablerede forretninger vælger at markedsføre deres varer på Internettet.

Hvor stærkt e-handelen præcist udvikler sig, og hvor stort et omfang e-handelen har på nuværende tidspunkt, er svært at sige med sikkerhed. E-handel er stadig så ny, at der både i USA, Europa og Danmark findes få sikre statistikker for den. Det bedste bud på en status for e-handelen, får man derfor ved at se på konsulentvirksomheders undersøgelser af e-handelen.

For nylig har analysefirmaet The Boston Consulting Group (BCG) gjort status for e-handelen i hele Norden og Europa i to undersøgelser fra januar og februar 2000²³.

Undersøgelserne viser, at USA er længere fremme med e-handelen end noget andet land i verden. E-handelen i USA nåede i 1999 op på euro 36 mia. eller 1,2 procent af den samlede detailhandel i USA²⁴. I Vesteuropa udgjorde e-handel kun ca. 0,4 procent af detailhandelen og kun 10 procent af e-handelen i USA.

Tallene for 1999 tyder imidlertid på, at Vesteuropa så småt haler ind på USA. I 1999 voksede Europas e-handel med 200 procent mod 145 procent i USA. Og den vesteuropæiske vækst ventes at fortsætte i stort set samme gear. I 2000 ventes vækst på 170 procent, og ved udgangen af 2002 ventes Europas e-handel at nå euro 45 mia. – eller tretten gange større end i 1999.

Mens e-handelen stort set udvikler sig på samme måde over hele USA, udvikler den sig imidlertid forskelligt fra land til land i Vesteuropa. I Vesteuropa er der reelt tale om lokale markeder på forskellige udviklingsstadier, mens USA nærmest er et stort integreret marked. Det skyldes især, at de vesteuropæiske lande er noget forskellige på fem områder.

Der er for det første stor forskel på, hvor stor en procentdel af landenes befolkning, der har adgang til Internettet - og derfor har mulighed for at e-handle. Procentdelen topper i de nordiske lande med cirka 36 procent og er lavest i Frankrig og Spanien med henholdsvis 16 og 18 procent.

For det andet dækker de vesteuropæiske gennemsnit på 0,4 for e-handel i procent af den samlede detailhandel over stor variation. Sverige topper med en e-handel på ca. 0,7 procent af den totale detailhandel. Frankrig, Italien og Spanien/Portugal ligger i bunden med ca. 0,1 procent.

²³ The Boston Consulting Group "On-line Retailing in the Nordic Countries", januar 2000, og "The Race for On-line Riches", februar 2000.

²⁴ Jf. The Boston Consulting Group.

Den gennemsnitlige e-handelsvækst på 200 procent dækker for det tredje over en markant variation mellem landene i Vesteuropa. I 1999 voksede e-handelen langsomt i Schweiz med 110 procent og i Italien med 145 procent. I den modsatte ende af spektret lå Belgien med en vækst på mere end 400 procent og UK med en vækst på 280 procent.

Det koster for det fjerde heller ikke det samme at være på Internettet over hele Vesteuropa. Prisen i de dyreste lande ligger op mod 100 procent højere end prisen i de billigste lande. Og den gennemsnitlige pris i Vesteuropa er mere end dobbelt så høj som prisen i USA.

Endelig betaler europæerne for det femte generelt på forskellige måder, når de e-handler. Tyskland og de nordiske lande bruger ikke betalingskort i nær samme grad som briterne. I UK betaler man med betalingskort i mere 90 procent af alle e-handler.

7.4 Den danske e-handel i omfang og udvikling

Det præcise omfang af den danske e-handel er usikkert, men Danmark synes at være kommet sent i gang med e-handelen i forhold til Vesteuropa – og især USA. E-handel har endnu ikke ændret danskernes handelsvaner, men på nogle få områder udgør den efterhånden en ret pæn del af den samlede detailhandel.

En rapport fra analysefirmaet IDC Nordic fra januar 1999 illustrerede baggrunden for bekymringen for den danske e-handel op til ændringen af betalingskortloven i april 1999. Danmark lå pænt placeret, når man så på andelen af befolkningen, som var på Internettet. Men vi lå næsten helt i bund med andelen af e-handlende internetbrugere, jf. tabel 7.1.

Tabel 7.1 Privat e-handel, primo 1999

Primo 1999	Danmark	Norge	Sverige	Vest-Europa-16¹	Danmarks placering blandt Vest-Europa-16
Andel af befolkningen, som er internetbrugere ²	0,22	0,23	0,28	0,11	4
Andel af internetbrugere, der e-handler	0,12	0,15	0,16	0,17	15

1) Finland, Norge, Sverige, Danmark, Holland, UK, Schweiz, Tyskland, Østrig, Irland, Belgien, Frankrig, Italien, Spanien, Portugal og Grækenland.

2) En internetbruger er defineret som en privat person, der har været på Internettet inden for 3 mdr. (ekskl. brug af e-post).

Kilde: "Status for elektronisk handel i Danmark ultimo 1998", notat fra Forskningsministeriet, januar 1999.

Flere andre undersøgelser har siden bekræftet, at den danske e-handel endnu kun er marginal og mindre end i flere andre lande. Men nyere undersøgelser tyder også på, at Danmark er ved at hale ind på nogle lande, når det gælder e-handelens udbredelse.

I februar 2000 kom undersøgelsen *Danske virksomheders brug af informationsteknologi 1999*, som er lavet i samarbejde mellem Forskningsministeriet og Danmarks Statistik²⁵.

Undersøgelsen viser, at 22 pct. af de danske virksomheder med adgang til Internettet havde prøvet at modtage ordrer via Internettet i 1999. Men kun i halvdelen af disse virksomheder kom omsætningen fra Internettet op på mindst 1 procent af virksomhedens samlede omsætning. Og blandt disse virksomheder udgjorde omsætningen fra Internettet typisk under 5 procent af den samlede omsætning.

Men år 2000 er måske året, hvor den danske e-handel accelererer. For undersøgelsen viser også, at 43 procent af de danske virksomheder med adgang til Internettet regner med at have prøvet at modtage ordrer via Internettet, når år 2000 er gået. Og 22 procent regner med, at omsætningen fra Internettet når op over 1 procent af virksomhedens samlede omsætning i år 2000, jf. tabel 7.2.

²⁵ Selve undersøgelsen blev gennemført i oktober 1999 som en frivillig spørgeskemabaseret stikprøve blandt hovedparten af brancherne i private byerhverv. 2.440 virksomheder med mindst 10 ansatte indgår i undersøgelsen, hvilket svarer til en besvarelsesprocent på 61 pct. Besvarelserne repræsenterer i sig selv 36 pct. af Danmarks samlede beskæftigelse i de private byerhverv. Se www.dst.dk eller www.fsk.dk.

Tabel 7.2 Andel af virksomhedens omsætning fra ordrer via Internettet¹⁾

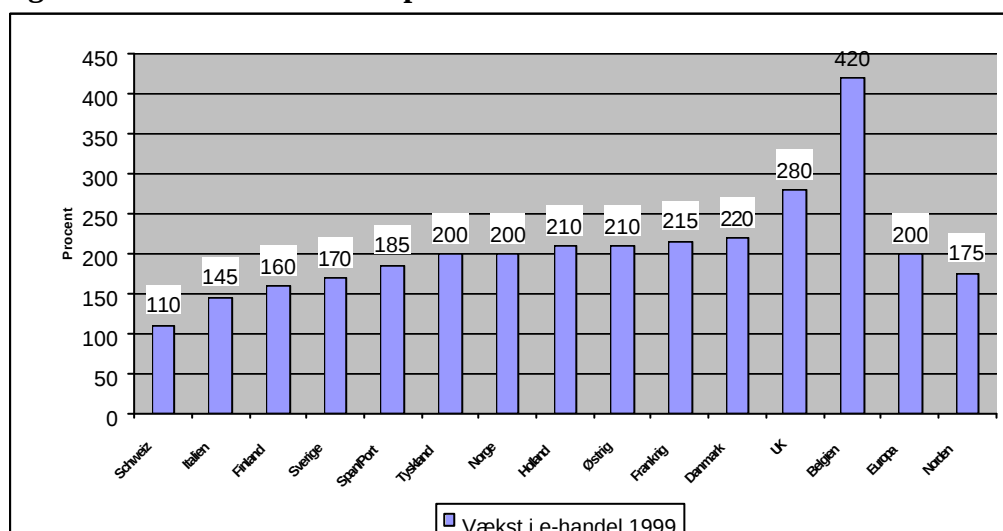
	Mindst 1 pct. af omsætning	Under 1 pct. af omsætning	Ved ikke ²⁾	I alt
1999	11 procent	74 procent	14 procent	100 procent
2000	22 procent	52 procent	26 procent	100 procent

1) 2.229 virksomheder med adgang til Internettet er spurgt. Tallene for 2000 viser virksomhederne forventning.

2) "Under 1 pct." er inkl. virksomheder uden hjemmeside.

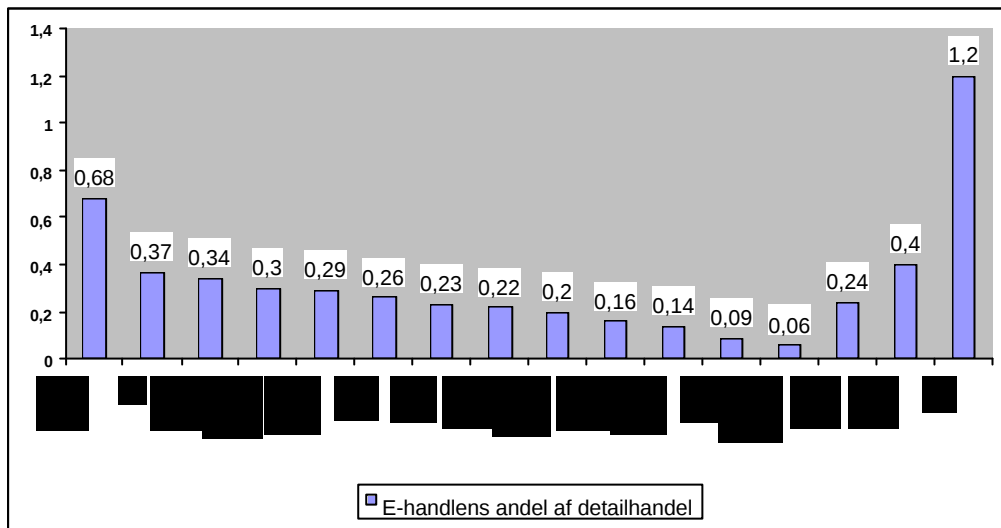
Samtidig viser BCG's analyse, at e-handlen i 1999 voksede lidt hurtigere i Danmark end i både Europa under et og Norden, jf. figur 7.3. Den voksede mest i Belgien, hvor væksten lå på hele 420 procent, og mindst i Italien med 145 procent. Og Danmark lå med en vækst på 220 procent over både Vest-europa og Norden, jf. figur 7.3.

Figur 7.3 Vækst i e-handlen i procent i 1999

Kilde: BCG

I de kommende år venter BCG, at e-handlen vokser endnu mere. De har ingen separat prognose for Danmark, men i år 2000 tror de på en vækst på henholdsvis 170 og 145 procent for Europa og Norden. Og i følge BCG's prognoser er den europæiske e-handel ved udgangen af 2002 vokset til tretten gange 1999-niveauet.

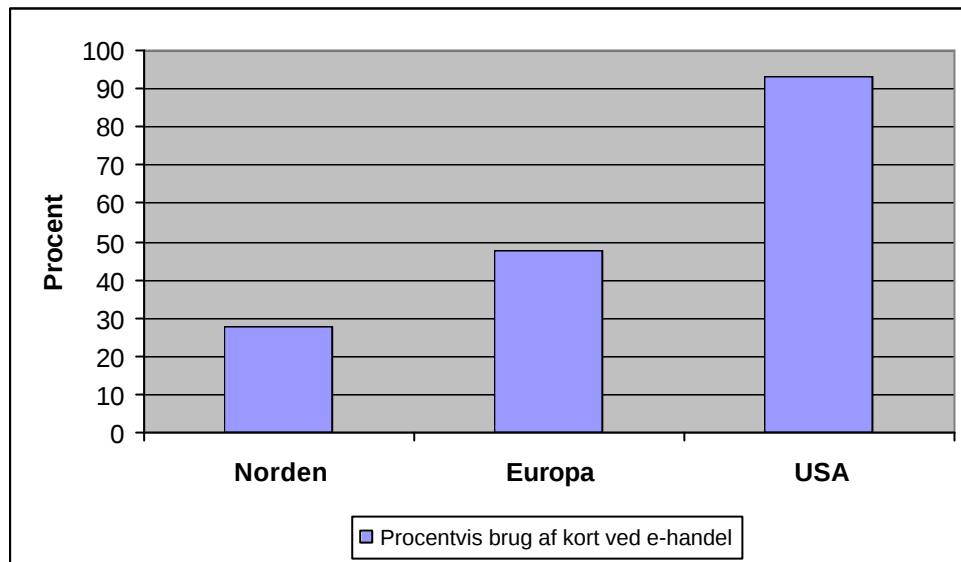
Figur 7.4 E-handelens andel af den samlede detailhandel i 1999

Kilde: BCG

Danmark er imidlertid stadig efter flere andre lande med e-handel. Kun i Belgien, Frankrig, Italien og Spanien/Portugal, udgjorde e-handlen en mindre procentdel af den samlede detailhandel end i Danmark jf. figur 7.4.²⁶

Der er imidlertid stor forskel på, hvor stor indpas e-handlen har vundet på forskellige områder af detailhandlen. BCG's undersøgelse findes kun for Norden under et, men den må dog forventes at tegne et godt billede af situationen i Danmark.

²⁶ Usikkerheden ved BCG's materiale kan navnlig have betydning ved tværgående sammenligninger som i figur 7.4.

Figur 7.6 Brug af betalingskort ved e-handel

Kilde: BCG

I Europa lå UK på niveau med USA med brug af betalingskort ved e-handel. I Frankrig og Italien var tallet 70-75 procent. Mens Norden og Tyskland lå helt i bund med under 30 procent af alle e-handler betalt med betalingskort. Størsteparten af de danske e-handler blev betalt pr. efterkrav eller postanvisning.

At Danmark ligger så lavt, når det gælder brug af betalingskort ved e-handel, skyldes til dels, at det som nævnt, først blev muligt at få indløst kortbetalinger ved e-handel gennem danske kortindlødere fra april 1999. Og udviklingen i antallet af e-handelstransaktioner hos PBS, som er den største danske indløser af kortbetalinger ved e-handel, kan antyde, at danskerne i stigende grad bruger betalingskort til e-handel. Fra d. 9. april 1999, hvor PBS tegnede de første indløsningsaftaler med danske internetforretninger, og indtil den 29. februar 2000 havde PBS indløst 153.781 kortbetalinger i danske internetforretninger, jf. tabel 7.3. Og antallet af kortbetalinger er steget måned for måned fra 8.069 i april 1999 til 26.552 i februar 2000 eller lidt mindre end 230 procent²⁷.

Af de 153.781 kortbetalinger tegnede Dankort og Visa/Dankort sig for 131.526 eller 85 procent. De sidste 15 procent var kortbetalinger med internationale kort. Dette mønster er konstant fra måned til måned, jf. tabel 7.3.

²⁷ Dog faldt antallet fra april til juni 1999. Men det hænger sammen, at der i april tallet er 4.496 kortbetalinger fra 18.-26. april i forbindelse med en landsindsamling til støtte for flygtninge fra Kosovo.

Tabel 7.3 Antal kortbetalinger gennem PBS i danske internetforretninger fra april 1999-januar 2000

	Dankort & Visa/Dankort	Internationale kort: Visa, Eurocard & MasterCard	I alt
April:	7.543	526	8.069
Maj:	5.843	664	6.507
Juni:	4.934	598	5.532
Juli:	5.300	642	5.942
August:	6.174	913	7.087
September:	7.335	1.197	8.532
Oktober:	13.517	1.824	15.341
November:	17.570	3.655	21.225
December:	19.472	4.752	24.224
Januar:	21.029	3.741	24.770
Februar	22.809	3.743	26.552
I alt	131.526	22.255	153.781

Kilde: www.pbs.dk

PBS havde pr. 29. februar aftaler med 940 forretninger på Internettet, jf. tabel 7.4. Af disse havde 615 kun tegnet aftale med PBS om Dankort og Visa/Dankort. De sidste 325 havde også tegnet aftale om internationale kort, jf. tabel 7.4. Derudover havde Diners Club tegnet aftaler om indløsning af kortbetalinger med på 59 internetforretninger, jf. tabel 7.4.

Tabel 7.4 Antal danske internetforretninger, der modtager betalingskort

Indløser	Betalingskort	Antal forretninger
PBS	Dankort og Visa/Dankort	615
	Dankort, Visa/Dankort og internationale kort	325
	Total	940
Diners Club	Diners Club kort	59

Diners Club tilbyder kun kortbetalinger med SSL-sikkerhedsstandarden. Hos PBS, som også tilbyder SET, var SSL imidlertid også lang den mest foretrukne sikkerhedsstandard, jf. tabel 7.5. Af de 940 internetforretninger, som pr. 29. februar 2000 var registeret hos PBS, havde 852 (90 procent) alene tegnet aftale for SSL, 6 forretninger (1 procent) havde valgt en aftale kun for SET, og de sidste 82 (9 procent) havde en aftale for både SET og SSL.

Tabel 7.5 Antal danske internetforretninger med SET- og SSL-aftaler

	PBS	Diners Club¹⁾
SET	6	-
SSL	852	59
SSL og SET	82	-
Forretninger i alt	940	59

1) Diners Club tilbyder ikke SET.

7.6 Priser og vilkår for den danske e-handel med betalingskort

En beskrivelse af priser og vilkår for e-handel i Danmark er det samme som en beskrivelse af PBS' og Diners Clubs vilkår og priser for e-handel. De er nemlig de eneste i Danmark, der udbyder indløsning af kortbetalinger ved e-handel på Internettet.

Den væsentligste generelle forskel på priser og vilkår for e-handel og traditionel fysisk handel i Danmark er, at både kortudsteder og betalingsmodtager (forretningen) betaler for det, når en forbruger betaler med betalingskort ved e-handel. I den fysiske verden betaler forretningen kun for internationale kort.

Både hos PBS og Diners Club består forretningens (betalingsmodtagers) betaling ved e-handel af tre dele: En tilslutnings- eller oprettelsesafgift, et abonnement og en transaktionsafgift.

Oprettelsesafgift

Oprettelsesafgiften betales af alle forretninger, når de tilmelder sig som forretning på Internettet hos enten PBS eller Diners Club. Hos PBS ligger oprettelsesafgiften på kr. 250 pr. aftale (SET og SSL), hvis forretningen bruger et web-hotell, og kr. 1.250 pr. aftale, hvis den bruger en software og internet-server, som er certificeret af PBS. Hertil kommer en certificeringsafgift på kr. 15.000, hvis forretningen vælger at udvikle sit software selv. Hos Diners Club udgør oprettelsesafgiften kr. 250 for alle.

Abonnement

Det årlige abonnement til PBS er som hovedregel kr. 1.000 pr. aftale. Men indgår forretningen samtidig flere aftaler med PBS, får den rabat, jf. tabel 7.6. Hos Diners Club ligger det årlige abonnement på kr. 1.200, jf. tabel 7.6.

Tabel 7.6 Internetforretningers årlige abonnementsafgift for internetbetalinger

Indløser	Betalingskort	SET	SSL	Både SET og SSL
PBS	Kun Dankort og Visa/Dankort	1.000	1.000	1.500
	Kun internationale kort	1.000	1.000	1.500
	Både Dankort, Visa/Dankort og internationale kort	1.500	1.500	2.500
Diners Club ¹⁾	Diners Club-kort	-	1.200	-

1) Diners Club tilbyder ikke SET.

Kilde: www.pbs.dk.

Transaktionsafgift

Hos PBS kan transaktionsafgiften ved e-handel afhænge af to forhold vedrørende selve kortbetalingen. For det første om kortbetalingen sker med Dankort og Visa/Dankort, danske Eurocard og MasterCard eller andre internationale betalingskort. For det andet om kortbetalingen sker med brug af SET eller SSL.

For Dankort kræver PBS ved e-handel en transaktionsafgift på kr. 1,95, uanset beløbets størrelse. Hertil kommer en risikopræmie på 0,15 procent af købsbeløbet, hvis transaktionen sker med SSL, jf. tabel 7.7.

For danske Eurocard og MasterCard tager PBS en transaktionsafgift på 1,25 procent af købsbeløbet, dog mindst kr. 1,95. For kortbetalinger med udenlandske kort ligger afgiften på op til 5,75 procent af beløbet. Igen dog mindst kr. 1,95, jf. tabel 7.7.

Hos Diners Club afhænger transaktionsafgiften kun af, om Diners Club-kortet er dansk eller udenlandsk, jf. tabel 7.7. For internetbetalinger med danske Diners Club-kort er transaktionsafgiften 1,95 procent af beløbet, dog mindst kr. 1,95. For udenlandske Diners Club-kort er den på 5,75 procent af beløbet, dog igen mindst kr. 1,95.

**Tabel 7.7 Internetforretningers transaktionsafgift
for kortbetalinger på Internettet**

	PBS			Diners Club ¹⁾	
	Dankort og Visa/ Dankort	Dansk Master- Card og Euro- card	Uden- landsk kort	Dansk kort	Uden- landsk kort
SSL	Kr.1,95 + 0,15 pro- cent	1,25 pro- cent, mindst kr. 1,95	Op til 5,75 procent, mindst kr. 1,95	1,25 pro- cent, mindst kr. 1,95	5,75 pro- cent, mindst kr. 1,95
SET	Kr. 1,95	1,25 pro- cent, mindst kr. 1,95	Op til 5,75 procent, mindst kr.1,95	-	-

1) Diners Club tilbyder ikke SET.

Kilde: www.pbs.dk.

Kapitel 8 Tilsyn og praksis efter betalingskortlovens §§ 20 og 20 a

Konkurrencestyrelsen administrerer og fører tilsyn med §§ 20 og 20 a²⁸. Det vil sige, at Konkurrencestyrelsen bl.a. giver fortolkningsbidrag til, hvordan bestemmelserne skal forstås og overholdes. Hvis aktørerne på markedet tager urimelige gebyrer og avancer, kan Konkurrencestyrelsen gribe ind.

Et sådant indgreb kan bestå i, at en virksomhed får påbud om ikke at opkræve gebyrer over en vis størrelse. Et påbud kan også være, at virksomheden skal bruge bestemte kalkulationsregler ved beregning af priser og avancer. Ved vurderingen af, om et gebyr er urimeligt, skal der tages udgangspunkt i, hvad der ville være tilfældet under virksom konkurrence.

8.1 Gebyrerne ved e-handel

Siden betalingskortloven blev ændret, har Konkurrencestyrelsen løbende ført tilsyn med de gebyrer, der opkræves ved handel på Internettet. PBS opkræver gebyr hos forretningerne, når forbrugeren betaler med Dankort eller andre betalingskort på Internettet.

For hver e-handel opkræver PBS 1,95 kr. + 0,15% af transaktionsbeløbets størrelse. Det er udgiften for forretningen for at få indløst kundens betaling. Forretninger, der investerer i det særlige sikkerhedssystem, SET (Secure Electronic Transaction) slipper dog for at betale risikotillægget på de 0,15%. Det skyldes, at PBS vurderer, at SET-systemet reducerer risikoen for tab væsentligt og dermed sparer omkostninger.²⁹

Boks 8.1 Ansvar for tab ved betaling med betalingskort

Betalingskortloven bestemmer, at forbrugernes ansvar for tab ved brug af betalingskort som hovedregel er begrænset til 1.200 kr., når den til kortet hørende personlige kode er anvendt, medmindre forbrugeren har handlet i strid med anvisningerne for brug af kortet, f.eks. overladt PIN-koden til andre

²⁸ Bestemmelserne er optrykt i et bilag til rapporten.

²⁹ Anvendelse af SET gør det muligt at kontrollere både købers og sælgers identitet i en e-handel, jf. kapitel 7.2.

Forretningen har et ubegrænset ansvar, hvis den vidste eller burde vide, at brugeren var uberettiget til at bruge kortet.

Ved ændringen af betalingskortloven i april 1999 blev der skabt adgang til, at betalingsmodtager og indløser aftaler fordelingen af eventuelle tab konkret

I den traditionelle handel identificeres kortholder (forbrugeren) ved sin PIN-kode eller ved underskrift. Ved e-handel kan man ikke bruge nogen af disse metoder til at checke kortholders identitet. Samtidig er det også lettere at starte som internetforretning end som butik med fast forretningssted. En internetforretning kan også lettere forsvinde.

Hvis kortholderen fx klager til PBS, fordi kortholder ikke har gennemført transaktionen, vil PBS efter lovens regler skulle tilbageføre beløbet til forbrugers konto, mens sagen undersøges. Kan PBS ikke få dækning hos forretningen, f.eks. fordi den er lukket, vil selskabet lide et tab.

SET-systemet kunne hindre misbrug på nettet på samme måde, som en PIN-kode eller en underskrift kan i den traditionelle handel. Indtil udgangen af februar 2000 var der dog ikke konstateret nogen tab for e-handel til PBS. I den fysiske handel har PBS i øvrigt kun oplevet meget små tab, men der har været et betydelig antal indsigelser. For de internationale kort er der samlet tale om 11.000 indsigelser for kort baseret på SSL.

Forbrugeren har dog i realiteten ingen frist for indsigelser mod betalingen. Derfor kan der stadig blive rejst sager - også for perioden indtil marts. Det har ikke været muligt at indhente konkrete oplysninger om andre kortelskabers tab ved internethandel.³⁰ PBS vil kunne påvirke risikoen for tab ved at skærpe den individuelle kreditvurdering af forretninger, der bliver oprettet på nettet. Hvor der er en stor risiko, kan de kræve ekstra sikkerhed af forretningen.

Hvis det viser sig, at PBS fortsat ikke konstaterer nogen tab ved e-handel - eller at risikoen ved e-handel kun er en lille smule større end ved fysisk handel - vil der være grundlag for at sætte gebyret på 0,15% ned.

8.2 Diners Club's klage over PBS' priser

I Danmark er det kortudsteder, der bærer driftsomkostningerne ved betalingskortsystemet. Dette er historisk betinget og hænger sammen med betalingskortlovens regler og den måde, som Dankortet blev indført på. De pengeinstitutbaserede kortudstedere betaler til PBS for at få transaktionen ind-

³⁰ En amerikansk undersøgelse har dog vist, at der er svindel i op mod 10% af internethandlerne i USA, jf. kapitel 4.2.

løst. Pengeinstitutternes omkostninger til indløsning er nærmere omtalt i kapitel 5. Øvrige kortudstedere/kortindløsere betaler for brug af terminalinfrastrukturen.

PBS har indgået individuelle prisaftaler for brug af terminalinfrastrukturen med udstedere af andre kort end Dankortet. Også blandt gruppen af udstedere af internationale kort er der indgået aftaler. En enkelt kortudsteder har valgt at lade PBS forestå hele indløsningsprocessen. De andre køber enkelttydelser hos PBS. De foretager derefter selv indløsning af kortene. Gebyrerne varierer alt efter, hvilke ydelser de modtager. Kortudstedere af andre kort end Dankortet betaler typisk et højere gennemsnitligt indløsningsgebyr end de dankortudstedende pengeinstitutter.

PBS har anmeldt de forskellige prismodeller til Konkurrencestyrelsen, men styrelsen har endnu ikke afgjort, om de overholder konkurrencelovens bestemmelser. Den vurdering vil bl.a. omfatte, om det er lovligt, at PBS kræver et højere gennemsnitlig indløsningsgebyr for andre kortbetalinger end dankortbetalinger.

Diners Club Danmark A/S har klaget til Konkurrencestyrelsen over de priser, som Diners Club skal betale til PBS for brug af terminalinfrastrukturen. Denne klage behandler styrelsen sammen med de anmeldte aftalekomplekser. Diners Club er en af de kortudstedere, der kun benytter en del af infrastrukturen. De indløser bl.a. selv kortbetalingerne. Diners er derfor ikke egentlig deltager i dankortsystemet på samme måde, som pengeinstitutterne er.

Diners Club mener, at de betaler et urimelig højt gebyr i forhold til, hvad pengeinstitutterne betaler for dankorttransaktioner. Det er Diners Club's holdning, at de betaler for en række ydelser, som de ikke køber af PBS. De er også med til løbende at betale for selve investeringen i dankortinfrastrukturen, selv om de allerede har betalt for det ved tilslutning til systemet.

Siden Diners Club blev tilsluttet infrastrukturen i 1986 er Diners Club's transaktionsafgift ifølge selskabet gået op, mens prisen på dankorttransaktioner er gået ned. I 1999 indledte Diners Club derfor forhandlinger med PBS om en tilsvarende nedsættelse. Resultatet blev, at PBS tilbød Diners Club en mindre nedsættelse og en rabat på 10%. Dette var ikke tilfredsstillende for Diners Club.

Styrelsens undersøgelser omfatter dels en vurdering af Diners Club's afgifter i forhold til andre kortudstedere og dels en samlet gennemgang af PBS' tarifstruktur, jf. kapitel 5. I denne forbindelse vil det blive vurderet, om forholdet mellem de faste afgifter (tilslutningsafgifter og abonnement) og transaktionsafgiften er rimelig.

8.3 Forbrugerrådets klage over opkrævning af gebyr ved taxikørsel

Konkurrencestyrelsen modtog i januar en klage fra Forbrugerrådet over tre taxiselskaber. De opkrævede et gebyr på 5 kr., når forbrugeren brugte Dankort ved betaling i taxier.

Betalingskortlovens § 20 bestemmer, at en betalingsmodtager (fx taxivognmand) må opkræve gebyr af en kunde, der betaler med et betalingskort. Gebyret må dog ikke overstige det beløb, som forretningen betaler til udstederen af kortet (dvs. pengeinstituttet). Og den nuværende retstilstand er, at kortudstedere kun må kræve gebyr af forretninger ved e-handel.

På denne baggrund fastslog Konkurrencestyrelsen, at taxivognmændenes gebyrer ved betaling med bl.a. Dankort ikke lovligt kan opkræves. Der er nemlig ikke tale om et gebyr, som de selv skal betale. Taxivognmændene i de tre selskaber blev derfor pålagt at ophøre med at kræve gebyr, og Dansk Taxi Forbund blev bedt om at orientere sine medlemmer.

Betalingskortlovens § 20 a bestemmer, at der ved fastsættelse af gebyrer ikke må anvendes urimelige priser og avancer. Et gebyr er urimeligt, når det er højere end, hvad der ville være tilfældet under virksom konkurrence.

På et marked med virksom konkurrence ville opkrævningen af et gebyr kun kunne praktiseres, hvis det var forbundet med særlige omkostninger at tilbyde kortbetaling. Konkurrencen ved betaling i taxaer er ikke fri. Erhvervet som taxivognmand er lovreguleret. Man skal have bevilling som taxivognmand. Den udstedes af kommunalbestyrelsen, som også fastsætter maksimalpriser og særlige tillæg for taxikørsel. Taxivognmændene begrundede gebyret med, at de havde omkostninger til investering i elektroniske taxametre. Læseren til betalingskort er en integreret del af taxametrene. Dertil kom omkostninger til bogholderi og administration for betalingskort.

Investeringerne i elektroniske taxametre kan ikke begrunde et særskilt gebyr. Disse taxametre – der kan sammenholdes med butikernes elektroniske kasseterminaler – præsterer en række andre ydelser samtidig. Den ekstra funktion, der knytter sig til elektronisk kortbetaling, kan ikke tillægges væsentlig betydning. I butikkerne er alle udgifter til kasseterminaler indregnet i de generelle priser.

Vognmanden kan altid vælge alternativt at bruge en fluesmækker. Konkurrencestyrelsens beregninger viste, at modtagelse af Dankort ved brug af fluesmækker koster ca. 1,50-2,00 kr. Heri indgår udgifter til køb af notaer, sumbilag, porto, administrativ håndtering m.v. Udgifterne ved elektronisk modtagelse af betalingskort er væsentlig lavere. De udgør ca. 0,75-1,00 kr. pr. betaling, når der ses bort fra udgifter til kortlæser, som er en integreret del af systemet. I udgiften på 0,75-1,00 kr. indgår håndteringsomkostninger og administration. Ved kontantbetaling og ved betaling med taxachecks er

disse omkostninger indregnet i de generelle priser. Ved disse to betalingsmetoder er der imidlertid ikke beregninger over, hvor store disse omkostninger er.

Til sammenligning kan imidlertid oplyses, at det svenske Handels Uredningsinstitut har undersøgt håndterings- og administrationsomkostninger ved forskellige betalingsmetoder i detailhandelen. Undersøgelsen viser, at modtagelse af betalingskort koster DKK 0,90, kontantbetaling koster DKK 1,15 og betaling med check koster DKK 4,08 pr. transaktion at håndtere og administrere.³¹

Samlet viser dette, at det ikke er godtgjort, at der foreligger ekstraomkostninger ved betaling med betalingskort i forhold til andre betalingsformer i den konkrete sag. På den baggrund ville der ikke kunne opkræves et særskilt gebyr på 5 kr., hvis gebyropkrævningen ellers var lovlig.

³¹ Undersøgelsen er refereret i Konkurrence på bankmarknaden, Konkurrenceverket, 1999.

Kapitel 9 Vurdering af lovændringen

9.1 Markedsudviklingen

Betalingskortmarkedet for den fysiske handel er ikke ændret væsentligt, siden betalingskortloven blev ændret i april 1999.

Der er ikke kommet nye væsentlige udbydere af betalingskort på markedet. Frem for alt er der ikke kommet nye udbydere af debetkort. Dankortet er fortsat det eneste debetkort.

Der har heller ikke vist sig nye potentielle indlødere af betalingskort. PBS er fortsat den eneste indløser af Dankortet. Ifølge Finansrådet drøfter pengeinstitutterne for tiden, hvordan dette forhold kan ændres. Resultatet af disse drøftelser foreligger ikke på nuværende tidspunkt.

Efter lovændringen er der begyndt en udvikling af den ikke-fysiske handel. PBS har indgået knap 1.000 aftaler om indløsning af betalingskort på Internettet. 2/3 af aftalerne vedrører Dankort og Visa/Dankort. Resten vedrører de internationale kort.

Betaling med kort udgør endnu kun en mindre del af e-handelen i Danmark, ca. 25%. Men brugen af betalingskort er i stærk vækst. Fra april 1999 til i dag er der tale om en stigning på over 200 %.

E-handelen stiger stærkt i de fleste lande. Den danske e-handel er endnu kun marginal og mindre end i flere andre lande. Men væksten synes at være lidt større i Danmark end i andre lande.

Man må derfor sige, at lovændringen har opfyldt ønsket om at fremme e-handelen.

9.2 Betingelserne i betalingskortloven

Det fremgår af bemærkningerne til lovforslaget om ændring af betalingskortloven, at det er hensigten at sikre, at lovens § 20, stk. 1, ophæves. Det skal ske med virkning fra 1. januar 2002, hvis der inden den 1. november 2001 er skabt fulde forudsætninger for reel konkurrence på markedet for betalingskort.

Efter lovbemærkningerne skal fire forudsætninger være til stede:

1) Der skal være en flerhed af udstedere af betalingskort, herunder skal flere udstedere uafhængigt af hinanden udstede debetkort.

Der er i dag en flerhed af udstedere af betalingskort. En række kreditkort udstedes dels af forskellige pengeinstitutter og finansselskaber mv. dels af benzinselskaber og detailhandelen i øvrigt. Hertil kommer en række internationale kreditkort. Desuden udsteder næsten samtlige danske pengeinstitutter Dankort.

Dankortet er - når man ser bort fra de rene hævekort - det eneste debetkort på det danske marked. PBS ejer rettighederne til Dankortet. Pengeinstitutterne udsteder Dankort på grundlag af en licens fra PBS, der fastsætter regler om tekniske specifikationer, garanti grænser og anvendelse af Dankort-logoet mv. Den forretningsmæssige anvendelse af Dankort, herunder navnlig prissætningen i forhold til kunderne, fastsættes imidlertid af de enkelte pengeinstitutter, der er indbyrdes uafhængige virksomheder. Der er derfor flere udstedere, der uafhængigt af hinanden udsteder debetkort.

Den første forudsætning er dermed opfyldt på nuværende tidspunkt.

2) Der skal være en flerhed af udbydere, der kan indgå aftaler om indløsning, herunder en flerhed af pengeinstitutter, der tilbyder betalingsmodtagere indløsning af betalingskort, herunder Dankortet.

PBS er i dag fortsat den eneste, der indløser dankortbetalinger for betalingsmodtagerne. De tilsluttede pengeinstitutter har i dag ikke mulighed for at tilbyde indløsning af dankortbetalinger.

En række udstedere af kreditkort indgår tillige indløsningsaftaler med betalingsmodtagerne. Men det sker kun for så vidt angår betalinger med det pågældende kreditkort selv og ikke andre betalingskort.

Ifølge Finansrådet drøfter pengeinstitutterne for tiden den fremtidige struktur på betalingskortmarkedet. Heri indgår overvejelser om, hvordan en flerhed af pengeinstitutter skal kunne tilbyde indløsning af bl.a. dankortbetalinger. Finansrådet forventer, at resultatet af disse drøftelser vil foreligge i løbet af foråret 2000.

Den anden forudsætning er dermed ikke opfyldt på nuværende tidspunkt..

3) Der må ikke være tekniske krav fra dankortindløsere, der hindrer, at betalingsmodtagers dankortterminal kan anvendes i forbindelse med gennemførelse af transaktioner med andre betalingskort, som opfylder internationale standarder, fx detailhandelskort og kreditkort.

Tekniske krav af den art findes ikke i dag. En række kreditkort udstedt af f.eks. benzinselskaber og de internationaler betalingskortsystemer kan allerede i dag anvendes til betaling i dankortterminalerne. PBS indsamler disse transaktioner og fordeler dem til de respektive kortselskaber.

Den tredje forudsætning er dermed opfyldt på nuværende tidspunkt.

4) Der må ikke være tekniske krav fra dankortindløserne, der hindrer, at betalingsmodtagers dankortterminal kan kobles op på andre indløser/operatører end pengeinstitutter eller PBS.

I dag kan alene underskriftbaserede teleterminaler kommunikere med andre indløserne end PBS og pengeinstitutter. For så vidt angår PIN-terminaler stiller PBS i dag af sikkerhedsmæssige årsager krav, der fører til, at de kun kan kommunikere med én indløser, dvs. PBS.

Den fjerde forudsætning er dermed ikke opfyldt på nuværende tidspunkt.

9.3 Beføjelserne i betalingskortloven

Det følger af betalingskortlovens § 20, stk. 1, at det kun er tilladt at kræve gebyrer af betalingsmodtager ved ikke-fysisk handel. Ved fysisk handel er det forbudt.

Ifølge § 20, stk. 3, kan betalingsmodtager kræve gebyr hos kortholder. Gebyret må ikke overstige det gebyr, som betalingsmodtageren selv skal betale. Det betyder, at der kun kan kræves gebyr af kortholderen ved ikke-fysisk handel.

Efter § 20 a, stk. 1, må der ved fastsættelsen af gebyrer ikke anvendes urimelige priser og avancer. Dvs. priser og avancer, der er højere, end det ville være tilfældet under virksom konkurrence.

Konkurrencestyrelsen kan i medfør af § 20 a, stk. 2, udstede påbud, hvis stk. 1 bliver overtrådt. Et påbud kan gå ud på, at angivne priser eller avancer ikke må overskrides. Det kan også være påbud om, at bestemte kalkulationsregler skal anvendes.

Der er derimod ikke hjemmel til at udstede påbud ved en overtrædelse af § 20. En overtrædelse heraf kan alene indbringes for domstolene med krav om bøde, jf. § 30 a.

De nye bestemmelser i §§ 20 og 20 a har kun været brugt i et enkelt tilfælde. Det var i sagen om taxivognmændenes praksis med at opkræve et gebyr på 5 kr., når kunderne betaler med Dankort.

Dette gebyr blev anset for at være i strid med § 20, stk. 3. Samtidig blev gebyret også vurderet til at være urimeligt og dermed i strid med § 20 a, stk. 1. Konkurrencestyrelsen kunne derfor udstede påbud i medfør af § 20 a, stk. 2, om at gebyret skulle ophøre.

Hvis der i den konkrete sag kun havde været tale om en overtrædelse af § 20, havde Konkurrencestyrelsen ikke kunnet udstede et påbud om at overtrædelsen skulle ophøre. Styrelsen ville alene kunne oversende sagen til anklagemyndigheden med henblik på rejsning af en straffesag.

Sagen viser, at der kan være behov for hjemmel til Konkurrencestyrelsen til at udstede påbud også ved en isoleret overtrædelse af § 20, der ikke samtidig er en overtrædelse af § 20 a. En sådan hjemmel kan sikre, at gebyrbestemmelserne i § 20 kan håndhæves mindst lige så effektivt som forbudet mod urimelige priser og avancer i § 20 a. Påbudet skulle kunne indbringes for Konkurrenceankenævnet på samme måde som påbud efter § 20 a, stk. 2, jf. betalingskortloven 27, stk. 2.

BILAG

Betalingskortloven §§ 20 og 20 a

§ 20. Kortudsteders omkostninger ved drift af betalingssystemet kan ikke pålægges betalingsmodtager, hvis afviklingen af en betalingstransaktion

- 1) forudsætter fysisk tilstedeværelse af kortindehaver og betalingsmodtager, og
- 2) sker ved fysisk brug af et betalingskort, der ikke er forudbetalt, samtidig med at kortindehaver anvender underskrift, hemmelig personlig kode eller tilsvarende sikker identifikation.

Stk. 2. Opkræver kortudsteder gebyr fra kortindehaveren for kortindehaverens brug af betalingskort, skal gebyret fastsættes uafhængigt af betalingsmodtagerens forhold.

Stk. 3. Betalingsmodtager kan opkræve gebyr for betalingstransaktionen hos kortindehaver, når kortindehaveren betaler med et betalingskort. Gebyrets størrelse må ikke overstige betalingsmodtagers gebyr for betalingstransaktionen til kortudsteder.

Stk. 4. Opkræver betalingsmodtager gebyr hos kortindehaver for brug af betalingskort, skal betalingsmodtager forud for aftalens indgåelse på tydelig måde oplyse kortindehaver om, hvilke gebyrer der opkræves.

§ 20 a. Ved fastsættelse af gebyrer m.v. i forbindelse med gennemførelse af betalingstransaktionen må der ikke anvendes urimelige priser og avancer. Ved urimelige priser og avancer forstås priser og avancer, der er højere, end hvad der ville være tilfældet under virksom konkurrence.

Stk. 2. Konkurrencestyrelsen kan udstede de fornødne påbud, herunder påbud om

- 1) at angivne priser og avancer ikke må overskrides, eller
- 2) at der ved beregningen af priser og avancer skal anvendes bestemte kalkulationsregler.

Panelets kommissorium

I medfør af lov om ændring af betalingskortloven³² nedsættes der et rådgivende panel, der har til opgave at vurdere konkurrenceforholdene på markedet for betalingsformidling.

Panelet har til opgave at:

- følge udviklingen på betalingskortmarkedet,
- vurdere effekten af foretagne indgreb efter betalingskortloven,
- stille forslag om eventuelle ændringer eller forbedringer,
- evaluere Konkurrencestyrelsens årlige rapport til erhvervsministeren, og
- give sin vurdering af, om forudsætningerne for fuld og reel konkurrence er til stede.

Det følger af lovbemærkningerne, at de fulde forudsætninger for reel konkurrence er følgende:

- *Der skal være en flerhed af udstedere af betalingskort, herunder skal flere udstedere uafhængigt af hinanden udstede debetkort.*
- *Der skal være en flerhed af udbydere, der kan indgå aftaler, der tilbyder betalingsmodtagere indløsning af betalingskort, herunder Dankort.*
- *Der må ikke være tekniske krav fra Dankort-indløserne, der hindrer, at betalingsmodtagers Dankort-terminal kan anvendes i forbindelse med gennemførelse af transaktioner med andre betalingskort, som opfylder internationale standarder, fx detailhandels- kort og kreditkort.*
- *Der må ikke være tekniske krav fra Dankort-indløserne, der hindrer, at betalingsmodtagers Dankort-terminal kan kobles op på andre indløser/operatører end pengeinstitutter eller PBS.*

Panelets drøftelser kan bl.a. baseres på udenlandske erfaringer, herunder funktionen af konkurrencen.

³² Lov nr. 217 af 13. april 1999 om ændring af lov om betalingskort m.v.

Panelets hovedopgave er således at give en vurdering af, om de fire forudsætninger for fuld og reel konkurrence er opfyldt. Panelet skal derved bidrage til diskussionen af, om betalingskortlovens § 20 kan ophæves helt, så der bliver adgang til at opkræve gebyrer for betalingstransaktioner i den traditionelle butikshandel

Panelet afgiver sin vurdering af forholdene på betalingskortmarkedet i form af en udtalelse til erhvervsministeren senest den 1. juni 2000 og den 1. juni 2001. Udtalelsen, der afgives i 2001 skal indeholde panelets anbefaling af, hvorvidt § 20 bør ophæves eller ej.

Panelet sammensætning er:

- Forbrugerrådet indstiller 1 deltager.
- Dansk Handel & Service indstiller 1 deltager.
- FDB indstiller 1 deltager.
- De Samvirkende Købmænd indstiller 1 deltager.
- Håndværksrådet indstiller 1 deltager.
- Foreningen for Dansk Internethandel indstiller 1 deltager.
- Finansrådet indstiller 1 deltager.
- PBS indstiller 1 deltager.
- Oliebranchens Fællesrepræsentation indstiller 1 deltager.
- Forbrugerombudsmanden deltager.
- Det danske handelskammer og IT-Brancheforeningen indstiller i fællesskab 1 deltager.
- Formandsskabet varetages af en ekstern økonomisk eller juridisk professor.

Hvad er et chipkort?³³

Definitionen på et chipkort er et plastickort påsat en chip. Det er muligt at lægge forskellige funktioner ind i en chip og derved fastlægge, hvad kortholder kan bruge det til. De første chipkort, fx Danmønt, bygger på simple chips. Disse chips indeholder basalt set en tæller, som registrerer forbruget på kortet og den tilbageværende værdi.

Siden har vi fået mere avancerede chips, som udgør en lille computer med processor og forskellige typer af hukommelser. Kort med sådanne chip kan anvendes til mange flere formål og kaldes også smartcards.

Et chipkort kan indeholde mange flere informationer end de gængse magnettribekort. Med et chipkort har man en lille computer med datalager i tegnebogen. Fremtidens kort bliver et langt mere aktivt kort, hvor man får mulighed for at udføre en række funktioner med ét og samme kort.

Chipkort kan rumme både debet- og kreditkort, småpengekort, loyalitets- og bonuskort, sygesikringskort, kørekort mv. Chipkort eksisterer både som multifunktionskort³⁴ og multiapplikationskort³⁵. Man kan bruge chipkort i fx terminaler, pengeautomater, pc'er og telefoner med indbyggede chipkortlæsere.

Brugere af chipkort kan udføre en række funktioner i relation til informations- og betalingsformidling. Men chippen giver også en større sikkerhed. Den er vanskeligere at kopiere end magnettriben.

Chipkortet kan også rumme en digital signatur til home- og net-banking og SET certifikat til internethandel. Også adgangskoder til kortholders data hos fx pengeinstituttet, kreditforeningen m.v. kan ligge i en chip. I dag er certifikater og data for digitale signaturer oftest lagret i pc'en. De er derfor ikke mobile. Chipkortet gør certifikater og digitale signaturer mobile og kan dermed følge kortholderen.

³³ Bilaget er udarbejdet i samarbejde med PBS.

³⁴ Chipkort med mulighed for flere betalings- og/eller andre funktioner i én applikation. Disse applikationer kan ikke ændres, når de først er sat på kortet.

³⁵ Chipkort med flere funktioner, hvor hver funktion ligger adskilt i hver sin applikation. Disse applikationer kan ændres, udskiftes og downloades. Det er den enkelte serviceudbyder af applikationer til chipkort, der afgør, hvilke sammenhænge applikationerne må indgå i.

Fremtidens betalingsmiddel

Chip er blandt fremtidens informationsbærere, og fremtidens betalingsformidling vil bruge chip. Chip giver flere muligheder end kort med magnetstribe.³⁶ Eksempler herpå er:

- *Kortholder*

kan få flere ydelser på samme kort og vil kunne bruge det i flere løsninger – udover terminaler og pengeautomater, fx også i pc'ere, mobiltelefoner mv. Da ydelserne ligger på kortet, er de mobile. Man kan derfor bruge ydelserne, når blot man har kortet med.

- *Betalingsmodtager*

kan modtage alle kort, der følger EMV-standard³⁷ i terminal. Det gælder også de internationale kort. Den nye terminal giver også mulighed for at behandle andre data end oplysninger om selve betalingen, fx bonus og rabatter. Terminalen kan skræddersys til den enkelte forretnings behov. Den giver også forretningen mulighed for frit at vælge processor/indløser. Muligheden for offline validering³⁸ giver færre teleomkostninger (ved opsamling af data i chippen).

- *Kortudsteder/kortindløser*

kan variere sit produkt og inkludere en lang række tillægsydelser på kortet. Der vil også kunne ske fald i misbrug. Det kan give færre administrationsomkostninger ved indsigelser og færre udgifter til autorisation (for kort der bliver verificeret i chip-terminalen).

Chipkort har et stort potentiale som infrastruktur i den digitaliserede netverden. Her efterspørger aktørerne løsninger til digital personidentifikation, sikre betalinger og sikker dataudveksling til brug for blandt andet netbanking og e-handel.

Forskellen mellem magnetstribe og chip

Når et kort med magnetstribe udstedes overføres en række data på kortets magnetstribe. Magnetstriben kan herefter aflæses, når kortholder bruger kortet i en elektronisk terminal. Magnetstriben opdateres ikke, når kortet anvendes.

Chip er en computer med datalager, som kan rumme væsentlig flere data end magnetstriben. Chip'en kan sende og modtage kommandoer og data samt opdatere data. Chip giver bedre sikkerhed, fordi chip'en er langt vanskeligere at kopiere end magnetstriben.

³⁶ jf. neden for.

³⁷ En standard for betalingskort udviklet i fællesskab af Eurocard, MasterCard og Visa, jf senere.

³⁸ Ved off-line-betalinger behandles betalingen uden opkald.

Forskellen på magnetstribе- og chipkort

	Magnetstribе	Chip
Lagerkapacitet	meget lille	flere kBytes
Kopiering	let	svært/umuligt
Kryptering	ingen	DES og evt. RSA ¹
Applikation	én	flere/mange
Revisionsspor ²	ingen	applikations- kryptogrammer ³
Leverandører	mange	forholdsvis få
Prisniveau	billigt	dyrt

1) Krypteringsstandarder

2) Mulighed for at følge, hvor kortet er blevet brugt

3) Lagrer informationer om brug af kortet i chip'en.

Chipbaserede debet- og kreditkort

De internationale kortselskaber er gået sammen om en fælles specifikation for chipbaserede debet- og kreditkort, den såkaldte EMV-standard. Specifikationen omfatter Eurocard, MasterCard og Visa og beskriver den kommunikation, der skal ske mellem chip, terminal og kortselskaberne.

Næsten alle europæiske lande har annonceret, at de vil overgå fra magnetstribе til EMV-standard. Frankrig, UK og Slovakiet er nu i gang med implementering af chip baseret på denne standard. En lang række andre lande er i en specifikations- og testfase.

PBS arbejder med en ny terminalspecifikation, der følger den internationale EMV-standard. Specifikationen er PBS' "brugsanvisning" til terminalleverandørerne. Den indeholder de tekniske krav og sikkerhedsmæssige forskrifter. Specifikationen tager udgangspunkt i, at terminalerne kan modtage flest mulige kort. Nationale krav til fx PIN og sikkerhed er isoleret i et særligt chipbaseret modul, der isættes terminalen (som SIM-kort i mobiltelefoner). Det giver den fordel, at andre lande kan benytte terminalen. Kun sikkerhedsmodul skal designes efter det enkelte lands nationale regler. PBS har samarbejdet med Visa og Europay på dette område. Og den danske måde at anvende EMV-standard på bliver international

Chipbaserede "pursekort"

Et "pursekort" er en elektronisk pung - et chipbaseret forudbetalt kort. Beløbet går fra kortets chip til serviceterminalen, når man betaler med kortet. Man kan betale med kortet indtil saldoen i kortets chip er nul. Terminalerne indsamler beløbene elektronisk via infrastrukturen for pursesystemet. Infrastrukturen afregner herefter med serviceudbyderne. Pursekort er ihændehaverkort. Det vil sige, at den, der har kortet i hænde, kan betale med det. Andre betalingskort er personaliseret. Kortet er i dette tilfælde udstedt til en bestemt person, og der er kendetegn i form af PIN-kode, underskrift på kortet og evt. foto. Kendetegnene er grundlag for, at man kan sandsynliggøre, at det er den retmæssige kortholder, der bruger kortet.

Purseprodukter har allerede en vis udbredelse. Eksempler er Danmønt, VisaCash, Proton, Geldkarte og Mondex.

Den fælles europæiske standard for den kommende "elektroniske pung" bliver Common Electronic Purse Scheme (CEPS). CEPS støttes af alle de organisationer, der arbejder med elektronisk pung, med undtagelse af Mondex International. Standarden er udarbejdet af en række forskellige internationale organisationer: VISA, Europay, ZKA (Tyskland) og SERMEPA (Spanien). PBS har valgt at følge CEPS-standard for internationale pungenes anvendelse i Danmark. CEPS forventes klar til implementering i 2001.

Digital identitet og digitale relationer

Verden bliver mere og mere digital. Derfor er der stigende behov for digital identitet, som kan sikre, at vi er dem, vi giver os ud for at være. Dette er specielt vigtigt i typiske digitale relationer som fx e-mails, EDI- og andre dokumenter, konto-til-konto overførsler via digital banking (home, office, Internet).

Dataindholdet i den digitale relation kan kræve:

- *autenticitet* - at parterne skal være sikre på hinandens identitet,
- *uafviselighed* - at afsenderen ikke kan frasige sig at have afsendt de pågældende data, og at modtageren ikke kan frasige sig at have modtaget dem,
- *integritet* - at der er sikkerhed for, at data ikke kan ændres undervejs, uden at det afsløres,
- *hemmeligholdelse* - at det sikres, at ingen andre end de autoriserede modtagere kan læse de pågældende data, især når det drejer sig om følsomme data.

For digitale transaktioner, som er beløbsbærende, er der endvidere et uafvigeligt krav om revisionsspor.³⁹ Uden revisionsspor er der ikke tilstrækkeligt

³⁹ Chip'en registrerer ex. hver gang kortet bliver brugt. Informationerne bliver lagret på kortet.

grundlag for at finde fejl eller uvedkommende indtrængen i kommunikationen.

Udbredelse af chipinfrastrukturen

Det tager tid at udbrede en infrastruktur for chipkort. Selv om betalingskort får chip, vil de fortsat også have magnetstriben. Det skal sikre, at kortholder også kan bruge kortet de steder, som ikke kan modtage chipkort.

For at gøre chipkort til et generelt betalingsmiddel i hele verden, er infrastrukturen for chip baseret på internationale standarder og specifikationer.

Specifikationerne er grundlag for test og certificering af chipkort, fx terminaler og pengeautomater. Også transaktionsudveksling mellem indløser og udsteder sker efter disse specifikationer. Hvis udstedere har særlige krav til deres nationale kortprodukter, vil specifikationerne også kunne danne grundlag for test og certificering af disse.

De internationale kortorganisationer Visa, Europay og MasterCard kræver, at alle nye terminaler skal have chipkortlæser fra år 2001.

Fremtidens chipterminal – hvad kan den?

Fremtidens kortterminal er en åben terminal med mange muligheder, dvs. "én terminal til det hele":

- Magnetstriben- og chipbaserede kort
- Nationale, internationale kort samt lokale kort
- On-line og off-line betalinger
- Forudbetalte kort (Danmønt), debet (Dankort og udenlandske, fx Maestro), kreditkort (som fx Diners)
- PIN-verifikation og signatur
- Andre typer transaktioner, fx loyalitets- og bonusprogrammer
- Valgfri opkobling til processor/indløser, dog afhængig af software i terminalen
- Nemme og fleksible opdateringsmuligheder af funktioner i terminalen

Hvor langt er Danmark?

I Danmark har man deltaget i det internationale standardiseringsarbejde. Danmark vil derfor blive blandt de første til at implementere en chip-baseret kortinfrastruktur på den nye globale standard. Som noget nyt vil man i Danmark også bruge PIN-kode til debet-/kredit chipkort. Det gør man ikke i de lande, som i dag modtager Eurocard/ MasterCard og Visa-chipkort. Det er fordi, man tidligere alene har brugt underskrift i forbindelse med kortbetalinger.

Chipkort og andre indløsningsmuligheder

Indløsningsudstyr til chipkortbaserede betalinger skal ikke kun gælde for fysiske forretninger. Flere og flere varer og ydelser forhandles i virtuelle forretninger via Internettet, hvor kunden kan bestille og betale for sine varer.

Med e-handel via Internet, kabel- og satellitbårne televisionsydelser, pc'er som standardudstyr i hjemmet og mobiltelefoner, som er næsten hvermandseje, er der åbnet for markedspladser med vidtgående perspektiver. Skemaet på næste side viser nogle af fremtidens muligheder.

PC-Internetbetaling	Mobiltelefon - Internetbetalinger med chipkort	Betalinger via TV med chipkort	Billettering med kontaktløse chipkort	Chipkort og netudstyr konvergens
Når betalingskort, der kun har magnetstribe, bruges til betaling for e-handelsvarer/ydelser, har plastic-kortet i sig selv ingen funktion. Disse betalinger er baseret på indtastet kortnummer og udløbsdato. Sikkerheden kan være baseret på kortindehavers SET certifikat til kortet eller blot på SSL transport-beskyttelse af betalingstransaktionen. Med chip på betalingskortet åbnes der mulighed for at øge sikkerheden ved internetbetalinger. Kortdata kan aflæses via en chipkortlæser i kundens pc eller mobiltelefon, og der åbnes også mulighed for, at kunden identificerer sig med PIN-kode, som verificeres i chipkortet. Digital signatur, som er efterspurgt til at give digitale dokumenter samme juridiske status som papirdokumenter med personlig underskrift, forventes at blive chipkortbaseret. Derfor forventes det, at chipkortlæsere i tilknytning til pc'er vil blive udbredt både i virksomheder og private hjem.	Et andet område for chipbaserede betalingskort, er mobiltelefoner. De er født med chipkort - SIM (Subscriber Identification Module)-kort - som dog er baseret på en anden specifikation end specifikationen for chipkort og chipkortlæsere til betalinger. Med implementeringen af WAP (Wireless Application Protocol) i mobiltelenet, som allerede er i gang, åbnes der for "tekst-TV"-lignende adgang fra mobiltelefoner til Internet - herunder til e-handel. Der vil derfor opstå behov for også at kunne udføre betaling via mobiltelefonen. Der er også løsninger på vej. På grund af det forskellige format kan betalingskort med chip ikke læses i SIM-kortets chipkortlæser. Men der er mobiltelefoner på vej, som er forsynet med en ekstra chipkortlæser, der overholder formatet for betalingskort med chip.	På området for betalings-TV via kabel og satellit har dekodekortet altid været et chipkort. Kortet er grundlag for abonnementskontrol i forhold til specifikke TV-stationers signaler. Den såkaldte set-top-box (Tele Danmark markedsfører den under betegnelsen Selector) giver TV-kunden mulighed for interaktiv kommunikation via net, som kan give adgang til bl.a.: "Pay-per-view TV", e-handel og e-banking i lukkede net eller via Internet. Med chipkortlæser til chipbaserede betalingskort i set-top-boxen gives der mulighed for betaling samtidig med bestilling af varer og ydelser.	Chipkort kan også være udstyret med en sende/modtage-antenne, som gør det muligt at kommunikere uden chipkortlæser. Kontaktløse chipkort kan kommunikere med indløsningsudstyr over en afstand på indtil 10 cm. Afstanden afhænger af hvilken standard, der er lagt til grund. Kontaktløse chipkort er efterspurgt til billetteringsformål. Når kortet blot skal føres forbi indløsningsudstyret og ikke sættes i, er ekspeditionen hurtigere. Løsningen er efterspurgt til billettering i offentlige transport-midler samt ved koncerter, biografer, teatre, sportsarrangementer osv.	Udstyr, som giver adgang til net-køleskabe og -mikroovne, er på vej. De forsynes med stregkodelæsere, så der bliver adgang til bestilling af dagligvarer via Internet, der hvor forbrugeren har brug for det, fx i køkkenet. Da der sammesteds er behov for adgang til opskrifter og lagerstyring af varebeholdninger i hjemmets køkken-, køle- og fryseskabe, vil der efterhånden ikke være den store forskel på pc-funktionalitet, og det køleskabet eller mikroovnen kan. Enhed med stregkodelæsere på indkøbsvognen i supermarkedet kan opsamle data om de varer, kunden lægger i vognen. Enheden kan aflevere varedata til kasseslusesens enhed, der kan levere betalingsinformation til chipkortbetalingsterminalen - eller til kundens mobiltelefon. Forskellen på medier med digitale funktioner og netadgang udviskes - medierne konvergerer. Brugernes bekvemmelighed og de teknologiske muligheder er drivkræfterne, der afgør, hvilke funktioner, der bliver til rådighed i forskellige "udstyrsenheder".

Ordliste

ATM (Automated Teller Machine)

En hævekortautomat/kontantautomat, hvorfra der med et betalingskort eller et hævekort kan hæves kontanter fra kortholders konto. ATM kan også tilbyde andre serviceydelser, fx regningsbetaling.

Autorisation

En proces, der sikrer, at en transaktion kan accepteres. Dvs. sikrer at betalingsmodtager kan modtage kortet, og at kort ikke er stjålet eller lukket. I nogle tilfælde sikres også, at der er overensstemmelse mellem kortet og PIN-kode.

Betalingsmodtager

Den forretning mv., der modtager betaling med et betalingskort for varer og tjenesteydelser.

Chargekort

Et kreditkort, hvor hele beløbet skal indbetales efter en aftalt periode – typisk en måned. Fx et benzinkort.

Chipkort (Card)

Betalingskort, der indeholder en eller flere computerchip, der indeholder integrerede kredsløb, som kan bruges til at lagre oplysninger, dataopsamling ved brug af kortet, løbende opdatering etc. I nogle tilfælde indeholder chip'en en processor. Fx et Danmøntkort.

Clearing

Afregning og udligning af betalinger.

Co-branded kort

Kort, der udstedes i fællesskab af virksomheder. Fx et MasterCard, der er udstedt sammen med et FDM-kort. Kortet er typisk forsynet med virksomhedernes logo.

Debetkort

Et betalingskort, der er knyttet til kortholders konto i et pengeinstitut, hvorfra der løbende trækkes beløb. Fx et Dankort.

Detaillkort

Betalingskort udstedt af detailhandlen, fx af et stormagasin som Magasin eller af en sammenslutning af forretninger. Kortet kan ofte kun benyttes i bestemte forretninger.

Electronic money

Værdier, der kan opbevares elektronisk enten på et chipkort eller på en harddisk.

Electronic purse

Et kort, der elektronisk kan oplades til at indeholde en værdi. Når beløbet er brugt, kan kortet genoplades. Fx Proton.

EMV (standarder)

Fælles standarder for terminaler, der skal kunne læse microchip. Standarderne er udviklet af Europay, MasterCard og Visa.

Fall-back

"Fall-back" gebyr er et multilateralt interbankgebyr mellem kortudsteder og indløser, der finder anvendelse, når andet ikke er aftalt. Anvendes fx i Visas og Europays systemer, når de ikke er forbudt af nationale myndigheder.

Fluesmækker

En prægepladeaf læser, der manuelt kan aftrykke oplysningerne fra et betalingskort. Benyttes typisk af forretninger med relativ få betalingskorttransaktioner. Den underskrevne nota videresendes til indløser enten via et pengeinstitut eller med posten.

Forudbetalt kort

Kort med en oplagret værdi, som kunden har betalt for ved oprettelse/køb af kortet. Kortindehaveren kan bruge kortet til at betale med – beløbet fratrækkes løbende, fx telekort eller Danmønt.

Fysisk handel

Almindelig handel i en forretning. I betalingskortlovens forstand skal to betingelser være opfyldt for, at der er tale om fysisk handel. For det første skal både kortholder og betalingsmodtager være fysisk til stede. For det andet skal betalingstransaktionen ske ved brug af et betalingskort, som ikke er forudbetalt, og der skal samtidig anvendes PIN-kode, underskrift eller anden sikker identifikation.

Honour-All-Cards-Rule

HACR er en klausul i indløsningsaftaler, der forpligter betalingsmodtageren til at acceptere andre betalingskort inden for det pågældende betalingskortsystem. (Klausulen omtales undertiden også som "Handle-All-Cards-Rule").

Hævekort

Et kort, der kan benyttes til at hæve kontanter med i ATM-automaterne. Fx pengeinstitutternes egne hævekort.

Indløser

En virksomhed eller organisation, der indgår aftale med betalingsmodtager om tilslutning til et betalingssystem.

Ikke-fysisk handel

Handel, hvor en af parterne ikke er fysisk tilstede. Typisk ved internethandel, fjernsalg eller postordre. Der er også tale om ikke-fysisk handel ved selvbetjente benzinautomater, hvor der betales med betalingskort eller ved Store Bælt, når der bruges Brobizz.

Interbankgebyr (interchange fee)

En afgift, der typisk betales af indløser til udsteder ved indløsning af kreditkort, som en andel af omkostningerne ved at driften af systemet ved ATM og (EFT)POS-terminalerne.

Kortholder

Den, der indgår aftale med udsteder om brugen af et betalingsmiddel, eller den, der i forhold til udsteder er retmæssig bruger af et forudbetalt betalingsmiddel.

Kortudsteder

Den som brugeren (kortholder) indgår aftale med om udstedelsen eller anvendelsen af betalingsmiddel.

Kreditkort

Et betalingskort, der giver kunden ret til at bruge et vist beløb over en periode. Ved periodens udløb skal kunden indbetale beløbet eller en del heraf til udsteder. Fx et Diners Clubkort eller et Acceptkort

No-Discrimination-Rule

NDR er en klausul, der anvendes i indløsningsaftalen mellem kortindløser og betalingsmodtager. NDR-klausulen forbyder betalingsmodtageren at tage højere pris eller særlige gebyrer hos de kunder, der betaler med det pågældende betalingskort.

Off-line

En transaktion hvor der bruges papirnotaer eller hvor terminalen ikke har direkte forbindelse med en datacentral. Dataene opsamles (bundles) og afsendes fx en gang om dagen til indløser eller en datacentral, der så sender dataene videre til indløser (router). Nogle off-line terminaler kan verificere PIN-koder og autorisationer.

On-line

En transaktion hvor terminalen har konstant og direkte forbindelse med et netværk med adgang til kortholders konto.

PIN-kode

Personlig Identifikations Nummer, en kode baseret på tal, som kortholder får udleveret i forbindelse med oprettelsen af et betalingskort. PIN-koder er personlige.

Revolverende kredit

En løbende kredit, hvor kortholder efter en nærmere aftalt periode skal afdrage en del af gælden.

Router

En datacentral, der fordeler oplysninger om transaktioner mv. til indlødere og kortudstedere.

POS (EFTPOS)-terminaler

Electronic Funds Transfer at Point Of Sale. En terminal, der kan overføre informationer om kunders køb ved brug af betalingskort til indløser. Der bruges typisk PIN-kode eller underskrift. Der kan enten være tale om on-line eller off-line terminaler.

SET (Secure Electronic Transaction)

Et sikkerhedssystem for handel på Internettet. SET bekræfter, at parterne i en handel er dem, de udgiver sig for (autenticitet). Det vil sige identificerer såvel forretning som kortholder i en handel. SET sikrer endvidere anonymitet i forholdet mellem forretning og kunde. Det er alene indløseren, der får kortoplysningerne at se.

SSL (Secure Socket Layer)

Et sikkerhedssystem for handel på Internettet. SSL bekræfter, at kunden har kontakt til den rigtige forretning.

Smart Card

Chipkort, der indeholder en processor.

Web-hotel

Internetudbyder, der samler hjemmesider fra en række virksomheder mv. Et web-hotel kan yde en række serviceydelser til deltagerne.

White-card

Et forudbetalt kort, der ikke kan genoplades.

Litteraturliste

- Electronic Payment Systems in European Countries
(Country Synthesis Report) ForschungsZentrum Karlsruhe, September 1999
- Retail Payments in Selected Countries: A Comparative Study
Bank for International Settlement, September 1999
- Statistics on Payment Systems in the Group of Ten Countries
Bank for International Settlement, figures for 1997
- Payment Systems in The European Union (Blue Book)
European Monetary Institute, April 1996
- Payment Systems in The European Union (Blue Book)
Addendum incorporating 1998 figures
European Central Bank
- Konkurrens på Bankmarknaden –betalingsförmedling och villkor för nye aktörer
Konkurrensverket i Sverige
- Payment Cards in Europe
Sue Rayner – FT Financial Publishing
- Cards International
Lafferty, Issue 231, januar 2000
- Credit Cards
Ian Lindsey
- The Race for Online Riches, E-retailing in Europe (1999)
The Boston Consulting Group
- Online Retailing in the Nordic Countries (2000)
The Boston Consulting Group
- E-betaling i Danmark - muligheder og udfordringer, april 1999
European Telecommunications Consultants
Fisher & Lorenz
- Fælles infrastrukturer og fri konkurrence inden for betalingsformidling (1999)
Danmarks National Bank
- Dankorthåndbogen
PBS
- Konkurrenceredegørelsen 1999, kapitel 4.

Betalingsformidling, rapport 1998
Den Norske National Bank

Plastic Card Review 1999
APACS (The Association for Payment Clearing Services UK)

www.PBS.dk

www.dinersclub.dk

www.dinersclub.com

www.europay.dom

www.visa.com

www.finansraadet.dk

Diverse spørgeskemaer udsendt til danske og udenlandske organisationer og virksomheder.
